

Valvottu koevapaus - uhka vai mahdollisuus?

Visti, Timo

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Valvottu koevapaus
- uhka vai mahdollisuus?

Visti Timo
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Visti Timo

Valvottu koevapaus

Vuosi	2012	Sivumäärä	121
-------	------	-----------	-----

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät johtavat valvotun koevapauden onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Opinnäytetyöni toteutin haastattelemalla vankeusrangaitusta suorittavia vankeja. Näiden haastattelujen avulla pyrin saamaan uutta tietoa vankien ajatuksista ja kokemuksista koevapauksien onnistumisprosentin kasvattamiseksi.

Teoreettinen viitekehys koostuu vapautumisen problematiikasta, voimaantumisesta ja kokemuksellisuudesta. Tutkimusongelmana oli selvittää, mitkä tekijät edesauttavat koevapauksien onnistumista ja mitkä tekijät heikentävät koevapauksien onnistumismahdollisuuksia.

Valvottu koevapaus on Suomessa suhteellisen uusi järjestelmä, eikä sen tuomia hyötyjä ole juurikaan ehditty tutkimaan. Ensimmäinen kattava tutkimus aiheesta valmistui vasta vuonna 2010, ennen sitä oli valmistunut kaksi opinnäytetyötä Laurea-ammattikorkeakoulusta. Valitsemaani lähestymistapaa ei kuitenkaan tutkimuksissa ole aikaisemmin ollut.

Tutkimuksen kohderyhmäksi muodostui tutkimusluvan saapumispäivänä 22.6.2011 Etelä-Suomen aluevankilassa kirjoilla olevat vangit, jotka olivat jo koevapaudessa, olivat pyrkimässä koevapauteen tai olivat epäonnistuneet koevapaudessa. Lisäksi heidän täytyi olla ollut josakin tuomionsa vaiheessa avovankilassa. Aineiston hankin haastattelemalla viittätoista vankia.

Tutkimuksen perusteella koevapauden valmistelu sujuu nykyään erinomaisesti, eikä isompia ongelmia ole. Menettelyt koevapauksien rikkomistilanteissa ja rikkomusten seuraamuksissa vaihtelevat eri vankiloiden välillä. Asiasta olisi säädettävä jatkossa laintasolla.

Tutkimuksen perusteella voidaan osoittaa, että henkilöt, joilla on päihdeongelma, tarvitsevat huomattavasti enemmän tukea koevapauden ajalle, kuin he nyt saavat. 75 prosenttia niistä haastateltavista, joille rangaistusajan suunnitelmissa päätavoitteeksi oli merkitty päihteiden käytön vähentäminen, epäonnistuivat koevapauden aikana. Oma päättäväisyys on paras tae koevapauden onnistumiselle.

Koevapauden ajaksi on tarpeen kehittää tukimuotoja koevapaudessa olevien perhetilanteen tukemiseksi ja lasten tilanteeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tukipartion toimintaa on kehitettävä edelleen valvottavien asunnoilla tapahtuvaksi ja huumausainetestauksessa on keskityttävä virtsatestien tekemiseen. Poikkeuslupien myöntämiseen on pikaisesti kehitettävä sähköinen menettely ja paikannuksiin olisi hyvä käyttää ranteeseen asennettavaa kellon näköistä paikanninlaitetta.

Koevapauksien tilastointia pitää kehittää entisestään. Tilastointiin pitää ottaa mukaan koevapauden aikana tehtyjen rikkeiden ja rikosten tarkempi analyysi vankitietojärjestelmästä, vain siten voidaan olla varmoja, että järjestelmää kehitetään oikeaan ja yhteiskunnalle turvalliseen suuntaan.

Asiasanat: Valvottu koevapaus, vankila, vangit, vankeuslaki, vapautumisen problematiikka

Timo Visti

Supervised Probationary Freedom -Threat or Opportunity?

Year	2012	Pages	121
------	------	-------	-----

The purpose of my thesis was to examine the factors that lead to the success or failure of a supervised probationary freedom. The thesis was carried out by interviewing convict prisoners. Of these interviews I tried to get new information of prisoners' thoughts and experiences to increase the success rate of supervised probationary freedom.

The theoretical framework consists of the problematic of liberation, empowerment and experimenting. The research problem was to find out which factors contribute to the success of supervised probationary freedom and which reduce the success rate.

Supervised probationary freedom in Finland is a relatively new system, and its benefits have not been studied much. The first comprehensive study on this subject was completed only in 2010 and there were two theses of Laurea University of Applied Sciences before that. However, my approach has not been used in any of the earlier studies.

The target group consisted of the inmates in Southern Finland district prisons on the date of receipt of the exploration permit 22/06/2011, who were already in probationary freedom, applying to it or they had failed the probationary freedom. In addition, they had to have served part of their sentence in an open prison. The data was acquired by interviewing fifteen prisoners.

As a result of the study the parole preparation is going very well nowadays without any bigger problems. Procedures in breach of terms of probationary freedom and sanctions thereafter vary between prisons. This should be imposed by law in the future.

The study shows that people with substance abuse problems need much more support on their parole period than they currently receive. 75 per cent of the interviewees, whose main objective in their sentence plan was reducing substance abuse, failed their probationary freedom period. Own determination is the best guarantee for a successful parole.

For the persons in probationary freedom it is necessary to develop different forms of measures to the family situation. Special attention should be paid on children. The operations of support patrols still need to be developed to take place at homes. Drug testing should focus on conducting urine tests. To grant licenses there is an urgent need to develop an electronic procedure and for tracking it would be good to use a wrist tracking device, which would look like a watch.

Statistics of supervised probationary freedom must be developed further. The violations and crimes made during the parole which are listed in the inmate information system should be analysed in detail and included in the statistics. It is the only way to be sure that the system will be developed to the right direction, and in a safer way for the society.

Key words: A supervised probationary freedom, prison, prisoners, legislation of imprisonment, problematic of liberation

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Vapautumisen tukeminen, voimaantuminen ja kokemusasiantuntijuus	9
2.1	Vapautumisen tukeminen	9
2.2	Voimaantuminen	11
2.3	Kokemusasiantuntijuus	11
3	Kriminaalipolitiikan muuttuminen ja lainsäädäntö koevapauden mahdollistajana	13
3.1	Kriminaalipolitiikan painotusten muuttuminen	13
3.2	Kansainvälinen lainsäädäntö	15
3.3	Suomalainen lainsäädäntö	16
4	Sähköisen valvonnan aikaisemmat kokemukset	17
4.1	Elektroninen valvonta kansainvälisesti	17
4.2	Valvottu koevapaus Suomen vankeinhoitojärjestelmässä	18
5	Valvotun koevapauden edellytykset	20
5.1	Riski- ja tarvearviointi	21
5.2	Rangaistusajan suunnitelma	22
6	Valvotun koevapauden valmisteluprosessi ja valvonnan toteuttaminen	23
6.1	Valvotun koevapauden valmisteluprosessi ja päätöksenteko	23
6.2	Koevapauden valvonta	25
6.2.1	Valvontamenetelmät	25
6.2.2	Valvottavan paikantaminen	26
6.2.3	Päihitteettömyyden valvonta	26
6.2.4	Muu valvonta	28
6.3	Menettelyt koevapaudessa olleen rikkoessa lupaehtoja	28
6.4	Koevapauden päättäminen	30
7	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimusongelmat	30
8	Aineisto ja menetelmät	31
8.1	Aineiston hankinta ja haastattelupohjan laatiminen	31
8.2	Haastatteluteemat	33
8.3	Haastateltavien valinta	34
8.4	Teemahaastattelujen eteneminen	35
8.5	Aineistojen analysointi	36
8.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
9	Tutkimustulokset	39
9.1	Koevapauteen hakeutumisen motiivit	39
9.1.1	Työ koevapauteen hakeutumisen motiivina	39
9.1.2	Perhe koevapauteen hakeutumisen motiivina	41

9.1.3	Paremmat olosuhteet koevapauteen hakeutumisen motiivina	42
9.1.4	Opiskelu koevapauteen hakeutumisen motiivina	42
9.1.5	Motiivin vaikutus koevapauden onnistumiseen.....	43
9.2	Koevapauden valmistelun sujuminen	43
9.2.1	Koevapauden valmistelun yleishuomiot	43
9.2.2	Oma rooli valmisteluissa	45
9.2.3	Henkilökunnan mukana olo koevapauden valmistelussa	46
9.2.4	Sidosorganisaatioiden vaikutus koevapauden valmisteluun.....	47
9.2.5	Suunnittelussa hienosti sujuneet asiat	49
9.2.6	Mahdollisten ongelmakohtien osuus valmistelussa	50
9.2.7	Valmistelemattomat asiat	52
9.2.8	Valmistelun sujumisen vaikutus ehtojen noudattamiseen	53
9.3	Odotukset koevapaudelta.....	53
9.3.1	Odotukset koevapaudelta.....	54
9.3.2	Koevapauden todellisuuden ja odotusten kohtaaminen.....	54
9.3.3	Koevapauden odotusten vaikutukset ehtojen noudattamiseen	57
9.4	Toimintavelvoitteen valitseminen	57
9.5	Valvonta koevapaudessa	58
9.5.1	Valvontakäynnit osana koevapauden valvontaa	58
9.5.2	Valvontakäyntien tehokkuus	61
9.5.3	Valvontatiimin toiminta	62
9.5.4	Yhden vastaajan huomiot tarkemmin eriteltyinä.....	64
9.5.5	Koevapauden valvonnan vaikutus koevapauden epäonnistumisiin	69
9.6	Koevapauden ehtojen noudattaminen.....	70
9.6.1	Koevapauden ehtojen noudattaminen.....	70
9.6.2	Koevapauden aikana tehdyt rikkeet ja rikokset	71
9.6.3	Ehtojen noudattamisen vaikutus koevapauden onnistumiseen	76
9.7	Koevapauden hyöty siviiliin	76
9.8	Koevapauden onnistumisen / epäonnistumisen syyt	81
9.9	Odottamattomat tapahtumat	86
9.10	Mitä hyvää ja huonoa koevapaudessa on.....	88
10	Valvotun koevapauden ehtojen rikkomiset vankitietojärjestelmästä ja arviointi	92
11	Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	96
12	Pohdinta, kehittämis ehdotukset ja jatkotutkimusmahdollisuudet	101
12.1	Pohdinta	101
12.2	Kehittämis ehdotukset ja jatkotutkimusmahdollisuudet.....	104
13	Lopuksi	107
	Lähteet	109
	Kuvat	113

Taulukot	114
Liitteet.....	115

1 Johdanto

Valvottu koevapaus tuli uudeksi mahdollisuudeksi rangaistusajan suorittamisen osana vankeuslain hyväksymisen ja rikoslain muuttamisen myötä 1.10.2006 (Vankeuslaki 2005/767, 21 luku 1§, Rikoslaki 1889/39, 2c luku 8§). Koevapauden taustalla ovat muutokset kriminaalipoliittisessa kentässä. Rangaistuksen tarkoituksena ei enää pidetä pelkästään vapauden menetystä, vaan pyrkimyksenä on edistää vankeusrangaistusten suorittaneiden hallittua palaamista takaisin yhteiskuntaan. Lisäksi valvotun koevapauden tavoitteena on hallita vankilukua vapauttamalla majoituskapasiteettia Suomen yliasutetuissa vankiloissa. (Mäkipää 2010: 16-18.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitkä ovat ne tekijät, joiden katsotaan johtavan valvotun koevapauden onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Aihetta ei ole aikaisemmin lähestytty tältä kannalta. Opinnäytetyön toteutin vankeja haastatteleamalla. Haastattelujen avulla pyrin saamaan uutta tietoa vankien kokemuksista koevapauksien onnistumisprosentin kasvattamiseksi. Haastattelujen lisäksi hain taustatietoja vankitietojärjestelmästä tilastojen esittämiseksi sekä haastatteluista saatujen tietojen syventämiseksi. Kohderyhmäksi valitsin vankeusrangaistusta suorittavat vangit, koska he pystyvät parhaiten kuvaamaan kokemuksiaan koevapaudesta. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teemoittelua.

Uhkana koevapaudessa voidaan nähdä sen kohdentaminen valtiontalouden säästöpainneissa yhä suuremmalle vankimäärälle, välittämättä todellisesta tuen tarpeesta vapautumisvaiheessa. Koevapauksien määrän kasvattaminen ja kevyehkö puuttuminen pienempiin rikkeisiin voi tuoda mukanaan rikkeiden muuttumisen vakavampiin rikoksiin. Koevapaus oikein kohdennettuna luo kuitenkin mahdollisuuden pitkäaikaisten vankien vapauttamiseen asteittain riittävän tuen kanssa ja keskeyttää osaltaan syrjäytymiskehitystä. Juuri tähän tarkoitukseen koevapaus on alun perin tarkoitettu.

Teoreettisena viitekehyksenä olivat vapautumisen problematiikka, voimaantumisen ja kokemuksellisuus. Koevapauden tarkoituksena nähdään vapautumisvaiheen tukeminen, uusintarikollisuuden vähentäminen sekä syrjäytymiskehityksen katkaiseminen. Tutkimusongelmana oli selvittää, mitkä tekijät edesauttavat koevapauksien onnistumista ja mitkä tekijät heikentävät koevapauksien onnistumismahdollisuuksia.

Valvottu koevapaus on Suomessa suhteellisen uusi järjestelmä. Tästä johtuen sen tuomia hyötyjä ei ole vielä ehditty riittävästi tutkia. Aiheesta on aikaisemmin tehty muutamia opinnäytetöitä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opiskelijoiden toimesta, mutta ne keskittyvät lähinnä uuden järjestelmän esittelyyn, eikä niistä ole saatavissa selkeästi tutkittua tietoa koevapaudesta.

Vaikka koevapauden tutkiminen Suomessa on ollut vähäistä, on ulkomailla tehty lukuisia tutkimuksia koevapaudesta tai sen luonteisista rangaistusmuodoista. Tutkimukset ovat kuitenkin keskittyneet valvontatekniikkaan ja sen sovellettavuuteen ja vaikutuksiin. (Mäkipää 2010:2.)

Laurea-ammattikorkeakoulusta on aikaisemmin ilmestynyt kaksi opinnäytetyötä, jotka antoivat ensimmäisen kerran tutkittua tietoa koevapauksista. Ritva Vähäkosken opinnäytetyö vuodelta 2008 käsittelee miesvankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta Etelä-Suomen aluevankilan alueella. Esa Salosen ja Tommi Silvennoisen opinnäytetyö käsittelee vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilassa. Työn tekemisen aikana tutustuin Leena Mäkipään tutkimukseen Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Kyseessä on ensimmäinen kattava tutkimus koevapaudesta Suomessa ja se antaakin samalla uusia näkökulmia asiaan ja tuottaa useita suosituksia jatkotyöskentelyyn koevapauden kehittämisessä ja toisaalta antaa aiheita lisätutkimuksille. Pyrin työssäni vertaamaan omaa tutkimustani näihin kolmeen viimeksi mainittuun teokseen ja pyrin samalla nostamaan esille uusia näkökulmia tai ainakin korostamaan aikaisemmin vähemmälle huomiolle jääneitä kohtia.

Opinnäytetyöni viimeistelyn aikana on ilmestynyt uusiakin opinnäytetöitä koevapauksista, mutta niitä en enää tähän työhöni mukaan ottanut aikataulullisista syistä. Jätän niiden tulosten hyödyntämisen seuraavien tutkijoiden käyttöön. Opinnäytetyöni tulee osoittamaan tarpeen jatkotutkimuksille, koska näin isoa panostusta valtion osalta ei voida jättää pelkän ”mutu”-tiedon ja uskomusten varaan.

2 Vapautumisen tukeminen, voimaantuminen ja kokemusasiantuntijuus

Sisäistetyn roolin käsitteellä Tapio Lappi-Seppälä selittää pitkäaikaishankien laitostumisen suljetuissa olosuhteissa. Laitostuminen taas osaltaan helpottaa vankien selviytymistä ja pärjäämistä laitosympäristössä. Suljetussa ympäristössä eläminen taas vaikuttaa vankien kykyyn hahmottaa suhdetta itseensä ja ympäröivään yhteiskuntaan. Suljetussa ympäristössä opituista selviytymiskeinoista on todella vähän hyötyä muurien ulkopuolella, laitostuminen voi myös pahimmillaan johtaa siihen, että vanki kokee vankilan muuta yhteiskuntaa paremmaksi paikaksi elää. (Lappi-Seppälä 2006: 97.)

2.1 Vapautumisen tukeminen

Karsikkaan (2005: 3,19-20) mukaan vankeinhoidon odotetaan vaikuttavan uusintarikollisuuden vähentymiseen. Siksi vankeinhoidossa on kuntouttavaa toimintaa, jonka avulla pyritään edistämään vankien mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään. ”Kuntoutuksella pyritään kohti parempaa toimintakykyä, työllisyyttä, sosiaalista osuutta ja elämänhallintaa.”

Kuntouttavan ajattelun liittäminen vankeinhoitoon ei ole uusi ajatus, vaan jo 1700-1800-luvuilla alkunsa saaneen nykyaikaisen vankilan päämääränä oli rikoksentekijään vaikuttaminen. Koston sijasta alettiin ajatella rikollisen kasvattamista ja sopeuttamista ”normaaliin” elämään. (Laine 2002: 124.)

Vuonna 2001 perehdyttiin Suomessa ensimmäistä kertaa kansainvälisten tutkijoiden selvityksiin rangaistusten vaikuttavuudesta. Tuolloin järjestetyssä What Works - Mikä vaikuttaa seminaarissa käsiteltiin mm. Andrews, Bonta ja Hogen tutkimuksia tuomion saaneista rikoksentekijöistä. Tutkimuksissa havaittiin, että tarkoin kohdennetulla toiminnalla ja kuntoutuksella saadaan rikoksentekijöiden uusimisriskiä alennettua. Kohdennusta käytetään kunkin rikoksentekijän kriminogeenisiin tekijöihin vaikuttamiseksi. (Motiuk 2001: 4, 20.) Kriminogeenisiä tekijöitä on yhteensä kahdeksan ja ne jakautuvat staattisiin tai dynaamisiin tekijöihin. Staattisiin tekijöihin ei voida vaikuttaa, mutta dynaamisiin tekijöihin vaikuttaminen on mahdollista. Esimerkkinä staattisesta kriminogeenisestä tekijästä voisi olla rikoksentekijän aikaisempi rikollisuus ja esimerkkinä dynaamisesta kriminogeenisestä tekijästä voisi olla runsas ja hallitsematon päihteidenkäyttö, jota voidaan vähentää esimerkiksi päihdeorientoituneeseen käyttäytymiseen vaikuttamalla. (Andrews, Bonta & Wormith 2011: 735-751.)

Omassa tutkimuksessaan Kimmo Hypén on todennut, että ensikertalaisista vangeista vankilaan palaa vain 38 prosenttia, mutta vankilakertaisuus kasvaessa riski vankilaan joutumisesta kasvaa. 70 prosenttia viidettä kertaa vankilassa olleista palaa takaisin vankilaan. Tulosten mukaan ensikertalaisten on jo lähtökohtaisesti helpompaa irrottautua rikoskierteestään ja he tarvitsevat vähemmän tukea selvittääkseen yhteiskunnassa. Hypén toteaa useampikertaisten vankien omaavan enemmän ongelmia päihteiden, toimeentulon, asunnottomuuden ja sosiaalisten verkostojen kanssa kuin ensikertalaiset vangit. (Hypén 2004: 49-57.)

Tarja Kauppila on tutkinut vankien turvattomuuden kokemista. Hänen mukaansa suurella osalla vangeista oli asumiseen, työelämään ja taloudelliseen toimeentuloon liittyvää turvattomuutta. Vapautumisen lähestyessä turvattomuuden tunne lisääntyi. Tutkimukseen haastatellut vangit olivat tyytymättömiä nykyiseen elämäänsä ja kaipasivat normaalimpaa elämää. Heillä tuntui olevan halua elämänsä muuttamiseen ja vankeuskierteen katkaisemiseen sosiaalisten tukiverkostojen ja rakentavien ongelmanratkaisukeinojen avulla. (Kauppila 1999: 260-268.) Vapautuessaan vangit putoavat usein yhteiskunnan tukiverkostojen läpi, koska pitkän rikosuran jälkeen integroituminen yhteiskuntaan on vaikeaa. Työelämän tarpeiden muututtua työpaikan saaminenkin voi olla hankalaa, koska yhteiskunnassa on enää vähän tarjolla apumiesten töitä. Tukipalvelujen saaminen voidaan kokea niin hankalaksi, että vapautuva luovuttaa nopeasti ja palaa entiseen elämäntapaansa. Tukipalvelujen räätälöinti auttaa rikostauksia kiinnittämään yhteiskuntaan. (Ihalainen 2011: 230.)

Valvotun koevapauden tarkoituksena on tukea vangin vapautumista siten, että tukiverkostoja muodostetaan niihin olosuhteisiin ja siihen ympäristöön, joihin vapautuminen tapahtuu. Vapautuminen koevapauden kautta ei ole hallitsematonta, vaan tukea ja ohjausta on tarjolla, mikäli sitä tarvitaan.

2.2 Voimaantuminen

Voimaantumisella tarkoitetaan prosessia, joka sisältää sekä henkilökohtaisen että sosiaalisen ulottuvuuden. Voimaantuminen prosessina lähtee ihmisestä itsestään, ollen yhteydessä omaan haluun, omien päämäärien asettamiseen, omiin mahdollisuuksiin luottamiseen ja omien kykyjen tiedostamiseen. Voimaantuminen on siis riippuvainen lopulta ihmisen omasta halusta. (Siitonen 1999: 186-189.)

Voimaantuminen vankilassa ei ole mahdollista, mikäli vangeille ei luoda edellytyksiä yhteiskunnallisten palveluiden ja resurssien käyttämiseen. Mikäli vankien omaksumat selviytymismahdollisuudet liittyvät vain rikolliseen elämäntapaan, on vankilasta vapautuvien selviytymismahdollisuudet ilman uusia rikoksia vähäisiä. Vankilan tehtävänä on auttaa moniongelmaisten vankien voimaantumista. Jotta vankila yhteisönä siihen pystyisi, vankiloiden pitäisi olla päihitteettömiä, turvallisia ja niiden pitäisi pystyä tarjoamaan arjenhallinnan taitojen opiskelua. Rakenteellisilla ratkaisuilla eri toimijoiden kesken on turvattava vankilasta vapautuville riittävä tuki. (Karsikas 2005: 139-141, 150-153.) Tämän tuen tarjoamiseksi koevapausjärjestelmä on alun perin Suomessa kehitetty.

Valvottu koevapaus voi olla vangille voimaannuttava kokemus. Voimaantumisessa on kysymys ihmisen tietoisesta pohdinnasta siitä, millainen hän haluaisi olla ja millainen hän on. Voimaantuminen on yksilön tietoisesta toiminnasta ja tietoisesta ajattelusta lähtöisin oleva sosiaalinen prosessi. Tietoisuus tekee mahdolliseksi saavuttaa taitoja, eli ihminen oppii, mitä pitää tehdä tulosten saavuttamiseksi. Voimaantumisen tuloksena ajattelu, tunteet ja toiminta voivat muuttua. (Takanen 2005: 25-46.) Vankien voimaantumista tutkinut Vuokko Karsikas osoittaa voimaantumisen alkavan vangin huomatessa rikoksesta itselleen koituvat negatiiviset vaikutukset voimakkaammiksi kuin positiiviset vaikutukset. Voimaantuminen voisi alkaa vangin ottaessa vastuun rikoksistaan, mikä voisi edelleen johtaa rikoskierteen katkeamiseen. (Karsikas 2005: 72-101.)

2.3 Kokemusasiantuntijuus

Palaan vielä uudestaan siihen, että miksi mielestäni on tärkeää saada juuri koevapaudessa olleiden vankien ajatuksia tarkempaan analysointiin. Mielenkiintoni asiaan heräsi erityisesti sen jälkeen, kun sain luettavakseni Rikosseuraamusvirastossa työskentelevän, minulle tunte-

mattomaksi jääneen virkamiehen kommentit alustavasta tutkimuslupahakemuksestani. Hänen käsitellessään tutkimuskysymyksiäni, hän totesi: ”Valvonta ja miten valvonta pitäisi suorittaa herättävät kysymyksen, että miten tätä asiaa tutkitaan vangin näkökulmasta. Opinnäytetyön hahmotelmassa tutkimuskysymyksissä todetaan valvontaan liittyen kaksi kysymystä, miten vangit kokevat valvonnan ja miten valvontaa tehdään ja miten se pitäisi tehdä. Jälkimmäinen kysymys ei vaikuta vangeilta kysyttävältä tiedolta vaan enemmänkin henkilökunnalta saaduilta tiedoilta”. Tarkensin saadun palautteen perusteella tutkimuslupahakemustani, mutta takaraivooni jäi ”soimaan”, miksi vangeilta ei voi kysyä, miten valvontaa pitäisi tehdä. Hehän ovat mielestäni parhaimpia asiantuntijoita kyseisessä asiassa, varsinkin kun tavoitteena pitäisi olla koevapausajan hyödyntäminen siten, että siitä olisi juuri yksilön itsensä kannalta eniten hyötyä. Näkemykseni mukaan esimerkiksi piiloon jääneet rikkeet sekä päihdekäyttö, eivät paranna koevapaudesta ”kunnialla selvinneiden” selviytymistä siviilielämässä. Tilastojen osalta piiloon jääneet rikkeet kuitenkin antavat todellisuutta paremman kuvan. Uskoin vahvasti, että asettamalla tarkentavat kysymykset tässäkin teemassa oikein ja käyttämällä omia haastattelijan taitojani taiten, niin on mahdollisuus saada uusia näkökulmia valvonnan parantamiseksi. Näin kävikin ja tulen sen myöhemmin osoittamaan. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkijoiden näkemyksiä kokemustiedon hyödyllisyydestä.

Suomen kieleen on vakiintumassa termit kokemustieto ja -tutkimus, englannin kielessä käytetään termiä ”user research”. Kokemustutkimuksessa on kyse laajemmasta mielenterveys- ja päihdekuntoutujien tutkimustoiminnasta, joissa tietoa tuotetaan paitsi palvelusta, myös sairastumisesta, toipumisesta, kokemuksista ja identiteetistä. Kokemustieto on välittömän kokemuksen avulla hankittua tietoa, eli kokemuksen ymmärtämisen ja tulkinnan välillä on välitön yhteys. Tutkija voi tietoisesti hankkia tietoa tai kokemukset ovat osa elettyä elämää. (Bedesford & Salo 2008: 39, 66 ja 115.)

Suomessa kokemustutkimus on vakiintumassa vähitellen käsitteenä, vaikkakin kyseisen tutkimuksen juuret ovat Isossa-Britanniassa, jonka lainsäädäntö edellyttää palveluiden ja käyttäjien osallistamista palvelujen ja hoidon suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen mielenterveytyössä. Suomessa kokemustutkimusta on tehty lähinnä erilaisten projektien muodossa. Tutkimuksen perustana ovat mielenterveys- ja päihdekuntoutujien tai muiden syrjäytymisvaarassa elävien ryhmien omat kokemukset ja heidän osallistumisensa tutkimuksen tekemiseen. Kokemustutkimus edellyttää kuitenkin yleisiä tieteellisten tutkimuskysymysten, aineiston, rajaamisen ja johtopäätösten rakentamisen periaatteita. Mikä tahansa omakohtainen kokemus tai tulkinta ei ole tutkimustoimintaa. (Bedesford & Salo 2008: 115-117.)

Mai Peltoniemen mukaan kokemukseen perustuva tietäminen on nousemassa tutkimuksen ja kiinnostuksen kohteeksi. Hänen mukaansa kysymys on erityisesti siitä, kenen intresseistä tietoa on kerätty ja kuka päättää, millainen tutkimus on tärkeää. Hänen mukaansa tutkimusky-

symysten ja tutkittavien aiheiden määrittely tapahtuu nykytutkimuksessa marginaalisuuden kokemuksen toiselta puolelta, jolloin kokemustiedon haltijan tehtäväksi jää vastata kysymyksiin. Tällöin kritiikiksi nousee, ovatko tutkimuskysymykset ja tulkinnot oikeita ja tutkitaanko kohderyhmän kannalta merkityksellisiä asioita. (Peltoniemi 2011: 11.)

Tutkija voi hankkia tiettyynajaan asti kokemustietoa marginaalisuudesta: Hän voi viettää yön asunnottomana, olla leipäjonossa tai elää kuukauden toimeentulotuen suuruisella rahamäärällä. Opiskelijoita ei voi tai ei ainakaan ole järkevää lähettää hankkimaan omakohtaista kokemusta huumeidenkäytöstä sekä niiden aiheuttamasta riippuvuudesta ja vieroituksesta. Riippuvuuden elämää tuhoava hinta olisi liian suuri hinta tutkimuksesta. (Peltoniemi 2011: 88.) Peltoniemi pystyi tutkimuksessaan kuvaamaan tarkasti omakohtaista kokemustaan prosessista, jolla hän irtautui narkomaanin elämästä. Ehkä jossain vaiheessa saamme mahdollisuuden tutustua tutkimukseen, jossa koevapauden läpikäynyt henkilö kertoo omakohtaisia kokemuksiaan koevapaudesta ja siitä, mihin asioihin olisi jatkossa kiinnitettävä erityistä huomiota.

3 Kriminaalipolitiikan muuttuminen ja lainsäädäntö koevapauden mahdollistajana

Kriminaalipolitiikka on rikollisuuteen ja rikollisuuden kontrolliin liittyvää yhteiskunnallista päätöksentekoa, jonka päätavoitteena on rikoshaittojen sekä kontrollista tulevien haittojen oikeudenmukainen jakaminen ja haittojen minimointi (Lappi-Seppälä 2006: 62-64). Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuusstrategiassa on tavoite, että alalla tehtävän työn pitää edistää yhteiskunnan turvallisuutta ja että eri ammattialojen välillä on tehokasta ja toimivaa yhteistyötä (Juuti 2010: 28-29). Rikosseuraamuslaitoksen vision keskeisenä tavoitteena on polku rikoksettomaan elämään (Rikosseuraamuslaitos 2011a).

3.1 Kriminaalipolitiikan painotusten muuttuminen

Vankeuslain uudistamisen taustalla oli kriminaalipoliittisessa ajattelussa tapahtuneet muutokset. Mike Nellis on nähnyt rankaisemiseen ja valvontaan painottuvien näkökulmien lisäksi myös kolmannen näkökulman, jossa korostetaan humanistisia arvoja ja kuntoutusta. Hänen lähtökohtanaan on usko siihen, että ihminen voidaan opettaa ja ohjata pois rikollisesta elämästä riittävän tuen avulla. Myös vankilatuomiot ovat hyväksyttäviä, mikäli ne edistävät korkeampien moraalisten arvojen saavuttamista. Sähköiseen valvontaan suhtaudutaan varauksella, mutta ne voidaan osittain hyväksyä korkeampien tavoitteiden saavuttamiseksi. (Nellis 2005: 175-180.) Sähköisen valvonnan kanssa toteutettavissa hoito- ja kuntoutusohjelmissa on saatu aikaan kuntouttavia tuloksia, koska yhteydet rangaistusta suorittavan lähipiiriin ja yhteisöön säilyvät rangaistuksen suorittamisen aikana (Bonta, Rooney & Wallace-Capretta 2000: 323; Cotter & de Lint 2009: 81).

Kansainvälistä kriminaalipoliittista keskustelua tarkasteltaessa on huomattava, että pohjoismaisella kriminaalipolitiikalla on omat erityispiirteensä, joiden vuoksi se eroaa esimerkiksi angloamerikkalaisesta kriminaalipolitiikasta. Pohjoismaissa kriminaalipolitiikka nähdään osana laajempaa sosiaalipolitiikkaa, eikä vain keinona vaarallisten rikollisten hallintaan. Pohjoismaisessa mallissa painotetaan rangaistuskäytäntöjen avarakatseisuutta, käytännöllisyyttä ja vaihtoehtoisuutta ehdottamalle vankeudelle. (Lappi-Seppälä 2007: 285-286.)

Suomessa kriminaalipolitiikka on perustunut ns. uusklassismiin, johon kuuluvat yleisestävyyden, yhdenvertaisuuden ja suhteellisuuden periaatteet sekä rangaistusjärjestelmän humanisuus (Lappi-Seppälä 2000: 103). Uusklassismin peruslähtökohdista on Suomeen muotoutunut kaksi kriminaalipoliittista yleistavoitetta: 1) rikollisuuden ja kontrolloinnista aiheutuvien kustannusten ja kärsimysten minimointi sekä 2) näiden kustannusten ja kärsimysten oikeudenmukainen jakaminen eri osapuolten kesken (Lappi-Seppälä 1998: 1285). Kriminaalipolitiikan linjausten mukaan tulevaisuudessa rangaistusten täytäntöönpanossa tullaan siirtämään painotus laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuksiin. Avovankiloiden käyttöä ja hallittua vapautumista koevapauden kautta tullaan myös lisäämään. Suomessa otetaan käyttöön myös uusi rangaistusmuoto, valvontarangaistus, joka osaltaan lisää haasteita rikosseuraamusalalle. Uutena toimintana otetaan käyttöön vapauttamisyksiköt. (Juuti 2010: 28-29.)

Juutin mainitseman avovankiloiden käytön lisääntymisen myötä on myös havaittavissa turvallisuuteen liittyvien ongelmien lisääntymistä. Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen 2010 mukaan: ”Avolaitoksista luvatta poistuneiden määrä laski voimakkaasti 2000-luvun alkupuolella ja oli alhaisimmillaan 18 vuonna 2005. Tämän jälkeen luvatta poistuneiden määrä on jälleen lisääntynyt. Vuonna 2010 avolaitoksesta luvatta poistuneita oli 54. Avolaitoksesta luvatta poistumista ei pidetä karkaamisena”. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010: 10.) Vapautumista seuranneiden kolmen vuoden aikana lähes puolet vangeista syyllistyy uuteen rikokseen, mistä on seurannut uusi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu (Taulukko 1). Yhdyskuntapalvelun suorittaneiden uusiminen on kuitenkin alhaisempaa vankeihin verrattuna. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010: 21.)

		Uusineita (%)	Uusineita (%)
	N	Vankeus	Yhdyskuntapalvelu
Vankilasta vapautuneet vankeusvangit	4312	42 %	7 %
Yhdyskuntapalvelun suorittaneet	2931	17 %	14 %

Taulukko 1: Vuonna 2007 vapautuneiden vankeusvankien ja yhdyskuntapalvelun suorittaneiden henkilöiden uusintarikollisuus kolmen seurantavuoden aikana.

Vankeuslain säätämisen yhteydessä on haluttu luopua rangaistuksen ja hoidon jyrkästä erotte-
lusta. Vankeustuomion suorittamisen yhteyteen on samalla ollut tarkoitus sisällyttää päihde-
kuntoutusta sekä vangin rikollisuuteen ja asenteisiin vaikuttavia toimintaohjelmia. (HE
263/2004:80.) Vankeusrangaistuskomitean mietinnössä kiinnitettiin huomiota koevapauden
mahdollistaman tuen tarpeeseen erityisesti pitkäaikaistankien kohdalla osana asteittaista va-
pauttamista ennen siviiliä (OM 2001:6, 147).

Vankeuslain uudistamisen yhteydessä huomioitiin uudet kriminaalipoliittiset linjaukset. Rikos-
seuraamusalan strategialinjauksissa vankeusrangaistusten painopistettä on siirretty kohti
avoimempia seuraamuksia, kuten avovankiloiden ja yhdyskuntaseuraamusten suuntaan. Avo-
vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamusten käytön lisäämisen sekä niiden sisällön monipuolista-
misen uskotaan vähentävän rikosten uusimisriskiä. Erityisesti on tarkoituksena kehittää vapa-
uttamisvaiheen toimintoja. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2008: 2-10; Rikosseu-
raamusalan toiminta- ja taloussuunnitelma 2007-2010: 9.) Koevapauden sisällyttämisellä osak-
si vankeusrangaistusta on samalla pyritty myös vähentämään vankiloissa tuomiotaan suoritta-
vien tankien määrää osana vankeinhoidon resurssikriisiä. Rikosseuraamuslaitos on viime vuo-
sina joutunut suhteuttamaan toimintaansa kiristyneeseen budjettitilanteeseen. (Mäkipää
2010: 17.)

”Vankiluvulla mitattuna Suomi kuuluu nykyään maltillisen kriminaalipolitiikan maihin. Vanki-
luvun alentamiseen tähtäävä kriminaalipolitiikan suunnan muutos alkoi 1970-luvulla. Tankien
määrä onkin 1970-luvulta lähtien alentunut kolmannekseen aiemmasta. Vaikka luku on välillä
noussut, olemme 1990-luvulta lähtien pysyneet muiden pohjoismaiden tasolla.” (Rikosseu-
raamuslaitoksen tilastoja 2010: 3.) Tankien määrä Suomen vankiloissa on vähentynyt yli
1800:lla vuodesta 1974 vuoteen 2010 (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010: 38). Vankiluvun
vähentyminen on nähtävissä tarkemmin liitteessä 2.

Vankeuslain uudistamisen taustalla oli kansainvälisten ihmisoikeussopimusten painoarvon li-
sääntyminen. Uudistamisen lähtökohtana pidetään ensisijaisesti vankeusrangaistuksia koske-
van lainsäädännön saattamista perustuslain ja ihmisoikeuksien kannalta asianmukaiselle tasol-
le. (Mäkipää 2010: 3.)

3.2 Kansainvälinen lainsäädäntö

Ihmisoikeussopimusten säännöksistä koevapauden kannalta keskeisimpiä ovat YK:n kansalais-
oikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja erityisesti sen tankien
kohtelusta lausuvat artikkelit. Toinen merkittävä säädös muutosten taustalla on Euroopan neu-
voston vankilasäännöt. (Mäkipää 2010: 3-4.)

YK:n sopimuksen mukaan vankeinhoitojärjestelmän on suotava vangeille sellainen kohtelu, jonka olennaisena tarkoituksena on vankien parantaminen sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa palauttaminen (Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. 8/1976: 10 Artikla). ”Euroopan neuvoston uudistetut vankilasäännöt hyväksyttiin Euroopan neuvoston ministerikomiteassa 11.1.2006. Vankilasäännöt sisältävät yhteiset periaatteet ja menettelytavat, joita pitäisi soveltaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelussa Euroopan neuvoston jäsenmaissa.” (Euroopan neuvoston vankilasäännöt 2007:4.)

Vankeuden täytäntöönpano on järjestettävä niin, että se edistää vapautensa menettäneiden henkilöiden sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Vankeusvankeja on tuettava hyvissä ajoin ennen vapautumista menettelyillä ja erityisillä ohjelmilla, jotka mahdollistavat siirtymisen vankilaelämästä lainkuuliaiseen elämään yhteiskunnassa. Erityisesti pitkiä vankeustuomioita suorittavien vankien kohdalla on ryhdyttävä toimiin, joilla varmistetaan asteittainen paluu elämään vapaudessa. Tavoite voidaan saavuttaa vankilassa järjestetyllä vapautumiseen tähtäävällä ohjelmalla tai valvotulla osittaisella tai ehdonalaista vapaudella, johon on yhdistetty vaikuttavaa sosiaalista tukea. Vankilaviranomaisten on tehtävä läheistä yhteistyötä vapautettuja vankeja valvovien ja auttavien palveluntarjoajien ja viranomaisten kanssa, jotta kaikki vankeusvangit saisivat mahdollisuuden sijoittua uudelleen yhteiskuntaan ja etenkin perhe- ja työelämään. (Euroopan neuvoston vankilasäännöt 2007: 7,39.)

Suomen uusi vankeuslaki vastaa kansainvälisten sopimusten suosituksia, kuten seuraavassa kappaleessa huomaamme.

3.3 Suomalainen lainsäädäntö

1.10.2006 tuli voimaan uusi vankeuslaki, joka edellyttää lisäämään vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vapauttamisvaiheeseen. Valvotun koevapauden tavoitteiksi on asetettu toiveita sekä vangin yhteiskuntaan sijoittumisen, että vankiluvun vähentymisen suhteen. (Mäkipää 2010: 1-43.)

Suomalainen lainsäädäntö piti saada vastaamaan kansainvälisiä suosituksia, joita oli uudistettu kriminaalipoliittisen ajattelun painopisteiden muuttuessa. Ennen vankeuslakia vankeinhoitossa noudatettiin lakia Rangaistusten täytäntöönpanosta. Rangaistusten täytäntöönpanolaki oli astunut voimaan vuonna 1975 ja siihen oli jouduttu tekemään useita muutoksia, joten myös siitä syystä oli tarpeen avata koko lakipaketti uudistusta varten. (HE 263/2004: 1.) Vankeuslain uudistuksen yhteydessä piti myös muuttaa Suomen Rikoslakia. Rikoslain 2 C Luvun 8 §:n mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi hänet voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista (Rikoslaki 1889/39, 2c luku 8 §).

Vankeuslaki asettaa selkeät tavoitteet rangaistuksen suorittamiseksi. ”Vankeuden täytännönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana” (Vankeuslaki 2005/767, 1 luku 2 §). ”Vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan: 1) vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan; 2) ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä; ja 3) tukemalla vangin päihteenkäyttöä elämäntapaa. Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja.” (Vankeuslaki 2005/767, 8 luku 1 §.)

4 Sähköisen valvonnan aikaisemmat kokemukset

Sähköistä valvontaa on pidetty helppona ja nopeasti käyttöön otettavana menetelmänä, joka tekniikan kehittyessä tarjoaa uusia ja yksilöllisiä käyttötapoja (OM 2007:17, 8). Sähköisen valvonnan ensisijaisena hyötynä on nähty vankilassa rangaistusta suorittavien vankien määrän vähentäminen ja mahdollisuus sitä kautta vähentää tarvetta uusien vankiloiden avaamiseen sekä lisätä mahdollisuuksia toimintamenojen pienentämiseksi (Black & Smith 2003:4).

Tutkittua tietoa sähköisen valvonnan vaikutuksesta vankilukuun on toistaiseksi ollut vähän, eikä merkittäviä vaikutuksia uusintarikollisuuden vähenemiseen ole raportoitu (Hucklesby 2009: 4).

4.1 Elektroninen valvonta kansainvälisesti

Useissa maissa on ollut käytössä erilaisia kotiarestin kaltaisia rangaistusseuraamuksia, jotka muistuttavat koevapausjärjestelmää. Osa näistä on valvotun koevapauden kaltaisia, joissa loppuosa rangaistuksesta suoritetaan valvotussa vapaudessa. Käytössä on myös rangaistusmuotoja, joissa koko rangaistus suoritetaan kotona, mutta sähköisen viranomaisvalvonnan alaisena. Sähköistä valvontaa käyttävät rangaistusmuodot ovat lisääntyneet laitteistojen tekniikan kehittymisen myötä, mutta myös valvonnan tehokkuuden, vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden lisääntymisen myötä. (OM 2007:17,6.)

Valvontamenetelmät jaetaan käytännössä kolmeen ryhmään. Passiivinen järjestelmä perustuu yhteydenottoihin puhelimella, jolloin samalla tarkastetaan, että valvottava on sovitussa paikassa. Aktiivinen järjestelmä toteutetaan valvottavaan asennettavalla laitteella, joka jatkuvasti lähettää signaalia. Tuomitun kotiin on tuolloin asennettu valvontalaite, joka välittää signaalin keskusvalvomoon. Laite hälyttää, mikäli tuomittu poistuu kotoaan ennalta sovittujen aikojen ulkopuolella tai laite rikotaan. GPS paikannukseen perustuva järjestelmä hyödyntää

satelliitteja, maa-asemien verkkoja ja kannettavia käyttäjälaitteita. (Black & Smith 2003: 2.) Edellä mainittuja järjestelmiä hyödynnetään esimerkiksi ns. etuoven mallissa, jolloin se on käytössä lyhyen vankeusrangaistuksen sijasta tai ns. takaoven mallissa, jolloin sitä käytetään rangaistuksen lopussa, ennen ehdonalaista vapautumista tai osana sitä. Järjestelmää on myös käytetty tutkintavankeuden sijasta ja matkustuskiellon tai lähestymiskiellon valvonnassa. (OM 2007:17, 6,9.)

Elektroninen valvonta otettiin ensimmäiseksi käyttöön Yhdysvalloissa 1984, vaikkakin ensimmäisiä kokeiluita elektronisesta valvonnasta tehtiin jo vuonna 1964. Valvottavien vankien piti pysyä kotonaan, josta sai poistua ainoastaan työssäkäynnin ajaksi. Heillä oli useita tapaamisia valvojan kanssa ja sen lisäksi rangaistukseen saatettiin lisätä myös yhdyskuntapalvelua. (Whitfield 2001: 9-19.) Pohjoismaista elektronisen valvonnan edelläkävijänä on toiminut Ruotsi ja elektronista valvontaa käytetään sekä lyhyiden vankeusrangaistusten sijasta että vankilasta vapautumisen yhteydessä (Kaukonen, Karsikas, Mohell & Räisänen 2007). Ruotsissa on ollut käytössä valvotun koevapauden kaltainen fotboja -järjestelmä vuodesta 2001 lähtien. Vähintään 2 vuoden rangaistukseen tuomitun on mahdollista päästä aikaisintaan neljä kuukautta ennen ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä valvottuun koevapauteen. (Brottsförebyggande rådet 2007:6.)

4.2 Valvottu koevapaus Suomen vankeinhoitojärjestelmässä

Valvotun koevapauden mahdollisuus sisältyy 1.10.2006 voimaantulleeseen rikoslain muutokseen. Hallituksen esityksen mukaan koevapaus olisi uusi keino, jolla pyritään edistämään vankien sijoittumista yhteiskuntaan tuomion loppuvaiheessa, ollen samalla uusi asteittaisen vapautumisen muoto suomalaisessa vapauttamisjärjestelmässä (HE 262/2004). Valvotun koevapauden yhtenä tarkoituksena oli korvata ehdonalaisen vapauttamisen aikaistamisperusteet, jotka olivat liittyneet sosiaalisiin, terveydellisiin, koulutuksellisiin ja vastaaviin seikkoihin. Valvottu koevapaus on luonteeltaan lähellä yhdyskuntaseuraamuksia, koska se toimeenpannaan vankilan ulkopuolella. Koevapaudessa on tarkoitus yhdistää tukea ja kontrollia. Lähtökohtaisesti koevapaudessa olia nauttii samoja työttömyysturvaetuuksia ja yhteiskunnan tuottamia palveluita kuin muutkin kansalaiset. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 4-5.)

Valvottuun koevapauteen sijoitetaan kolmenlaisia vankeja: Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavia ehdonalaisesti vapautettavia vankeja, elinkautisesta vankeudesta ehdonalaisesti vapautettavia vankeja sekä koko rangaistusta vankilassa suorittamasta vapautettavia vankeja. Suurimman ryhmän koevapauteen sijoitettavista muodostavat ensimmäisen ryhmän vangit. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 5.) Tämän opinnäytetyön kaikki haastateltavat kuuluivat kyseiseen ryhmään.

”Vuonna 2010 valvottuun koevapauteen sijoitettiin 395 vankia, mikä oli lähes nelinkertainen määrä vuoteen 2007 verrattuna. Koevapauteen sijoitettujen määrän lisääntyessä myös peruutettujen koevapauksien osuus aloitetuista koevapauksista kasvoi, ollen 17 prosenttia vuonna 2010. Kaikki koevapauden peruutukset eivät tapahtuneet ehtojen rikkomisen vuoksi, vaan myös siksi, että koevapauden edellytykset eivät enää täyttyneet. Valvotussa koevapaudessa vuonna 2010 olleiden vankien päivittäinen keskimäärä oli 102.” (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010: 6.) Taulukossa 2 esitetään tarkemmin tietoa koevapauksien onnistumisista tilastotietojen avulla.

	Aloitettut	Päättäneet	Peruutettut	Peruutettut % aloitetuista	Koevapaudessa keskimäärin päivässä
2007	103	78	5	5	22
2008	217	193	19	9	50
2009	356	322	55	15	85
2010	395	397	67	17	102
2011	426	394	69	16	113

Taulukko 2: Valvottu koevapaus vuosina 2007-2011.

Vuoden 2010 alussa Suomeen syntyi uusi rikosseuraamusalan viranomainen Rikosseuraamuslaitos, joka koostuu aiemmasta Rikosseuraamusvirastosta sekä sen alaisuudessa toimineista Kriminaalihuoltolaitoksesta ja Vankeinhoitolaitoksesta. Uudistuksen jälkeen Suomi jakaantui kolmeen rikosseuraamusalueeseen: Etelä-Suomen, Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Länsi-Suomen alueisiin (Kuva 1).

Rikosseuraamuslaitoksen yksiköitä ovat yhdyskuntaseuraamustoimistot sekä avovankilat ja suljetut vankilat. Suomessa on uudistuksen jälkeen yhteensä 15 yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja 28 vankilaa. Suljettuja vankiloita on kaikkiaan 16, avovankiloita 12 ja hallinnollisesti jonkin suljetun laitoksen alaisuudessa toimivia avolaitososastoja on kolme. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010: 4.) Tutkimuksessani tutkin koevapauksien onnistumisia Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella.

Kuva 1: Rikosseuraamusalueet kartalla

Valvottuun koevapauteen on sijoitettuna 1.1.2012 yhteensä 121 vankia, joista 113 oli sijoitettu koevapauteen avovankilasta ja kahdeksan suljetusta vankilasta (Vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat 1.1.2012). Koevapauteen päässeiden vankien määrä on siis nousemassa lähemmäksi sille asetettuja tavoitteita. Valvotussa koevapaudessa olivat jakautuvat suhteellisen tasaisesti eri rikosseuraamusalueille, kuten taulukko 3 osoittaa.

Aluejako	Suljetut vankilat	Avolaitokset	Yhteensä
Etelä-Suomen alue	5	33	38
Itä- ja Pohjois-Suomen alue	0	40	40
Länsi-Suomen alue	3	40	43
Kaikki yhteensä	8	113	121

Taulukko 3: Valvotun koevapauden jakautuminen alueittain 1.1.2012.

5 Valvotun koevapauden edellytykset

Valvottuun koevapauteen pääsyn tai pääsemättömyyden pitää perustua lakiin. Hallintolain mukaan viranomaisen on kohdeltava asiakkaitaan tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien pitää olla puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. (Hallintolaki 2004/434, 2 luku 6 §.) Hallintolain tehtävänä nähdään hyvän hallinnon ja oikeusturvan edistäminen hallintoasioissa.

Valvotun koevapauden toimeenpano-ohjeen mukaan (2009:5) koevapauden edellytyksenä ovat seuraavat lähtökohdat:

- Koevapaus edistää vankeuslain mukaisen rangaistustajan suunnitelman toteutumista.
- Vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä, hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä.
- Vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslaissa tarkoitettuja dopingaineita ja sitoutuu vankeuslaissa tarkoitettuun päihdeettömyyden valvontaan.
- Vanki sitoutuu noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta ja muita laitoksen ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä välttämättömiä kirjallisia ehtoja.
- Koevapauden ehtojen noudattamista voidaan soveltuvin tavoin valvoa.
- Vanki suostuu siihen, että vankeinhoitoviranomaiset ovat tarpeellisessa määrin yhteydessä viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin koevapauden edellytysten selvittämistä taikka ehtojen noudattamista koskevissa asioissa.

Koska vankeja on kohdeltava tasapuolisesti ja toimivaltaa on käytettävä ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin, niin koevapauteen pääsemisen edellytykseksi nähdään osaltaan riski- ja tarvearvioihin perustuvan rangaistustajan suunnitelman huolellinen noudattaminen vangin toimesta.

5.1 Riski- ja tarvearviointi

Riski- ja tarvearvioinnin tavoitteena on löytää ne kohdat, jotka on otettava huomioon rangaistustajan suunnitelmaa tehtäessä. Arvioinnissa pyritään selvittämään jokaisen vangin kohdalta ne tekijät, mitkä ovat johtaneet tai myötävaikuttaneet tuomioon johtaviin rikoksiin ja mitkä tekijät todennäköisemmin ylläpitävät rikollista käyttäytymistä sekä mitkä tekijät ovat keskeisiä uusimisriskin kannalta ja mitkä tekijät pienentävät uusimisriskiä. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 6.)

Riski- ja tarvearvioinnissa käsitellään seuraavia osa-alueita:

- aikaisempi rikollisuus
- asuminen ja arkipäivän toiminnot
- tulot ja taloudellinen tilanne
- koulutus ja työllisyys
- sosiaaliset sidokset ja elämäntapa
- päihitteet
- ajattelu ja käyttäytyminen
- asenteet

Yli kahden vuoden tuomiota suorittavat vangit määrätään arviointikeskukseen riski- ja tarvearvion ja rangaistusajan suunnitelman laatimista varten. Lyhyemmän vankeusrangaistuksen saaneelle rangaistusajan suunnitelma laaditaan asiakirjojen tai mahdollisen haastattelun perusteella ennen tuomion suorittamisen aloittamista. Riski- ja tarvearvio tehdään arviointikeskuksessa erikoissuunnittelijan toimesta. Hän tutustuu vangin asiakirjoihin, haastattelee vangin sekä hyödyntää työssään moniammatillista työtapaa. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 19-20.)

5.2 Rangaistusajan suunnitelma

”Vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten” (Vankeuslaki 2005/767, 4 luku 6 §).

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteena on vaikuttaa riski- ja tarvearviointissa löydettyihin ongelmakohtiin siten, että vangin uusimisriski vähenisi ja vangin mahdollisuudet elää rikoksettomasti kasvaisivat (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 6). Rangaistusajan suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa ja suunnitelmaa tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan (Vankeuslaki 2005/767, 4 luku 7 §). Rangaistusajan suunnitelman sisällössä ja laajuudessa otetaan huomioon vangin rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saadut tiedot (VNA vankeudesta 2006/509, 4 luku 18 §).

Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa mietitään sellaisia toimia, joiden avulla voitaisiin vaikuttaa rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin yksilöllisiin tekijöihin. Nämä tekijät muodostavat rangaistusajan suunnitelman päätavoitteet. Päätavoitteiden ympärille muodostetaan niitä tukevia osatoimintoja, joiden tavoitteena on motivoida vankia sitoutumaan rangaistusajan suunnitelman tavoitteisiin. Suunnitelman ytimeksi valitaan siis uusimisriskin kannalta keskeisimmät tekijät ja niiden tavoitteena on edistää vangin omakohtaista elämän hallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista. Työskentely vangin kanssa perustuu rangaistusajan suunnitelman antamaan pohjaan. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 7, 19-20.)

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä (Vankeuslaki 2005/767, 4 luku 6 §). Rangaistusajan suunnitelmaan kirjataan kyseiseen vankiin liittyvät uusimisriskitekijät, joita ovat mm. vankilakertaisuus, ammatillisen koulutuksen puuttuminen, päihdehistoria ja kaveripiirin sallivat asenteet rikoksia kohtaan. Laitosturvallisuudessa arvioidaan myös mahdolliset aikaisemmat vankilakaudet ja niiden ongelmakohdat esimerkiksi päihdeiden- tai väkivallankäyttö. Lisäksi huomioidaan mahdolliset avolaitoskaudet tai yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen yms. Suunnitelmaan on kirjattava

myös yksilölliset vahvuudet, joita voivat olla esimerkiksi motivaatio päihitteettömyyteen, rikoksettomuutta tukevat sosiaaliset suhteet, suoritettut koulutukset ja asumistilanne. Positiivisten asioiden huomioiminen suunnitelmassa on lopputuloksen kannalta yhtä tärkeää kuin ongelmien esiin nostaminen. Toiminnan perusteena tulee käyttää myös näitä rikoksettomuutta tukevia elementtejä. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 19-20.)

Rangaistusajan suunnitelman laatiminen nähdään prosessina, joka kestää koko vangin sijoittelussa oloajan, se ei tule kerralla valmiiksi, vaan suunnitelman asioita tarkennetaan koko sijoittelun ajan. Vangin sitouttaminen suunnitelmaan nähdään tärkeänä ja parhaiten sen arvioidaan tapahtuvan, kun vangille annetaan tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön. (Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja 1/2004: 19-20.)

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa (VNA vankeudesta 2006/509, 4 luku 19 §). Tarkastelun perusteella sijoituslaitoksessa voidaan arvioida suunnitelman muutostarpeita ja alistaa suunnitelman muutokset tarvittaessa uudelleen arviointikeskuksen päätettäväksi. Tämä onkin hyvin järkevää, koska sijoittelu aika arviointikeskuksessa on vain lyhyt osa rangaistuksen suorittamisesta. Tuolloin ei välttämättä ole havaittu kaikkia yksityiskohtia, joita vankeuden aikana on syytä työstää.

6 Valvotun koevapauden valmisteluprosessi ja valvonnan toteuttaminen

Jos vangin rangaistusajan suunnitelmaan sisältyy mahdollisuus valvottuun koevapauteen, on sijoitusvankilan hyvissä ajoin arvioitava koevapauden edellytysten täyttymistä. Erityisesti on arvioitava vangin kykyä noudattaa hänelle määrättyä toimintavelvoitetta, liikkumisrajoituksia, yhteydenpitovelvoitteen noudattamista sekä päihitteettömyyden toteutumista. Jos vankila katsoo koevapauden perustelluksi tai vanki itse haluaa koevapauteen, niin asia saatetaan arviointikeskuksen käsiteltäväksi. Vankilassa on arvioitava erityisesti rangaistusajan suunnitelman noudattamista ja vankeusaikaista käyttäytymistä. Mikäli vankila katsoo, ettei koevapaudelle ole edellytyksiä, niin arviointikeskukselle on tehtävä esitys rangaistusajan suunnitelman muuttamisesta. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 7.)

6.1 Valvotun koevapauden valmisteluprosessi ja päätöksenteko

Jos koevapauden edellytykset täyttyvät, vankila ryhtyy valmistelemaan yhdessä vangin kanssa hänen sijoittamistaan koevapauteen (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 7).

Valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa vankilassa on käytettävissä riski- ja tarvearvion tiedot. Näiden tietojen perusteella koevapautta valmistelevalle virkamiehelle on mahdollista arvioida vangin uusimisriskitekijöitä ja vahvuuksia, sekä sisällyttää toimeenpa-

nosuunnitelmaan oikeaksi arvioituja tukimuotoja. Vankilan on oltava riittävässä määrin yhteydessä koevapauden toimeenpanoon liittyvien viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa. Näiden tukimuotojen yhtenä tarkoituksena on luoda toimiva tukiverkosto koevapausaikana, joka jatkuisi myös vapautumisen jälkeenkin.

Koevapautta valmisteltaessa vangin kanssa on keskusteltava myös siitä, mitkä yksilölliset tekijät saattavat vaikuttaa koevapauden epäonnistumiseen. Koevapauden valmistelun aloitusvaiheessa vangille on annettava riittävän selkeä kuva koevapaudesta, jotta hän pystyy itsekin arvioimaan mahdollisuuksiaan koevapaudesta selviytymiseen sekä varamaan toimeenpanosuunnitelmaan riittävät tukitoimet. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 9-10.)

Jos valvotun koevapauden edellytykset täyttyvät, vankilassa laaditaan alustava kirjallinen koevapauden toimeenpanosuunnitelma valvotun koevapauden toimintaohjeen (2009: 8-9) mukaisesti. Suunnitelmassa määrätään:

- 1) koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä ja kellonaika;
- 2) toimintavelvoitteen sisältö;
- 3) päivittäinen toiminta-aika ja matka-ajat;
- 4) liikkumisrajoitukset asunnon tai toimintapaikan ulkopuolella;
- 5) yhteyshenkilö työ- tai toimintapaikalla;
- 6) vankilan yhteydenpitomuodot 5 kohdassa tarkoitettuun yhteyshenkilöön ja koevapaudessa olevaan;
- 7) asuminen ja toimeentulo koevapaudessa;
- 8) vapaa-ajan viettämisestä koskevat rajoitukset;
- 9) valvontatapa;
- 10) vastuuhenkilö vankilassa;
- 11) vastuu asumis-, ruoka- ja muista vastaavista kustannuksista; sekä
- 12) menettely äkillisissä sairaustapauksissa, valvontaan, kulkuyhteyksiin tai toimintavelvoitteen toimeenpanoon liittyvissä poikkeustilanteissa taikka muissa tämänkaltaisissa koevapauden toimeenpanon esteissä.

”Vangille on tarkoin selvitettävä valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmaan liittyvien määräysten ja rajoitusten merkitys sekä seuraamukset määräysten rikkomisesta. Vangin on annettava suostumuksensa kirjallisesti.” (VNA vankeudesta 2006/509, 10 luku 71 §.) Kirjallinen toimeenpanosuunnitelma lähetetään arviointikeskukseen käsiteltäväksi. Arviointikeskus arvioi, edistääkö valvottu koevapaus vangin rangaistusajan suunnitelman toteutumista sekä selvittää omalta osaltaan koevapauden edellytysten täyttymistä. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 10.)

Toimeenpanosuunnitelman vahvistaa arviointikeskuksen johtaja tai valmisteltaessa elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittavan koevapautta Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja ja siihen liitetään vangin kirjallinen suostumus. Toimeenpanosuunnitelma annetaan vangille kirjallisesti. (VNA vankeudesta 2006/509, 10 luku 74-76 §.)

Toimeenpanosuunnitelman hahmottamisen helpottamiseksi olen laatinut kuvitteellisen koevapauden toimeenpanosuunnitelman, jossa koevapaudessa olijan toimintaan kuuluu opiskelu Laureassa. Riski- ja tarvearviossa ei esimerkkitapauksella ole tarvetta ulkopuolisiin tukimuotoihin, joten niitä ei suunnitelmassakaan ole mainittu. Esimerkki on luettavissa liitteessä 3.

6.2 Koevapauden valvonta

Valvottua koevapautta valmisteltaessa suunnitellaan valvonta- ja yhteydenpitomääräyksiä vangin yksilöllisen tilanteen pohjalta. Mikäli ehtojen noudattamiseen ei arvioida liittyvän riskejä tai riski on hyvin vähäinen, niin ehtojen noudattamista koevapauden aikana valvotaan yhdellä tai kahdella tarkoituksenmukaisella valvontatavalla. Mikäli ehtojen noudattamisen rikkomisen riski arvioidaan suhteellisen suureksi, niin koevapautta valvotaan useilla eri valvontatavoilla. Valvontamenetelmiä voidaan vähentää, mikäli vanki on noudattanut koevapauden ehtoja riittävän pitkään. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 12.)

Koevapaudessa olevan valvonta on toteutettava siten, ettei valvottava joudu tarpeettoman huomion kohteeksi. Valvontatapahtumat on kirjattava vankitietojärjestelmään. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 12.)

6.2.1 Valvontamenetelmät

Koevapauden ehtojen noudattamisessa käytettäviä valvontatapoja valvotun koevapauden toimintaohjeen (2009:11) mukaan ovat:

- koevapaudessa olevan yhteydenpito vankilaan puhelimitse ja vankilan yhteydenpito koevapaudessa olevaan puhelimitse
- koevapaudessa olevan seuranta teknisin laittein
- vankilan edustajan käynnit toimintapaikalla, asunnolla ja muussa kohteessa

- vankilan yhteydenpito toimintapaikkaan ja yhteyshenkilön yhteydenpito vankilaan
- koevapaudessa olevan päihteettömyyden valvonta
- koevapaudessa olevan ilmoittautuminen yhteistyötahon luona
- muu tarpeellinen valvontatapa

6.2.2 Valvottavan paikantaminen

Valvottavan paikantamiseen on helmikuuhun 2012 asti Suomessa käytetty Indagon paikannusjärjestelmää. Paikannus oli GSM-pohjainen ja varsinkin maaseudulla sen tarkkuus nähtiin riittämättömänä.

Indagonin Leader tietoliikenne- ja paikannusratkaisu hyödynsi Soneran matkapuhelinverkkoa matkapuhelinten paikannukseen. Soneran Sijaintiin liitetyllä Leader- ratkaisulla mahdollistettiin Soneran matkapuhelinliittymien sijaintitiedon välittäminen Leader-karttasovellukseen. Käyttämällä Leader -ratkaisua asiakas saattoi hyödyntää verkkopaikannusta toiminnassaan, esim. paikantamalla sisä- tai ulkotiloissa liikkuvan henkilön käytössä olevia matkapuhelinliittymiä. Keväällä 2008 uusi paikannusjärjestelmä otettiin ensimmäisenä käyttöön Oikeusministeriön Rikosseuraamusvirastossa. Järjestelmä sisälsi Soneran uusitun verkkopaikannuspalvelun sekä Indagonin tekemän Leader paikannus- ja karttasovelluksen. Uusi järjestelmä oli tuotantokäytössä 26 vankilalla. (www.indagon.com.)

1.3.2012 Rikosseuraamuslaitoksessa on otettu käyttöön Israelilainen Elmotech 2Track -paikannusjärjestelmä, joka perustuu GPS -paikannukseen.

Elmotech 2Track järjestelmän avulla pystytään seuraamaan valvotussa koevapaudessa olevaa reaaliaikaisesti hyvin tarkasti missä ja milloin tahansa. Järjestelmässä voidaan seurata valvottavaa aktiivisesti tai passiivisesti. Järjestelmässä voidaan asettaa hälytysrajoja, jolloin laite antaa hälytyksen valvottavan liikkeessä kielletyllä alueella. Järjestelmästä on myös mahdollista jälkikäteen palauttaa tiedot valvottavan liikkeistä mahdollisen ehtojen rikkomistapauksen ilmetessä. (www.elmotech.com.)

Elmotechin toimittama järjestelmä on ollut käytössä vasta niin vähän aikaa, jottei järjestelmän soveltuvuudesta Suomen olosuhteisiin ole vielä saatavilla riittävästi tietoa.

6.2.3 Päihteettömyyden valvonta

Huumeiden lisääntynyt käyttö ja käytön aiheuttamat ongelmat vankiloissa 1990-luvulla nostivat päihdeongelmat vakaviksi ongelmiksi, jonka vuoksi huumeiden torjuntaa ja päihdehuollon tehostamista selvittänyt työryhmä esitti vuonna 1991 mm. päihdeettömien osastojen perustamista ja päihdehuollon yhteyshenkilöiden valitsemista vankiloihin (Karsikas 2005: 23).

Suurella osalla vangeista on ongelmia päihteiden käytön suhteen. Lähes puolella vangeista on huumeongelma ja neljällä kymmenestä on alkoholiongelma. Aineiden sekakäyttö on myös hyvin yleistä. Suurin osa rikoksista tehdään päihteiden vaikutuksen alaisena. Siten vankiloiden toteuttamalla päihdetyöllä on vaikuttavuutta, sillä päihteiden käytön väheneminen tai loputtaminen vaikuttaa olennaisesti uusiin rikoksiin syylistymiseen. Vankila on hyvä paikka pysähtymiselle ja oman terveydentilan ja päihdeongelmien hoitamiseksi. Vankeusajan hyödyntäminen kuntoutukseen vähentää osaltaan uusintarikollisuutta. (Päihdetyö vankeinhoidossa 2005:2.)

Päihdetyö on kehittynyt ja laajentunut vankeinhoidossa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Päämäärät päihderikollisuuden torjuntaan, päihteiden käytön haittojen vähentämiseen ja vankien tukemiseen päihteettömään ja rikoksettomaan elämään luotiin vankeinhoidon ensimmäisessä päihdestrategiassa vuonna 1999. Nykyisin vankiloiden päihteiden vastainen toiminta perustuu toiseen vahvistettuun päihdestrategiaan, joka julkaistiin vuonna 2004. Strategian keskeisenä tavoitteena on päihteiden tarjonnan, rikollisuuden ja päihteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisy ja vangin kuntoutusjatkumon turvaaminen vankeudesta vapauteen. (Päihdetyö vankeinhoidossa 2005:2.)

Päihdeongelmien laajuuden tunnistamisen jälkeen on selvää, että päihteettömyyden valvonta on eräs tärkeimpiä osa-alueita koevapauden valvonnassa. Päihteiden käytön vähentäminen onkin yleinen tavoite, johon rangaistuksen suorittamisen aikana pyritään vaikuttamaan. Huhtamaan opinnäytetyössä rikosseuraamusesimiehet näkivät, ettei retkahduksen jälkeen yksi käynti päihdeohjaajan vastaanotolla ole riittävää, jotta päihteettömyyden tavoite rangaistusajan suunnitelmassa olisi jälleen edennyt. Rikosseuraamusesimiesten selkeä enemmistö näki, että retkahduksen jälkeen vangin pitäisi käydä useita yksilökeskusteluja päihdeohjaajan kanssa tai suorittaa pitkäkestoinen retkahdusohjelma. Myös vangin asennoituminen vaikuttaa arvioon siitä, milloin päihteettömyyden nähdään taas toteutuneen. Vanki, joka kiistää päihdyttäneensä itsensä selkeästä näytöstä huolimatta, ei osoita käytöksellään muutosmotivaatiota. (Huhtamaa 2011: 46-47.)

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen oman sitoumuksensa perusteella osallistumaan päihdetestaukseen, jota voidaan tehdä vankilalla ilmoittautumisten yhteydessä, mutta myös koevapaudessa olevien luona tehdyillä tarkastuskäynneillä. Vanki on velvollinen antamaan pyydetäessä virtsa-, veri- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Riittävän usein tapahtuvalla testauksella pystytään tukemaan koevapaudessa olijan pidättäytymistä päihteiden käytöltä. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 14.)

6.2.4 Muu valvonta

Koevapauden valvonta perustuu säännölliseen yhteydenpitoon koevapauteen sijoitetun ja vankilan välillä. Koevapaudessa olijan on oltava säännöllisesti yhteydessä valvonnan vastuuhenkilöön puhelimitse ja hänet voidaan määrätä ilmoittautumaan sovittuina aikoina vankilaan. Toimeenpanosuunnitelmassa on määriteltävä tarkat kellonajat puhelinoitojen osalta päivittäin. Tämän lisäksi vankilan on pidettävä säännöllisen epäsäännöllisesti yhteyttä valvotavaan ja tämän toimipaikan yhteyshenkilöön. Valvottuun koevapauteen päästetyn matkakustannukset valvontakäynneille vankilaan korvataan julkisen liikenteen taksojen mukaan vankilan toimesta. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 13-14.)

Koevapaudessa olevan liikkumista ja toiminta-aikaa voidaan rajoittaa tarpeen mukaan. Koevapaudessa olijalle voidaan asettaa liikkumisalueeksi esimerkiksi joku kunnan alue, mutta toisaalta hänelle voidaan asettaa kieltoja mennä tietyille riskialttiille kohdille. Koevapaudessa olijalle voidaan asettaa myös rajoituksia tavata sellaisia henkilöitä, jotka saattaisivat muodostaa uhan koevapauden onnistumiselle. Koevapaudessa olija voidaan myös velvoittaa olemaan asunnossaan määrättynä aikana, esimerkiksi yöaikaan. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 13.)

Toimeenpanosuunnitelmassa on määritelty vankilan oikeus antaa koevapaudessa olijalle lupa poikkeamiseen alueelta ja toiminta-ajoista. Vähäisistä muutoksista poikkeamisen päättämiseksi voidaan antaa lupa valvonnan vastuuhenkilölle. Jos kyseessä on poikkeaminen toiminta-alueelta, niin luvan antajan tulee olla poistumisluvan myöntämisessä toimivaltainen virkamies. Sellaisia virkamiehiä vankiloissa ovat johtaja sekä apulaisjohtajat. Varsinaisia poistumislupia ei koevapaudessa olijalle myönnetä. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 13.)

6.3 Menettelyt koevapaudessa olleen rikkoessa lupaehjoja

Jos koevapaudessa olevan epäillään rikkoneen toimeenpanosuunnitelmassa asetettuja ehtoja, asiasta on tehtävä selvitys noudattaen soveltuvien osin, mitä vankeuslain kurinpitoa koskevassa luvussa säädetään. Selvitystä tehtäessä on koevapaudessa olevalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Selvitys toimitetaan vankilan johtajalle tai, jos kyse on elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittavasta koevapaudessa olevasta, Rikosseuraamusvirastolle. Pääteetömyyden valvonnassa noudatetaan, mitä vankeuslain 16 luvussa säädetään. (VNA vankeudesta 2006/509, 10 luku 77 §.)

Päätösvalta koevapauden rikkomisen seuraamuksista on vankilan johtajalla. Koevapauden peruuttamisesta määrääjäksi tai kokonaan päättää arviointikeskuksen johtaja ja Rikosseuraamusvirasto päättää elinkautisvankien ja koko rangaistusta suorittavien vankien koevapauden peruuttamisesta ja ehtojen rikkomisen muista mahdollisista seuraamuksista. Vankilan

johtajan ja arviointikeskuksen johtajan tulee neuvotella keskenään ehtojen rikkomisista aiheutuvista seuraamuksista. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 20.)

Jos koevapaudessa oleva rikkoo koevapauden ehtoja, hänelle annetaan varoitus tai koevapaus peruutetaan enintään kuukauden määräajaksi tai kokonaan. Päihtymysrikkomuksen vuoksi koevapaudessa olijalle voidaan antaa varoitus tai koevapaus voidaan perua määräajaksi tai kokonaan. Koevapauden onnistumisen lähtökohtana nähdään vangin täydellinen päihteettömyys, minkä vuoksi myös pienten rikkomusten on johdettava seuraamuksiin. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 21.)

Koska valvotun koevapauden keskeinen osa on vangille määrätty yhteydenpitovelvoite, niin koevapaus katsotaan rikutun, kun koevapaudessa olija lopettaa yhteydenpidon tai häneen ei enää saada yhteyttä. Tällöin vankilan tulee yrittää ensin yhteyttä toistamiseen puhelimitse tai käymällä koevapaudessa olijan asunnolla. Mikäli vankiin ei saada yhteyttä viimeistään saman päivän aikana, on vankilan käynnistettävä etsintäkuulutuksen tekeminen. Jos henkilöllä on suuri riski väkivaltaiseen käyttäytymiseen, on etsintäkuulutus tehtävä jo muutaman yhteys yrityksen jälkeen. Rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin koevapaudessa oleva rikkoo yhteydenpitovelvoitetta, sen vuorokauden loppuun, jolloin yhteydenpito jatkuu tai hänet otetaan kiinni vankilaan palauttamista varten. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 21.)

Koevapaudessa olijan on noudatettava vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Jos hänen epäillään rikkoneen koevapauden ehtoja, hänet voidaan määrätä tulemaan vankilaan välittömästi kuultavaksi. Myös valvontakäynnillä oleva virkamies voi tuoda koevapaudessa olevan mukanaan vankilaan. Mikäli vankilaan tuomisessa tarvittaisiin voimakeinoja, niin poliisilta on pyydettävä virka-apua. Koevapaudessa olevan tilanteen tarkastaminen asunnollaan tapahtuu henkilön luvalla. Ellei koevapaudessa olija päästä virkamiestä asuntoonsa, tämä nähdään myös ehtojen rikkomisena. Ennen toimenpiteisiin ryhtymistä koevapaudessa olijaa on kuultava ehtojen rikkomisesta. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 21.)

Jos koevapaudessa olleen epäillään syyllistyneen rikokseen, on siitä ilmoitettava poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle. Tällöin poliisi toimittaa vangin vankilaan ja vankila tekee esityksen arviointikeskukselle koevapauden peruuttamisesta. Valvottu koevapaus peruutetaan, jos koevapauden edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty. Valvotun koevapauden peruuttamiseen voi hakea muutosta vankeuslain 20 luvun 9 §:n perusteella. Sen sijaan varoitukseen ei voi hakea muutosta. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 20-21.)

6.4 Koevapauden päättäminen

”Valvotun koevapauden viimeisenä päivänä koevapaudessa olevan on tultava vankilaan toimeenpanosuunnitelmassa määriteltynä aikana vapauttamiseen liittyviä toimenpiteitä varten. Koevapaudessa olevan on samalla palautettava hallussaan olevat valvontalaitteet.” (VNA vankeudesta 2006/509, 10 luku 78 §.)

Koevapauden päättyessä vangin kanssa on käytävä läpi koevapauden tavoitteiden toteutuminen ja tehtävä loppuarvio rangaistusajasta. Loppuarviosta tehdään merkintä vankitietojärjestelmään. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2009: 22.) Vapautumispäivänä vangille annetaan vapauttamissuunnitelma ja vapauttamispassi mahdollisine valvontatietoineen.

7 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimusongelmat

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitkä ovat ne tekijät, joiden katsotaan edesauttavan koevapauksien onnistumista ja mitkä ovat ne tekijät, joiden katsotaan heikentävän koevapauksien onnistumismahdollisuuksia. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoon vankien kokemuksia koevapauden onnistumisten ja epäonnistumisten syistä. Haastatteluteemat muotoilin tutkimuskysymyksestä siten, että ne vastasivat opinnäytetyön tarkoitusta mahdollisimman tarkasti. Haastatteluteemoilla selvitin niitä kokemuksia valvotusta koevapaudesta, mitä vangit olivat saaneet aina koevapauden valmistelun aloittamisesta vapautumiseen asti. Opinnäytetyössä kartoitin erivaiheessa koevapausprosessia olevien vankien kokemuksia. Haastattelujen avulla halusin saada tietoa siitä, miten haastateltava oli kokenut valmisteluprosessin sujumisen sekä mistä ja miten hän oli saanut tietoa koevapauteen hakeutumisesta. Tavoitteenani oli myös saada tietoa siitä, mitä odotuksia koevapaudesta haastateltavilla oli ja näkivätkö he siitä olleen hyötyä vapautumista varten. Lisäksi tarkoitukseni oli saada selville vankien ajatuksia siitä, miten koevapauksia pitäisi valvoa.

Aihetta ei oltu aikaisemmissa tutkimuksissa lähestytty tältä kannalta, mikä on nähty selkeänä puutteena. Lähestymistapana oli vankien näkökulma, joka oli tarkoitus saada selville riittävässä määrällä teemahaastatteluja. Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vangit, jotka olivat jossakin koevapauden vaiheessa olleet avovankilassa. Opinnäytetyön toteutin haastattelemalla viittä koevapauteen odottavaa, kolmea koevapaudessa olijaa, kolmea koevapaudessa ollutta onnistujaa ja neljää koevapaudessa ollutta epäonnistujaa. Vankilasta jo vapautuneita haastattelin ainoastaan silloin, jos heiltä oli jo vankeuden aikana saatu kirjallinen suostumus haastatteluihin. Kohderyhmäksi valitsin juuri ne henkilöt, jotka pystyivät parhaiten kuvaamaan omakohtaisia kokemuksia koevapaudesta ja sen ongelmista eli vankeusrangaistusta suorittavat vangit.

Haastattelujen lisäksi hain vankitietojärjestelmästä taustatietoja tilastojen esittämiseksi sekä haastatteluista saadun informaation syventämiseksi.

Oma hypoteesini koevapauteen hakeutumisen syistä oli se, että koevapauteen hakeva pyrkii koevapaudella ainoastaan lyhentämään vankilassaoloaikaansa, eikä hän anna painoarvoa koevapauden aikaisten tukitoimien olemassaololle. Olettamukseni mukaan vangit eivät koe koevapauden valvontaa liian tiukkana, onhan joka tapauksessa koevapaudessa vähemmän rajoitteita kuin vankilassaoloaikana. Arvioni mukaan koevapauden aikana käytetään jonkin verran päihteitä kiinni jäämättä, lähinnä alkoholia, mutta koska valvontaa ei tehdä riittävän intensiivisesti, niin nämä retkahdukset jäävät pimentoon. Olettamukseni mukaan koevapauden aikana ei kuitenkaan tehdä vakavia rikoksia, kiinnijäämisriski esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa olisi mielestäni suuri. Kuitenkin talousrikokset tai lasten seksuaaliset hyväksikäytöt voisivat olla sellaisia rikosryhmiä, joissa kiinnijääminen koevapauden aikana on epätodennäköistä. Tämän tyylliset rikokset tulevat ilmi yleensä vasta vuosien saatossa ja niiden tutkintakin vie oman aikansa. Oletan kuitenkin, että koevapaudesta on hyötyä erityisesti pitkäaikaisille vankeille, jotka ovat viettäneet vankilassa yli viisi vuotta, jolloin siviilielämästä erkaantuminen on ollut todellista. Valvotun koevapauden avulla voidaan antaa pehmeä lasku siviiliin ja hyvä veruke pysyä päihteettömänä kaveripiirin painostuksen alla.

Omat olettamukseni ohjasivat minua haastattelupohjan luomisessa ja haastatteluteemojen valinnassa, toisaalta voin myös todeta, että olettamukseni, jotka olivat peräisin omasta ammatillisesta kokemuksestani rikosseuraamusosalta, saattoivat osaltaan vaikuttaa opinnäytetyöni tuloksiin. Käyn asiaa tarkemmin läpi opinnäytetyöni luotettavuusosiossa.

8 Aineisto ja menetelmät

Opinnäytetyössäni minun oli määrä haastatella valvottuun koevapauteen odottavia, koevapaudessa olevia tai koevapaudessa olleita vankeja. Haastattelujen suoritustavaksi valitsin teemahaastattelun.

8.1 Aineiston hankinta ja haastattelupohjan laatiminen

Tutkimuksissa käytetään yleensä joko laadullista eli kvalitatiivista menetelmää tai kvantitatiivista eli määrällistä menetelmää. Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä pääpiirteitä ovat: tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista, jolloin aineistoa kerätään todellisissa tilanteissa. Tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonkeruun instrumenttina, jolloin keskusteluille ja havainnoille annetaan enemmän painoarvoa kuin mitattaville ominaisuuksille. Tutkimuksen tarkoituksena on myös paljastaa odottamattomia seikkoja, jolloin tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää, vaan annetaan enemmän sijaa tutkittavan esille tuomille ajatuksille. Tyypillisiä me-

todeja ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Kohdejoukon valintaan käytetään tarkoituksenmukaisuutta, ei pelkkää satunnaisotantaa. Tutkimussuunnitelma muuttuu ja joustaa tutkimuksen edetessä sekä aineistoa käsitellään ainutlaatuisina tapauksina. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997:155.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa korostetaan johtopäätöksiä aiemmista tutkimuksista ja teorioista. Siinä esitetään hypoteesi ja määritellään käsitteitä. Aineiston kerääminen järjestetään siten, että havaintoaineisto soveltuu määrälliseen eli numeeriseen mittaamiseen. Tutkimuksessa määritellään tarkka perusjoukko, josta otetaan otos. Muuttujat muodostetaan taulukkomuotoon ja aineisto saatetaan tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Käytetään tilastollista analyysia ja kuvaillaan tuloksia esimerkiksi prosenttilukkoilla, jonka jälkeen saatuja tuloksia vielä testataan tilastollisen merkittävyyden osalta. (Hirsijärvi ym. 1997: 130-131.)

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus käyttää pääosin kvalitatiivista menetelmää yhdistäen siihen kuitenkin tarvittaessa osia kvantitatiivisesta tutkimusmenetelmästä.

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimenhaastattelun tai keskustelun välimuoto, jossa aihepiiri on tiedossa, mutta kysymyksiä ja niiden järjestyksiä ei ole etukäteen tarkkaan määritelty (Hirsijärvi ym. 1997: 197). Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden tarkentavien kysymysten tekemiseen saatujen vastausten jälkeen.

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin teemoittelun. Ensimmäinen lähestyminen aineistoon tapahtuu useimmiten tematisoinnin kautta. Tällöin tutkija voi nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, vertaillen samalla tiettyjen teemojen ilmenemistä aineistossa. Aineistosta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet tutkimusongelman kannalta. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, jolloin niiden täytyy tukea toisiaan. Teemoittain järjestettyjen sitaattien tarkoituksena on perustella tutkijan tekemiä tulkintoja, kuvata aineistoa, elävöittää tekstiä tai pelkistää aineiston kertomuksia. Ilman selkeää yhteyttä tutkimusongelmaan, sitaattit ovat ainoastaan mielenkiintoisia, ei analyysia tukevia. Teemoittelu on suositeltava aineiston analyysitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. (Eskola & Suoranta 1998: 175-182.) Aineiston analyysia ei voi erottaa selkeästi omaksi vaiheekseen, sillä laadullisen aineiston käsittelyn analyysia tapahtuu tutkimuksen kaikissa vaiheissa jo ensilukemisesta alkaen (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994:166).

Ennen haastattelupohjan laatimista tutustuin tarkkaan aiheesta tehtyihin aikaisempiin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. Niistä sain riittävästi taustatietoutta haastatteluteemojen valit-

semiseen, mutta myös opinnäytetyön teorian hahmottamiseen. Tein ennen varsinaisia haastatteluja yhden harjoitushaastattelun, jonka jälkeen tarkensin vielä haastattelurunkoa lisää.

8.2 Haastatteluteemat

Tutkimusongelma jakautui seuraaviin teemakysymyksiin, joiden tulosten analysoinnin avulla pyrin saamaan uutta tietoa koevapauden onnistumisprosentin kasvattamiseksi. Teemojen aikamuotoja muotoilin sen mukaan, missä vaiheessa koevapausprosessia haastateltava oli.

1. Miksi hakeuduit koevapauteen?
2. Miten koevapauden valmistelu sujui?
3. Mitä odotit koevapaudelta?
4. Miten valitsit toimintavelvoitteen?
5. Miten koevapauden valvontaa tehtiin tai pitäisi tehdä?
6. Miten noudatit koevapauden ehtoja?
7. Oliko koevapaudesta hyötyä siviiliä varten?
8. Mitkä tekijät johtivat koevapautesi onnistumiseen / epäonnistumiseen?
9. Tapahtuiko koevapaudessa jotain odottamatonta?
10. Mitä hyvää ja huonoa koevapaudessa on?

Ensimmäisessä teemassa haetaan päällimmäistä motiivia koevapauteen hakeutumiseen sekä mitä muita syitä mahdollisesti haastateltavalla oli. Toisessa teemassa tarkoitus on saada selville, vaikuttaako koevapauden valmistelun mahdolliset ongelmat tai saadun tuen riittämättömyys koevapauden epäonnistumiseen. Kolmannen teeman tarkoituksena on syventää ensimmäisen kysymyksen tietoutta todellisesta motiivista hakeutua koevapauteen, mutta samalla tarkoituksena on tutkia, onko tämän ja ensimmäisen kysymyksen välillä olemassa ristiriitaa, joka voisi vaikuttaa tuloksiin. Neljäntenä teemana tutkitaan, onko toimintavelvoitteen valitsijalla vaikutusta hakijan motivaatioon ja sitä kautta onnistumisprosenttiin. Viidennessä teemassa pyritään saamaan selville, kokevatko vangit valvonnan liian tiukkana ja toisaalta, vaikuttaako koettu valvonnantaso koevapauden onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Kuudennes- sa teemassa pyritään hakemaan tietoa siitä, onko tämän valvonnan tavoitteiden ja toteutuk- sen välillä haastateltavien vastauksissa eroavaisuuksia. Lisäksi tarkoitus on saada tietoa koeva- pauden valvonnan uskottavuudesta ja mahdollisista piiloon jääneistä rikoksista ja rikkeistä. Seitsemännessä teemassa on tarkoitus tutkia, kokevatko haastateltavat integroituneensa pa- remmin yhteiskuntaan koevapauden avulla ja miten he kokevat koevapauden keston vaikutta- van onnistumiseensa. Kahdeksannessa teemassa tutkitaan suoraan sitä, mitä tekijöitä haasta- teltavat kokevat tärkeimmiksi koevapauden onnistumisprosentin nostamiseksi. Teemaa lähes- tytään yksityisellä ja yleisellä tasolla. Yhdeksännessä teemassa on tarkoitus tutkia, mitä asioi-

ta valmistelussa pitäisi vielä ottaa huomioon ja viimeisessä kohdassa annetaan mahdollisuus kiteyttää haastattelun loppuun koevapauden hyvät ja huonot puolet.

8.3 Haastateltavien valinta

Tutkimuksen kohderyhmäksi muodostui tutkimusluvan saapumispäivänä 22.6.2011 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella kirjoilla olevat vangit, jotka olivat jo koevapaudessa, olivat pyrkimässä koevapauteen tai olivat epäonnistuneet koevapaudessa. Lisäksi heidän täytyi olla jossakin tuomionsa vaiheessa ollut avovankilassa. Etelä-Suomen rikosseuraamusalue on pinta-alaltaan pieni, mutta alueella sijaitsee useita vankiloita ja alueen vankimäärä on iso. Alueeseen kuuluu 6 vankilaa: Helsingin vankila, Jokelan vankila, Keravan vankila, Riihimäen vankila, Suomenlinnan avovankila ja Vantaan vankila. Jokelan ja Keravan vankiloiden yhteydessä toimivat erilliset avovankilaosastot. Kohderyhmään kuuluvia henkilöitä löytyi Jokelan avovankilaosaston, Keravan avovankilaosaston ja Suomenlinnan avovankilan kirjoilta sekä Jokelan ja Keravan vankilan kirjoilta. Yhteensä tutkimusjoukkoon kuului 56 vankia, heistä 30 oli koevapaudessa, 22 odotti koevapauspäätöstä ja neljän koevapaus oli keskeytetty.

Haastateltavien valinnassa tarkoitukseni oli saada vankilakohtaisen valmisteluvertailun saamiseksi haastateltavaksi henkilöitä jokaisen avovankilan kirjoilla olevista, joten arvonta suoritettiin vankiloittain. Suoritin arvonnin siten, että numeroin jokaiseen eri kohderyhmään kuuluvat henkilöt yhdestä eteenpäin aina suurimpaan lukuun asti. Arvonnassa en käyttänyt satunnaislukugeneraattoria, vaan päädyin toteuttamaan sen pelikortteja nostamalla. Kun arvonnassa ensimmäisenä nousi esimerkiksi numero 7, annoin kyseisen järjestysnumeron omaavalle henkilölle haastattelunumeron yksi ja seuraavan numeron saanut sai haastattelunumeron kaksi ja niin edelleen. Näin jokaisen vankilan, jokaisen kohderyhmän jokainen henkilö oli lopulta saanut haastattelunumeron itselleen. Tämän jälkeen otin yhteyttä aluksi vankiloiden yhteyshenkilöihin, jotta nämä tiedustelisivat valittujen suostumusta haastatteluihin. Arvontajärjestyksestä poikettiin ainoastaan silloin, jos henkilö ei suostunut haastatteluun tai hän ei enää täyttänyt kohderyhmäänsä kuuluvia kriteerejä, esimerkiksi henkilö oli ehtinyt vapautua ennen haastattelua tai oli jo ehtinyt siirtyä koevapauteen ennen haastattelua. Vaihtuvuus eri kategorioiden kesken oli yllättävänkin suurta, esimerkiksi tutkimusjoukon valinnan ja arvonnin välillä 2 henkilöä oli ehtinyt vapautumaan, yksi oli palannut takaisin vankilaan epäiltynä koevapauden ehtojen rikkomisesta ja 2 oli ehtinyt siirtyä koevapauteen. Mikäli henkilö oli rikkonut koevapauden ehtoja, niin siirsin hänet haastatteluissa rikkoneiden kategoriaan saadakseni edes jonkinlaisen sattuman mahdollisuuden haastateltaville. Yllätyksekseni haastatteluista kieltäytyminen oli vähäistä, suurin osa valituista suostui haastatteluun välittömästi ja pitivät asian tutkimista tärkeänä.

Arvontamenetelmäni varmisti sen, että sattuma ohjasi haastateltavien valikoitumista, erityisesti tämä näkyi koevapaudessa jo olevien kohdalla, joita oli eniten haastateltavien lukumäärään suhteutettuna. Todennäköisyys haastatteluun joutumisesta koevapauden rikkoneiden osalta oli kuitenkin lopulta 80 prosenttia, mihin olisin toivonut pienempää todennäköisyyslukua, mutta tällä tutkimusotoksella se ei ollut mahdollista.

Sattuman lisäksi arvontamenetelmä varmisti sen, ettei esimerkiksi haastattelijan oma tietous haastateltavista ohjannut haastateltavien valintaa eikä toisaalta vankiloiden yhdyshenkilöt vaikuttaneet tutkimukseen valitsemalla haastateltavaksi sanavalmiita henkilöitä, jotka olisivat pystyneet helposti vastaamaan syvällisestikin esitettyihin teemakysymyksiin. Valintamenetelley johti myös siihen, että tein yhden haastattelun englanniksi, yhden kohtalaisella suomen kielellä ja kolmannen niin heikolla suomen kielellä, että en voinut olla varma siitä, kuinka paljon haastateltava ymmärsi keskusteluteemoistamme ja paljonko jäi kertomatta, koska yhteistä kieltä, jota molemmat olisivat ymmärtäneet edes kohtuullisesti, meille ei löytynyt.

8.4 Teemahaastattelujen eteneminen

Tein haastattelut 2.7.2011 - 5.10.2011 välisenä aikana. Haastattelujen pitkä aikaväli johtuu ensisijaisesti siitä, että minun täytyi saada jokaisesta avovankilasta haastateltavaksi koevapaudessa ollut, joka oli onnistunut koevapaudessa. Viimeinen haastatteluun valittu onnistuja, vapautui juuri lokakuun alussa. Haastateltavien heterogeeninen joukko takasi sen, että aineistosta tuli hyvinkin erilainen. Pisin haastattelu kesti yhden tunnin ja 38 minuuttia, kun taas lyhimmillään aikaa kului hieman yli 14 minuuttia. Haastattelun kieli ei ollut ratkaisevassa asemassa haastattelun syvällisyyden kanssa, eikä yllätyksekseni myöskään se, että haastateltava olisi onnistunut koevapaudessa. Oletin, että koevapaudessa onnistuneella olisi enemmän keskusteltavaa koevapaudesta kuin sinne vielä pääsyään odottavalla, mutta näin ei välttämättä ollut. Pisin ja toiseksi lyhin haastattelu kohdentui juuri koevapauden onnistujiin.

Haastattelut toteutin teemahaastattelulla, jossa tarpeen mukaan kysyin tarkentavia kysymyksiä haastateltaviltani. Haastattelurungon (liite 1) lisäksi nostin esiin keskusteluun mielenkiintoisia havaintoja haastattelun aikana ja tein tarkentavia kysymyksiä niiden pohjalta, vaikka ne eivät suoranaisesti kyseiseen teemaan liittyneetkään.

Haastatteluja kertyi yhteensä 15 kappaletta, jota voidaan tämän laatuissa opinnäytetyössä pitää erittäin isona määränä. Haastatteluja tehdessäni huomasin, että koevapauksen odottavia ja koevapaudessa epäonnistuneita oli helppo haastatella. Haastattelu aika ja tila löytyivät helposti. Koevapaudessa olevien kohdalla yhdyshenkilön rooli korostui haastattelu aikojen sopimisessa. Haastattelut ajoitettiin aina vankilassa tapahtuneiden valvontakäyntien yhteyteen. Ongelmallisoin ryhmä oli koevapauden onnistujat. Aina ei haastattelijasta pystynyt haastattele-

maan vapautunutta vapautumispäivänä ja sen jälkeen haastattelujen toteuttamispaikan saaminen ja aikataulujen sopiminen oli hankalaa. Erään haastattelun tein vapautumisen jälkeen Keravan vankilassa. Toisen haastateltavan kohdalla olin sopinut ensin haastattelun vapautuneen työpaikalle, mutta jouduin esteen vuoksi perumaan sen. Tämän jälkeen sovimme, että haastattelen henkilöä Keravan vankilan kerhuhuoneella, mutta 15 minuuttia ennen haastattelua, haastateltava perui tulonsa. Tämä henkilö jäi ainoaksi, joka oli suunniteltu haastateltavaksi, mutta emme yhteistä aikaa haastatteluun järkevässä ajassa saaneet. Hänen tilalleen ei otettu uutta haastateltavaa.

Haastateltavat olivat taustoiltaan hyvinkin erilaisia, kuten seuraava taulukko 4 osoittaa. Huomionarvoista on vankeusrangaistusten pituuksien hajonta hieman yli 1 vuoden rangaistuksesta lähes 12 vuoden tuomioon.

Kertalaisuus	Kpl		Päärikos	kpl		Tuomion pituus vuosissa	Kpl		Haastateltavan asema haastatteluhetkellä	Kpl
1	7		henkirikos tai yritys	3		alle 2	5		Koevapauteen odottava	5
2-3	4		seksuaalirikos	3		2-3,9	5		Koevapaudessa olija	3
4-5	1		huumausainerikos	3		4-5,9	3		Koevapaudessa epäonnistunut	4
7-9	2		omaisuusrikos	3		6-9,9	0		Koevapaudessa onnistunut	3
yli 10	1		muu väkivalta-rikos	3		10-12	1			

Taulukko 4: Haastateltavien taustat.

8.5 Aineistojen analysointi

Tein siis 15 haastattelua, jotka nauhoitin digitaalisella tallentimella. Yksikään haastateltavistani ei kieltäytynyt tallennuksesta, sitä erikseen haastattelun alussa kysyessäni. Haastattelujen jälkeen siirsin tiedot tallentimessa olevaa USB -liitintä hyväksi käyttäen tietokoneelleni ja purin haastattelut yksi kerrallaan. Aineistoa kertyi kaiken kaikkiaan 7 tuntia 51 minuuttia ja 26 sekuntia, joka purettuna oli yhteensä 122 sivua. Keskimääräisesti yksi haastattelu kesti hieman yli 31 minuuttia. Haastattelujen litteroimiseen käyttämäni aikaa en halua enää jälkikäteen edes arvioida, niin mittavasta työstä oli kysymys.

Puretun aineiston määrä oli todella suuri, joten aineiston analyysissä lähdin siitä, että aineiston hallinta vaatii heti alusta lähtien selkeää jaottelua eri teemojen välillä. Näin parhaaksi teemojen erottamiseen toisistaan korostamalla erivärisillä tusseilla teemoja ja samalla jo hahmotusvaiheessa merkitsin selkeästi ne kohdat, jotka aioin tuoda esille tutkimustuloksissa. Tässä kohden auttoi se, että haastattelija oli itse purkanut kaikki haastattelut, eikä ollut pyytänyt haastateltavilta lupaa tunnistetietojen poistamisen jälkeen siihen, että muutkin henkilöt olisivat voineet niitä purkaa. Minulla oli jo selkeä käsitys siitä, mitä aineisto sisälsi ja mitkä teemat tulevat nousemaan ylös aineistoista. Lisäksi kuten myöhemmin tulen osoittamaan, aineisto koostuu samankaltaisista elementeistä, joten vastausten hallinta ei ollut niin vaikeaa, kuin aineiston määrä olisi saattanut pahimmillaan olla.

Luin kaikki haastattelut siis teemoittain ensin läpi ja palasin tämän jälkeen jokaiseen tekstiin ja etsin niistä yhteneväisyyksiä, eroavaisuuksia, mielenkiintoisia kohtia ja jo saman tien lainauksia opinnäytetyön tuloksiin. Koin tämän kohdan työskentelystä antoisaksi. Pystyin samassa yhteydessä jo miettimään aikaisemmin opiskelemaani teoriaa asiasta sekä miettimään ja vertaamaan sitä purettuun aineistoon. Peilasin vastauksia jo tässä kohden omiin alkuolettamuksiini ja toisaalta ammatilliseen kokemukseeni asiasta. Jotkin asiat vahvistivat uskoani, jotkin horjuttivat sitä ja osa jopa muutti käsityksiäni aiheesta. Kaiken tämän pyrin kuvaamaan seuraavissa kahdessa kappaleessa.

Haastattelujen tulosten analysointiin mietin kahta erilaista vaihtoehtoa. Ensimmäiseksi ajattelin, että esitän tulokset jokaisesta teemasta eriteltyinä siten, että tuloksista saisi selkeän kuvan sen mukaan, missä vaiheessa koevapausprosessia haastateltava on. Huomasin kuitenkin hyvin nopeasti, että tulosten esittäminen kyseisellä tavalla ei toisi mitään uutta lisäarvoa ja toisaalta yksittäisten vastaajien mielipiteiden osuus korostuisi jossain kategorioissa liikaa. Tulin siihen tulokseen, että analysoin kaikki vastaukset yhdessä ryhmässä korostaen kuitenkin lainausten kohdalla haastateltavan asemaa prosessissa haastatteluhetkellä, analysoin myöhemmin työni edetessä haastateltavien selviytymistä myös koko koevapausprosessin läpi. Liittän tulosten mukaan myös paljon lainauksia haastateltavien vastauksista, jotta opinnäytetyön lukija pystyy myös itse arvioimaan tehtyjä ratkaisuja. Aineistojen lukeminen vaatii lukijalta tarkkuutta, sen verran hankalaa välimerkkien laittaminen lainauksiin oli.

8.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta lisää mielestäni tarkoin suunniteltu haastattelurunko ja haastateltavien suhteellisen iso määrä. Haastattelurunkoa kehitettiin harjoitushaastattelun avulla, mutta myös haastattelijan oma tietous käsiteltävästä aiheesta lisää tulosten luotettavuutta. Arvioni mukaan suurella todennäköisyydellä vastaukset annettuihin teemoihin olisivat suurin piirtein samat haastatelluista riippumatta. Arvioni mukaan kuitenkin koevapauden ehtojen

rikkomisten osuus voi vaihdella huomattavastikin sen mukaan, minkälaisia vankeja valikoituu haastatteluun ja miten pienet rikkeet katsotaan ehtojen rikkomiseksi.

Tutkimuksen luotettavuutta vähentää tutkimusasetelman mukaisesti suoritettu haastattelujen kohdentaminen eri vaiheissa koevapausprosessia oleviin vankeihin. Haastateltavien seuraaminen koko vankeusprosessin läpi ja haastattelujen suorittaminen samoille henkilöille eri vaiheissa prosessia, olisi tuonut osaltaan lisää luotettavuutta tutkimustuloksiin. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää kuitenkin se, että työntekijällä on yli 20 vuoden kokemus vankeinhoitoalalta, joista neljätoista vuotta hän on toiminut esimiehenä. Tietotaitoa siis pitäisi olla riittävästi ja työssäni olen päässyt tekemään tuhansia vankien haastatteluja ja kuulemisia, mikä mielestäni lisää haastattelijan taitoa puuttua sanattomiin viesteihin ja lisäämään niiden perusteella oikeisiin kohtiin tarkentavia kysymyksiä.

On kuitenkin mahdollista, että varsinkin Jokelan avovankilassa koevapauteen odottavien tai siellä olevien on voinut olla vaikeaa luottaa rooliini opiskelijana eikä rikosseuraamusesimiehenä. Arvioni mukaan näin ei kuitenkaan tapahtunut ja varsinkaan muissa vankiloissa olleiden haastatteluissa ei tällaista epäilystä edes herännyt, niin luontevaa keskustelu oli, vaikka suurimman osan haastateltavista tunsinkin jo etukäteen aikaisemmilta tuomioilta. Haastateltavien vapaaehtoisuus lisää tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, kuitenkin sillä varauksella, että haastateltavat olivat tosiasiallisesti vapaaehtoisia, eivätkä kokeneet velvollisuudekseen osallistua tutkimukseen.

Koska minulla on pitkä työhistoria rikosseuraamusosalta, on ammatillinen kokemukseni alasta ollut mukana opinnäytetyöni tekemisessä alusta loppuun asti. Omat oletukseni koevapaudesta ja koevapauteen hakeutumisesta ovat voimakkaita, ja sen vuoksi on mahdollista, että se on laskenut työni luotettavuutta. On myös mahdollista, että omat hypoteesini ovat ohjanneet analyysiani tulosten tulkinnessa ja se taas on osaltaan rajoittanut aineistolähtöistä analyysia. Pyrin vähentämään tätä työni luotettavuuden vähenemisen mahdollisuutta lukuisilla ja pitkillä aineistositaateilla, jolloin opinnäytetyön lukija pystyy itsekin arvioimaan tehtyjen havaintojen luotettavuutta.

Tutkimuksen eettisyyden lisäämiseksi en yksilöinyt erityisen tarkasti haastateltavien vankien vankeusrangaistusten syitä ja tuomioiden pituuksia sekä muita vastaavia seikkoja. Koska käytin näin paljon aineistositaatteja ja jos olisin lisäksi vielä esittänyt tarkkoja tuomiotietoja, olisi ollut mahdollista, että haastateltavien yksityisyyden suoja olisi voinut ollut vaarassa.

Aineiston analyysin suoritin mielestäni sellaisella tarkkuudella, että toisenkin henkilön tehdessä analyysia samoista litteroinnista, hän päätyisi mielestäni samoihin tuloksiin. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisää suorien aineistositaattien laaja käyttö. Aikaisempien tutkimus-

ten päättyminen monessa kohtaa samanlaisiin tulkintoihin nostaa mielestäni edelleen opin-
näytetyöni luotettavuutta. Ainoastaan rikkeiden suuri määrä poikkeaa oleellisesti aikaisem-
mista tutkimuksista, mutta arvioni mukaan sitä selittää erityisesti oman työni erilainen lähes-
tymisnäkökulma koevapauteen.

9 Tutkimustulokset

Seuraavassa esittelen tutkimuksen tuloksia haastatteluteemoittain jaoteltuna.

9.1 Koevapauteen hakeutumisen motiivit

Teeman tarkoituksena oli tutkia ensisijaista motiivia koevapauteen hakeutumiseksi ja toisaal-
ta, mitä muita syitä haastateltavalla mahdollisesti oli. Ensisijaisena motiivina koevapauteen
haastateltavat nimesivät kuudessa tapauksessa työn, neljä kertaa mainittiin perhe ja kolme
kertaa paremmat olosuhteet siviilissä ja kahden haastateltavan motivaationa oli opiskelu sivi-
lissä. Toissijaisina syinä mainittiin perhe kahdeksassa haastattelussa ja olosuhteet kuusi ker-
taa. Työ mainittiin kahdessa haastattelussa ja opiskelu yhden kerran.

9.1.1 Työ koevapauteen hakeutumisen motiivina

Työn rooli toimintavelvoitteena koevapauteen hakeutuvien kohdalla korostui selvästi ja ulko-
puolisesta työstä saatava parempi palkka oli selkeä motiivi koevapauteen hakeutumiseen. Kui-
tenkin ainoastaan kaksi henkilöä kuudesta oli ennen koevapauteen pääsyä ollut siviilitöissä.
Verrattaessa haastateltavien tietoja vankitietojärjestelmän tietoihin ilmeni, että aktivoitumi-
nen työpaikan hakuun oli tapahtunut vasta koevapauden mahdollisuuden hämmöittäessä, jos-
tain syystä suurin osa haastateltavista ei ollut hakeutunut aikaisemmin siviilitöihin.

”Koevapauteen, ai miksi? No koska olin töissä ennen kuin tänne jouduin ja mulla on
oma yritys, jota pitäis pystyy pyörittään ja siellä on kotiasiat silleen, että tarvitaan
kotona.” (Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

”Hakeuduin koevapauteen ehkä sen takia, että se on uutta. Sitä on pari vuotta ollu,
koevapauteen päässy porukkaa ja ja itsellä oli pitkä vankilatausta ja ja ja kun oli
työpaikka, asunto, tällaiset perusasiat kunnossa niin niin ajattelin hakeutua siihen.
” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauteen hakeutumisen perusteista haastattelijat antoivat hyvin eritasoisia vastauksia,
edellä lainatut vastaajat pystyivät analysoimaan hyvinkin tarkasti motiivejaan hakeutumiseen,
mikä ilmeni erityisesti tarkentavan haastattelun myötä. Osalla vastaus oli lyhyt ja ytimekäs,
eikä tarkennettavaa haastateltavien mielestä ollut.

”Siksi, että mulla on siviilikämpä on siellä ja mulla on työ vakituisen paikka. No perhe on siellä.” (Haastateltava 9, koevapauteen odottava).

”Koska mä pystyn olemaan selvin päin ja mulla oli tää työ ja sitten kun mä juuri menin avioon. Et ne on ne kriteerit.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

Eräs haastateltava pohti pitkään mahdollisuuksiaan päästä omaan firmaansa töihin. Ongelmaksi koevapauden toimintapaikan valinnassa on nähty juuri uskottava valvonta työnantajan taholta, eikä juuri siitä syystä työllistymistä omaan yritykseen ole suosittu. Seuraavaksi esitetään pitkä ote kyseisestä pohdinnasta, jotta lukija voi arvioida omalta osaltaan edellä mainittuja näkökohtia.

Oletko hakeutumassa toimintavelvoitteen osalta omaan yritykseen? ”No miten täällä annetaan mahdollisuuksia? Jos on mahdollisuus koevapaudessa mennä omaan yritykseen, niin totta kai, koska siinä on kaikki asiat kunnossa. Mut tääl ainakin tän siviilityön käsittelijä sanoo, et missään nimessä ei pääse omaan firmaan töihin. Et pitää koko koevapaus olla jonkun muun palveluksessa, mikä sinänsä taas tekee asian aika tyhmäks ja kinkkiseksi, koska mulla on toimiva yritys, josta mä maksan kokoajan iteltäni vakuutukset, yelit , kaikki mahdolliset systeemit. Niin jos mä nyt oon vieraalla, niin sieltä tulee tuplamaksut kaikesta periaatteessa, plus että se vaikeuttaa mun yrityksen toimintaa. Jos mä saisin omas yritykses hoitaa, niin totta kai se laskutus menee silloin oman yritykseen, eli se pitää sen terveenä terveellä pohjalla. Nyt kun mä en oo siellä niin se kokoajan syö pohjaa sieltä. No mä en näe muuta syytä kuin jos siinä on joku valvonnallinen aspekti. Mutta jos mulla on esimerkiksi puhelin tai panta, mist mut saa kiinni ja mä ilmoitan kokoajan mist mut saa kiinni, niin eihän siinä niinku valvonnallisesti pitäis olla sen ihmeellisempi asia. Kun mulle tos siviilityössä sanottiin, että ei saa sanoa, et siviilityötyöpaikka joutuis valvomaan, vaan siellä pitäis olla vastuullinen hlö, jolta voidaan tarkistaa, mut eikös se oo vähän niinku sama asia. Mut ei saa sanoa valvonta, koska se on kirosana siviiliin totta kai. Niin se, et siel on työmaajohto erikseen, mut kun mä oon yrittäjä. Mä oon ite... esim. kokonaisurakka niin mä olen työnjohtaja. Totta kai mulla on aina työtilaaja, joka valvoo, et mä hoidan ne omat asiat. Siin on aina automaattisesti joku kattomas mun perääni, et en mä voi nyt lusmuilla ja tehdä mitä lystään. Kaikkihan kusee, jos mä en hoida asioita. Niin lähinnä tämä (ulkopuolinen työnantaja soittaisi, jos vanki ei tule töihin). Mut toisaalta mä sitten kusen omille nilkoille, jos mä en mee töihin tai hoida, koska se on kaikki pois omasta pussista ja omasta firmasta että.” (Haastateltavaa ei yksilöidä tunnistamisen vaikeuttamiseksi).

Vankitietojärjestelmän mukaan kyseinen henkilö sai koevapauspäätöksessään mahdollisuuden työskennellä omassa yrityksessään. Koevapaus peruttiin ensiksi kuukauden määräajaksi, koska

näyttää todellisesta työskentelystä ei ollut. Määräajan puitteissa haastateltavan piti antaa lisätietoja yrityksensä toiminnasta, mutta niitä ei riittävän tarkasti pystytty osoittamaan, joten arviointikeskuksen johtaja peruutti koevapauden kokonaan. Aluekeskuksen johtaja on sittemmin muuttanut kyseisen päätöksen riittämättömin perustein tehtynä ja koevapaus jatkunee myöhemmin.

9.1.2 Perhe koevapauteen hakeutumisen motiivina

Ensisijaisena motiivina koevapauteen hakemiseen perhe mainittiin neljässä vastauksessa. Perheen motiivinaan mainitsevat haastateltavat ovat kuitenkin pitkään tähdänneet koevapauteen ja haastateltavat ovat tuoneet perheensä motiivinaan mukaan koevapausvalmisteluihin jo hyvissä ajoin ja perhe kahden haastateltavan taustatietojen perusteella oli ollut osaltaan mukana koevapausprosessin hakeutumisen tukena.

”Koevapauteen hain hakeuduin sen takia, mulla se alkoi se suunnittelu koevapauden suunnittelu jo muutamaa vuotta aikaisemmin ja mä hain koevapauteen sen takia, että mä saan olla perheen perheen kanssa. Siihen ei silloin vielä kun se suunnittelu alkanu, niin kuulunut tytärtä, muuta kuin ehkä vähän haaveissa. Mutta ei niinku mitenkään muuten ja poik ja mä saan olla poikaan yhteydessä ja enemmän ja helpommin ja tota mummoon. Ja ää kolmas syy on se, että mulla on aina ollut vähän vaikee, tos vankilas silleen kuitenkin aina olla olla. Että myös myös olosuhteet yleensäkin oli olis ollut paremmat paremmat olla.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No ei kai, sehän on nyt ihan selvä asia mun tapauksessa, koska kuvittelin siellä pystyvän olemaan. Kuitenkin monta vuotta jo elänyt sillai, etten oo mitään duunannu ja sillai. Duunit ja lapset oli siinä, ettei siinä kai paljoa oo vaihtoehtoja. Pelkästään jo perheen takia siihen oli pakko anoa ja kyllä mä siinä vaiheessa kuvittelin vielä pystyväni hoitaakin, kun mä sen aloin. Perhe siinä oli ennen kaikkea, niin...No, jos sun täytyy valita, että ooksä vankilas vai kotona, niin ei kai siinä nyt oo. Niin, koska mä elin sielä vankilassa kuitenkin kohtuu periaattessa samanlaista elämää kun siviilissäkin. Et kävin duunis päivät ja sit ei sinne... Linnas ollessa oli oikeastaan kaks asiaa: duunit ja se perhe. Niin kyllä ne paremmin yhdistää kotona kun linnassa, niin jos semmoinen mahdollisuus on, niin pitäähän se nyt kattoa se.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Kaikilla ei perhe kuitenkaan pystynyt olemaan tukena koevapauden valmisteluissa, vaan motiivi hakeutumisessa oli enemmänkin perheen yhdistäminen.

”No mulla on se, että mun laps on lastenkodissa ja sitten tota muutenkin mun veli on

siviilissä mun pienempi veli, mun toinen veli on kuollut että ja sitten tota halusin käydä sen koulun loppuun. Mä käyn peruskoulua diakonialaitoksella, aloitan ens kuussa. No on mulla tota, mun no akkakin on linnassa. Se on hyvä kun sais sen lapsen, ne lupas mun lapsen takasin. Mä sitten pääsin lapsen kans kattoon, sen ei tarts olla siellä lastenkodissa. ” (Haastateltava 8, koevapauteen odottava).

9.1.3 Paremmat olosuhteet koevapauteen hakeutumisen motiivina

Ensisijaisena motiivina olosuhteet mainitsi vain kolme haastateltavaa. Kun kuitenkin toissijaisena motiivina kuudessa vastauksessa nostettiin kyseinen asia esille, niin yhdeksällä vastaajalla 15:sta oli jonkinasteisena motiivina vankilasta pois pääsy aikaisemmin. Huomionarvoista on kuitenkin se, ettei alkuolettamukseni mukaisesti koevapauteen hakeutumisessa anneta haastateltavien vastauksissa painoarvoa koevapauteen liitettävälle tukitoimille, mikä kuitenkin nähdään ymmärrettävästi yhtenä päätavoitteena koevapaudelle.

”No, en mä oikein osaa sanoa, se tuli niin tota semmoinen mahdollisuus niin tota kaikkea täytyy kokeilla. Ja tietenkä pois laitoksesta. No se oli siinä kun sitä alettiin puhua, kun mä menin siviilitöihin, niin siinä vaiheessa alko puhua toi X (virkamiehen nimi), että on mahdollisuus ja sijoittelija puhui jo sörkässä että, että on mahdollisuus.” (Haastateltava 3, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No mun mielestä on näin, jokainen päivä mikä on pois täältä talosta, on hyvä. Ja mulla on kuitenkin 2 pientä lasta ja vaimo ja tolleen noin ja ne oottaa kovasti. Ja on nyt silleen mukavampi lähteä siviiliinkin silleen, että on saanut ensteks olla koevapaudes. ” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

Yhden vastaajan analysointi hakeutumisen motiivista oli jälleen suhteellisen pelkistetty. Asia vaikuttaa sinällään erikoiselta, koska haastateltava onnistui koevapaudessa ja oli koevapauteen sijoitettuna vielä maksimiajan kuusi kuukautta. Seuraavassa esitän keskustelumme teemasta kokonaisuudessaan.

Miksi hakeuduit koevapauteen? ”En mä tiiä. Helpompaa se on varmaan siellä olla kuin täällä. Niinku olikin paljon helpompaa, ainakin omasta mielestäni.” Mitä muita syitä oli? ”Ei äkkiseltään tuu mieleen.” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.1.4 Opiskelu koevapauteen hakeutumisen motiivina

Haastateltavien joukkoon oli tullut 2 henkilöä, jotka mainitsivat opiskelun ensisijaisena motiivina ja toissijaisena syynä sen nimesi yksi haastateltava. Molemmat haastateltavat olivat ul-

komaalaisia ja toinen heistä opiskeli suomenkieltä ja toinen oli aikeissa käydä lukionsa loppuun. Toissijaisena motiivina koulutuksesta puhunut halusi suorittaa keskenjääneen peruskoulunsa loppuun.

9.1.5 Motiivin vaikutus koevapauden onnistumiseen

Ensisijaisena motivaationa koevapauteen hakeutumisessa epäonnistujista perheen mainitsi puolet haastateltavista, kun taas koevapauden loppuun onnistuneesti suorittaneista kaksi kolmasosaa mainitsija ensisijaisena motivaationaan paremmat olosuhteet siviilissä kuin vankilassa. Kun laskelmiin lisätään myös toissijaiset motiivit, niin epäonnistujista kolme neljäsosaa mainitsee perheen, kun taas onnistujista olosuhteet mainitaan jokaisessa haastattelussa. Muilta osin koevapauteen hakeutumisen motiivilla ei tutkimuksen perusteella voida osoittaa olevan vaikutusta koevapauden ehtojen rikkomisiin.

9.2 Koevapauden valmistelun sujuminen

Tässä teemassa oli tarkoitus selvittää, vaikuttavatko koevapauden valmistelun mahdolliset ongelmat tai valmisteluun saadun tuen riittämättömyys koevapauden epäonnistumiseen.

9.2.1 Koevapauden valmistelun yleishuomiot

Kaikki haastateltavat kokivat koevapauden valmisteluprosessin sujuneen kitkattomasti. Koevapauteen jo päässeet kertoivat päätöksen tulleen suhteellisen nopeasti, mutta myös ne, jotka vielä odottivat päätöstä, olivat tyytyväisiä prosessin etenemiseen siihen asti.

”Se sujui aika vauhdikkaasti, se meni just niin nopeasti kun mä halusinkin. X:n (virkamiehen nimi) kanssa aloitettiin ja päätös tuli saman tien. Tervemenoa. Meillä oli sopimus X:n kanssa (virkamiehen nimi) kanssa. Mä oon kunnolla, mä en haasta riitaa ulkomaalaisten kanssa ja mä käyn suovan loppuun, niin tervemenoa koevapauteen.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

”No eihän siinä ollut mitään, siis sehän meni sit niin ku hienosti. Et tota valmistelu, valmistelu kaiken kaikkiaan. Se meni sit niinku, mä varmaan tein ite siinä kärkeästä härkästä...Sä varmaan muistat, niin vertasin ihmisiä ja tälleen näin, vaikka kaikki sit kuitenkin, kaikki meni tosi hyvin, että mun mielestä mä antaisin siitä hyvän arvostuksen.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No, mähän oon semmoisessa vahvasti tuettu tuettu projektissa, niinku että mulla se kävi aika kivuttomasti. Mä kävin täältä eka noin kuukauden, kävin kaks kertaa viikossa siellä Mäkeläkadulla ja ei mun oikeestaan tarvinnut nähä sitten sen asian vuoksi

hirveesti vaivaa, että kyl se täältä päästä sen hoiti, ihan kivuttomasti pääsin sitten. Mut valittiin sinne, niin sitten pääsin koevapauteen automaattisesti. Järjestyi asunnot ja kaikki niinku sen kautta.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

Eräs haastateltava lähestyi teemaa toisella tavalla, hän arvioi vastauksessaan henkilökunnan osallisuutta koevapauden valmisteluun seuraavasti:

”Ihan ok, ei siinä mitään ihmeellistä ollut tai ainakaan mitään väärää.” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Kaksi haastateltavaa toivoi kuitenkin, että vaikka prosessi oli edennyt nopeasti, niin pitäisi olla nopeammassa aikataulussa selvillä, pääseekö juuri kyseinen henkilö koevapauteen. Seuraavien pitkäkhöjen lainausten on tarkoitus avata lukijalle tarkemmin aiheeseen liittyvää problematiikkaa.

”Kyl no mulla meni oikein kivasti, että ei oo mitään moitittavaa, et mulla meni kyllä ihan, että hyvissä ajoin käytiin kaikki läpi. Ainoo mikä olis, niin semmoinen et se jätetään turhan myöhään se, pääsetsä vai et. Eli sitä mä en ymmärrä, et mulla meni yks työpaikka siitä kolme päivää ennen kuin vai 4 päivää ennen kun mä oon koevapaudessa ilmoitetaan. Työnantaja ei voi ilmoittaa niinku sitä että tota mulla kävi hyvä tuuri, et broidilla oli töitä, mut et jos se olis ollu se ainut työpaikka se yks, niin se kannattais ilmoittaa mun mielestä 2 viikkoa ennen jo. Kato kun jonnekin lemminkäiselle sut myydä töihin, sun pitää olla sinä aamuna ja ei ei sen pitää vahvistaa työnantajan se paikka jo ajoissa. Ei se käy niin et sä kaks päivää ilm ilmoittaa ennen, et ne ottaa muuten toisen miehen. Se on vähän huono, mut se ei oo tän laitoksen vika, vaan onks se sijoitusyksikön vai kenen se on. Arviointikeskus, niin.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”Koevapauden valmistelu. No sanotaan näin, että mun osalta ää rangaistusajan suunnitelma laadittiin maaliskuussa 2010 ja koevapausvalmistelut aloitettiin marraskuussa 2010 ja koevapaus alkoi helmikuussa 2011 ja ja valmistelu aika mun mielestä tapahtui liian hitaasti tai se prosessi itsessään varmaan meni nopeesti, mutta se tietoisuus siitä, että ketä siihen pääsee tai ei pääse. Omalta osalta koin sen, että se oli vähän liian häilyvä. Että vaikka siitä oli tietoa, että siihen mahdollisesti päästään, mutta että se prosessin alkaminen kesti liian kauan. Ja toinen mihin mä kiinnitän huomiota on se, kun työnantaja tiedustele kokoajan siltä, ketä hakee sitä koevapautta tai talohan esittää, niin ongelma on se, että se tieto ei ollu riittävän yksoikoinen, elikkä tavallaan sanottiin, että en minä päätä, vaan arke päättää ja siitä tulee semmoinen ongelma, että sä joudut antaan ympäröyöreitä vastauksia

työnantajalle, lähipiirille ja niin edelleen ja se sitten tulee semmoinen lumipalloeefekti. Et tavallaan sä joudut valehteleen, et juu kyllä mä pääsen, vaikka sä et tiedä. Ja myöskin se valmisteluprosessi. Valmistelija teki paljon töitä. Yleisesti ottaen voi sanoa, että koevapausvalmistelu meni suhteellisen jouheesti, mutta hänellä oli varmaan niin paljon valmisteltavaa, että tota valmisteltavaa, että hän joutui sitten varmaan priorisoimaan valmisteltavien henkilöiden asioita tietysti pitkässä juoksussa ja ja ää tässä tapauksessa äää tän laitoksen valmisteleva virkamies, niin mun mielestä toimi niitten resurssien puitteissa, mitä hänelle oli annettu ja en hänen toimintaansa sinällään kritisoi. Mut lähinnä tän arken ja laitoksen välistä toimintasuhdetta mä kyllä arvostelen... Epävarmuus luo ongelmia, jos ei oo asuntoa, työpaikkaa, opiskelupaikkaa tai näitä muita edellytyksiä koevapauteen pääsyyn. Sori et nyt kriminaalipoliittinen katsanto. (Haastattelijan tarkentava kysymys: jos rse puoltaa koevapautta, niin eikö se mene läpi?) Öö, tota tässä on vähän ongelma se, että mä ymmärsin ainakin tän valmistelijan puheista niin, että hän toimii asiassa valmistelijana ja varmaan näin on, että hän ei edes lähde esittää puoltolausunnoilla arkeen koevapautta, jos hän ei katso sitä aiheelliseksi... Ehkä se, että kun on pieni laitos, niin varmaan nää muut lausunnot painaa vaakakupissa enemmän ja tää toimii enemmänkin, en nyt sano kumileimasimen tavoin, mut kuitenkin se on niinku, enemmänkin koostaa sitä työryhmän tuntoja, kun kun että se puhtaasti tekis sen itse omana yksilötyönä. (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden päätöksen myöhäinen ajankohta voi osaltaan johtua siitä, että jo myönnetyn koevapauden peruuttaminen on vaikeaa, mikäli päätöksen jälkeen ilmenee jotain ongelmia, jotka olisivat estäneet koevapauden. Ratkaisuna ongelmaan voisi olla ehdollinen lupaus, että koevapaus myönnettäneen alkavaksi kyseisenä päivänä, mikäli kaikki menee siihen asti hyvin. Tällöin omalla käytöksellään voi vaikuttaa siihen, pääseekö kyseisenä aikana koevapauteen.

9.2.2 Oma rooli valmisteluissa

Haastateltavat näkivät oman roolinsa tärkeänä koevapauden valmisteluprosessissa. Vastauksissa korostettiin toimintapaikan hankkimista, asunnon varmistamista, mahdollisten tukitoimien järjestämistä ja erityisesti valmistelukaavakkeen täyttämistä. Eräs vastaaja arvioi oman roolinsa hyvinkin merkittäväksi prosessin läpiviemiseksi.

”Hyvin merkittävä. Ää tietysti piti luoda ne edellytykset koevapauteen eli tavallaan se muutosprosessi piti alkaa, että tavallaan, onko se mulle soveltuva se koevapaus, luoko se liian paljon paineita suorittaa se silleen, että se ei aiheuta tavallaan ongelmia se täytäntöönpanon siinä vaiheessa, koevapausvaiheessa ja sen jälkeen.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Muiden vastaajienkin kohdalla oman roolin osuus keskittyi siihen, että rangaistusajan suunnitelmaa on noudatettu ja tarvittavat perusedellytykset koevapaudelle on hoidettu kuntoon. Haastateltavat eivät kuitenkaan tuoneet tässä kohtaa esille erikseen rangaistusajan suunnitelman noudattamisen tärkeyttä koevapauden mahdollistajana, vaan viittasivat enemmänkin olosuhteiden saamista sellaisiksi, että koevapaus olisi myönnettävissä.

”No tietenkin mun oma roolini oli se, että mä olin päihteettömällä pitkään tietysti vankilassa ja olin olin tosissani sitä mieltä, että päihde ja rikos rikokset mun elämään ei enää kuulu. Mun rooli oli ja sitten se, että mulla oli niinku. No mul oli vaimo koko tuomion, odotti, että mulla oli se sellainen valmistelu ja asuntojen ettiminen tämmönen, nää oli mulla kaikki valmiina.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No, kyllä kai se nyt menee niin, että pitää olla aktiivinen asioissa, ettei mitään voi. Kyl mä koen niin, että tavallaan aktiivinen olin, et kyllä mä hoidin kaikki laput ja liput valmiiksi ennen kuin mä tulin niinku mitään puhumaan siitä. Et, et ei kai sitä nyt kuukaan tuu kuuluttamaan, että XXXX (nimi) haepa koevapauteen , että.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No mä oon hommannut ton koulupaikan tai on se mulle autettu hommaamaan se. Sitten tota mä käyn sitä aggreprojeektissa ja sitten mulla on vielä jotain muita, mitä mä oon hoitanut siihen, nyt ei tuu oikein mieleen. Mutta ne näkyy kyllä koneella mutta.” (Haastateltava 8, koevapauteen odottava).

”No ei oikeastaan muuta kuin mä järjestin tänne näin talonkirjaotteen tuo asunto ja sitten tuo työpaikan järjestin ja ei sitten kävin tuolla a-klinikalla kun mulla on tää päihdetausta, niin a-klinikalle olen käynyt sopimassa asiakkuuden valmiiksi.” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

9.2.3 Henkilökunnan mukana olo koevapauden valmistelussa

Henkilökunnan rooli nähdään suhteellisen pienenä suurimmassa osassa vastauksia. Pääsääntöisesti haastateltavat näkivät, että eivät juurikaan olleet saaneet apua henkilökunnalta koevapauden valmisteluun. Tosin vastauksissa kuitenkin todettiin, että asioista oli keskusteltu henkilökunnan kanssa ja he olivat antaneet ohjeistuksia, miten edetä valmistelujen suhteen, mutta näitä asioita ei osattu yhdistää vangin aktivoimiseen ja koevapauden valmisteluun kuuluviksi.

”Suoraan sanottuna niin aika vähän, et kyllä on saanu ihan itte tehä ihan kaiken...”(Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

”No siin suunnitelman teossa joo, mutta eikai se oo kun siinä mun mielestä ollut mitään ihmeellistä, mitä siinä niinku liitteitä ja lappuja. Ihan normaali juttuja siihen piti hoitaa. Se on itse asiassa koko prosessi, mun mielestä hakeminen koevapauteen yks ehkä helpoimmista asioista mitä vankilassa voi niinku anoa. Tai sillai, et ei siinä mun mielestä kyllä siinä silloin kun käytiin sitä suunnitelmaa läpi, niin aika hyvin sä neuvoit, mitä siihen kannattaa laittaa ja mitä ei.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Toisenlaisiakin näkemyksiä henkilökunnan tuesta esitettiin. Seuraavien vastaajien mukaan henkilökunta oli osallistunut riittävästi koevapauden valmisteluun. Eräs haastateltavista jopa kevensi vastaustaan huumorilla. Huomionarvoista on se, että positiivista palautetta henkilökunnan tuesta tuli jokaisesta avovankilasta, joten valmistelu näiltä osin on samanlaista paikasta riippumatta.

”Henkilökunta oli valmisteluissa mukana, mukana siis alusta asti, siis alusta astihan niit henkilökunnan kanssa tehdään. Ja tota noin henkilökunta oli alusta asti mukana. Niist juteltiin, mä sain ohjeita, neuvoja sain varmaan neuvoja mitä en kuullukkaan tai siis silleen menny jakeluun...” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”No oikeastaan kaiken, ettei mun tarvinnut kuin käydä siellä. Tietysti niinku sain asunnon eka kerran vuoden 95 jälkeen. Mulla on oikeestaan tää viimeinen vuosikymmen mennyt täst niinku linnassa. ” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”Ää, siinä useampikin henkilökunnan, luulen että aika moni oli sopassa mukana ja jopa puolet odotti, että päästäis eroon. Tota ehkä näin. Ihan positiivisesti siinä öö siinä oli sosiaalityöntekijä mukana arvioimassa sitä asuinpaikkaa ja muitakin virkamiehiä oli mukana, mutta en osaa sanoa mitä työryhmä on sitten keskenään puhunu, mutta useampi valvontahenkilöstön henkilö on ollut varmaan niinku taustakeskusteluissa mukana.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.2.4 Sidosorganisaatioiden vaikutus koevapauden valmisteluun

Sidosorganisaatioiden osuus koevapauden valmistelussa nähtiin yllättävänkin pieneksi. Haastateltavat keskittyivät tämän kysymyksen kohdalla enemmänkin miettimään niitä apuja, mitä he olivat saaneet perheeltään tai työnantajaltaan, osan todetessa, etteivät he olleet saaneet minkäänlaista apua. Ainoastaan pari vastaajaa kertoi saaneensa apua ulkopuolisilta henkilöiltä koevapauden toimeenpano-osuuden suunnittelussa.

”Merkittävää apua. Siis sillä tavoin, että että työnantaja tuki siinä niinku tavallaan työpaikan säilyttämisen osalta, muuttamalla työaika erittäin joustavaks, tukemalla

tavallaan taloudellisesti, että mä sain niitä erikoisia työaikoja, jotta se perustulotaso nousis ylöspäin. Öö toki sitten lähipiiri eli oma oma lähipiiri, eli perhe oli merkittävässä roolissa koevapauden alkamisessa, koska ilman sitä sosiaalista verkostoitumista ja verkoston öö tukee, niin koevapaus koevapauden hyödyt olisivat jääneet saavuttamatta.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”No, olihan mulla siellä A-klinikan käyntejä ja lausuntoja ja duunista suhtautuivat siihen hyvin ja. Mä en tiedä, ei siihen kauheesti ulkopuolelta enempää, no ei siihen ÄÄÄÄÄ tietysti tuki, en mä koe, että mä olisin ulkopuolelta siihen kauheesti hakenut siihen mitään apua, koska omasta mielestäni siihen. Se A-klinikkakin oli nyt lähinnä sitä varten, kun mä sen tiesin, että se siihen kuitenkin velvoitetaan siihen jollakin tavalla jotain päihdehoitoa, niin, niin.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Nykyinen päihdeterapeutini on toiminut X:n (paikkakunta) vankilassa työntekijänä, jonka jälkeen hän on, hän on lähtenyt sit siviili töihin tai siviiliin töihin. ja hänen kautta mä sain aika paljon apua, että hän on niitä valmistellut ja valmistellut jonkin verran tehnyt ja X:n (paikkakunta) vankilassa jollain tasolla. Mä en tiedä mikä se byrokratia siellä on ollut. Mut että ja hän osas niinku pikkuisen mua opastaa niissä asioissa, mutta ei tietenkään tiennyt sitten...” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Eräs vastaaja nimesi suoraan tukihenkilönsä merkittäväksi vaikuttajaksi koevapauden valmistelussa. Hän myös korosti vankilan työntekijän roolia Aggredi -projektin keskustelujen saamiseksi osaksi koevapauden toimeenpanosuunnitelmaa.

Yhden vastaajan kohdalla jäin epävarmaksi siitä, että oliko haastateltava vain värittänyt lausuntoaan, vai onko työvoimatoimiston työntekijä joutunut kokemaan todellista uhkaa työssään.

”Millä tavalla? Ei, ainoa missä mua auttoi, niin työvoimatoimistossa teki päätöksen, että mä voin olla työelämän valmennuksessa tän koevapauden. Siinä on ulkopuoliset avut. Enkä muutakaan ollu vailla. (Ilmoittauduitko ensimmäisenä päivänä työvoimatoimistoon?) Ei ku mä lähin x.x ja y.y (päivämäärät) mulla jo alkoi se työharjoittelu. Senhän piti olla jo kuukautta aikaisemmin jo selvillä päätökset ja kaikki oli jo tehty. Se päätös tehtiin samalla, kun mä kävin I:n (kaupunginosa) työvoimatoimistossa. Mä sanoin, että mä en lähde tästä enemminkin mihinkään, ennen kuin sä allekirjoitat sen paperin. Näin se menee sitten.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

9.2.5 Suunnittelussa hienosti sujuneet asiat

Niiden vastaajien mielestä, joille koevapaudesta oli jo tehty päätös, koevapauden valmistelussa oli kaikki asiat menneet jopa poikkeuksellisen hienosti. Vastauksissa kiiteltiin valmistelun sujumista sekä sitä, että juuri omalla kohdalla valmistelu oli sujunut, vaikka kaverit olivat toisenlaista väittäneet.

”...Mun mielestä se meni, mä ootin tätä vankilajärjestelmän tökkimistä, mutta se meni niinku, että se oli yhtä-äkkiä homma selvä ja ulos. Mä olin vähän, et mä ootin kokoajan, et jotain negatiivista tulee, kun tää vankilajärjestelmä on vähän sellainen kankee ja semmoinen. Tää meni hienosti, ainakin mun kohalla. Haluaisin sanoa negatiivista, mutta kun ei voi sanoa.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”Niinku säkin, miten sä niinku selvitit sen asian mulle. Niinku et, että tähänkin umpiluuhun niinku se meni sitten, että älä niinku ressa, että mä en tiedä muistatko sä keskustelua. Mä muistan sen ja tota silloin ei ollut päätöstä vielä niin ja ei ollut päätöstä vielä. Ja se että siinä niinkuin tällaiselle kuin meikäläisellekin, niin mä sain vähän toivoa siihen asiaan, et kyllä se niinku onnistuu, kun mä jo päässä käänsin sen asian, että se ei onnistu ja tota sä niinku annoit toivoa ja sitten toinen mikä oli mun mielestä tosi hienosti hoidettu, niin on hoidettu, niin myös se hoidettiin silloin kun käydään se asunto katsomassa. Et siit ei niinku vaimo sanonut, et se käytiin niinku ihan siististi, että et myös siitä erityismaininnan haluan sanoa, et se on niinku hienosti hoidettu homma, mä tiedän että se pitää hoitaa ja sen voi hoitaa hoitaa monella tavalla ja toi oli hienosti hoidettu.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Ää, mikä meni hyvin? Ää, itse ää itse se valmistelu meni aik kokonaisuudessaan erittäin hyvin, mut se varmaan johtu siitä, että mulla oli, laitoksen valmistelevat virkamiehet valitettavista syistä tunsivat asiakkaan vähän liiankin hyvin. Ja tuota siitä syystä varmaan tuota siihen valmisteluun ei niinku jouduttu hakeen semmoista niinku valvontahenkilöstön ja valvotta öö vangen välillä tällamoista niinku luottamusta vaan se perusluottamus oli syntynyt vuosi vuosien ja vuosikymmenien saatossa...Et laitos jousti erittäin paljon myöskin ennen koevapauden alkamista työaikojen täytäntöönpanosta myös viikonloppuja annettiin tehdä ja niin edelleen, että kokonaisuutena annan kiitosta sille koko prosessista.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.2.6 Mahdollisten ongelmakohtien osuus valmistelussa

Ainoastaan neljä vastaajaa nimesi ongelmia olleen koevapauden valmistelussa. Ongelmat eivät kuitenkaan keskittyneet sinänsä koevapauden valmisteluun, vaan koevapauden ehtoihin. Kahden vastaajan mielestä liikkumisalueiden rajausta ei ollut riittävän laaja heidän kannaltaan, yksi vastaaja kritisoi koevapauden päätäntäprosessin kankeutta arviointikeskuksen ja vankilan välillä ja yhden vastaajan mielestä ongelmakohtien muodosti viikonlopuille osuvat kontrollikäynnit vankilassa ja muut vankilan edellyttämät tukitoimenpiteet.

”No, kyllä me vähän väännettiin näistä kaikista käynneistä ja näistä. Mä en oo ihan kaikkeen tyytyväinen täs koevapauden aikana ollu. Niin täällä X:ssa (vankilan nimi), ja sit noissa muissa paikoissa, missä mä oon jotunut käymään, koska mä teen X:lla (työpaikalla) varastonmyyjähommii, mitkä ei todellakaan oo mitään kevyitä hommii, niin sitä mä en ymmärrä miks täytyy viikonlopulla vielä olla jotain erillistä tekemistä. Mä voin olla kotona viikonlopun ja kerätä voimia seuraavaan viikkoon, et mun mielestä ne, jotka käy ihan oikeesti fyysisesti töissä, niin niiden pitäis antaa pyhittää se viikonloppu. Nää, jotka käy jossain tuolla missä Rediksessä, mulle on ihan sama vaikka ne kävis joka päivä täällä. Ne ei menetä voimiaan siinä. Et siinä mieles mä en oikeen tykänny, tykkää tästä. Mun mielestä vaaditaan ihmisiltä liikaa, koska mun mielestä se työ. Tietenkin, totta kai mä ymmärrän, että täällä pitää käydä ilmottautuun, mutta ei nyt sillain. Mulla meni aika kauan, että mä kävin joka viikko. (Haastateltava 12, koevapaudessa olia).

Yksi haastateltava kritisoi nykyjärjestelmää, jossa häneen mukaansa talousasioiden sanelemana pistetään ”jengii” koevapauteen, vaikka tuomiotkin ovat lyhyitä.

”No, ei hirveesti tunnu kyllä, että olis, koska tää nytkin tulee niin yltiöpäisesti kaikkee niinku. No en tiedä, onko talousasioiden pakkosanelema systeemi, et jengii pistetään niinku koevapauteen vai onko tää sitten kehittymistä nykyaikaisempaan suuntaukseen, et sitä en tiedä, mutta tää on ihan hyvä juttu. Et varsinki sitten, jos on ollut pidempään, et tää on vasta ollu tällainen vuoden reissu tällä kertaa. Jos on ollu pidempää aikaa, niin sitten toi siviiliin takaisin meneminen voi olla jollekin vähän hankalampaa. Helposti tulee uudestaan rikokseen syyllistyneenä.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olia).

Eräs vastaaja taas oli pääsääntöisesti tyytyväinen valmisteluihin, mutta nosti esille tapauksen, jossa oli joutunut hakemaan poikkeamislupaa. Asian hoito oli sujunut jouhevasti, mutta asiaan liittyy koevapauden ohjeistuksen vastaisia kohtia sekä vangin ja virkamiehen oikeusturvan kannalta mahdollisesti kestäättömiä tilanteita. Samanlaisia käytäntöjä oli havaittavissa

useissa kohtaa haastatteluja. Palaan näihin kohtiin tarkemmin myöhemmässä vaiheessa opinnäytetyötäni.

”Mulla on tää menny ihan vaivatta että. Yhden erikoisluvan hain, kun mä menin mettähommiin, niin poikkeusluvan, ja sekin meni niin, vaikka sattui niin huono tuuri, et X (vakituinen yhdyshenkilö) ei ollut paikalla, mut Y (toinen rikosseuraamusesimies) hoisi sen erittäin hyvin, ei oo mitään kerta kaikkiaan. (Kuka teki päätöksen?) Kyl se päätös oli ilmeisesti se Y (toinen rikosseuraamusesimies) oli, koska hän oli justiinsa paikalla, niin mä uskon näin. (kirjallinen päätös?) Soitto tänne ja hän vahvisti sen minulle sitten, että hän on hyväksynyt sen. Et siitä ei tullut kirjallista mitään, et hän kirjas sen varmaan ylös jonnekkain. Mut kuitenkin et kaikki oli kunnossa, et näkyi valvonta pisteessäkin näillä (valvontatiimillä?) Niin niin. (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Neljäs vastaaja puuttui todelliseen ongelmakohtaan, jota ainakaan opinnäytetyön tekijä ei ollut tullut aikaisemmin ajatelleeksi. Seuraavassa pitkäkö vastaus, joka osaltaan antaa uutta pohdittavaa johtopäätösten ja pohdinnan tueksi.

”Tää on erittäin tärkeä kysymys. Vangin taloudellisen aseman selvittäminen ja niitten todellisten ää resurssien elikkä puhun nyt siitä, että jos vanki vapautuu koevapauteen tai sen koevapautta aletaan valmistelemaan, niin myöskin ne asuinolosuhteet pitää selvittää ja myöskin se taloudellinen, taloudellisen talousarvio ja toteutumaselvitys pitää olla ja sitä myös pitää seurata koko sen koevapauden ajan. Näinhän ei osaltani tehty, mutta siihen olisi ollut tarvetta. Koevapauden aikana ei annettu tehdä ylitöitä alkuun ollenkaan, joka aiheutti taloudellisia ongelmia, jotka näkyvät koevapauden jälkeen negatiivisesti sillä tavalla, että joudutaan ottaan, rahoittamaan lainalla sitä vajetta, mikä on syntynyt koevapauden aikana. Tarkoitan sitä, että liian pienellä minimipalkalla ei välttämättä selviä koevapauden aikana. Ja myös pitää ottaa huomioon se, että taloudellisia tekijöitä seurataan niitten tunnuslukujen valossa öö ja myöskin se, että kun käydään kattomassa kotona, niin katsotaan että siel on riittävät infra kunnossa, et sinne voi muuttaa. Mun tapauksessa ongelma oli se, että mulla kyllä infra oli kunnossa... Jatkossa pitää kiinnittää erityistä huomiota siihen, että henkilöllä on jonkinlainen taloudellinen vararahasto. Tai sitten, että vankila, kautta sosiaaliviranomaiset muodostavat tietoisesti sen, että siellä on tällöinen tappiotakuu tai ensimmäisen kuukauden vuokratavastike. Että sulle jää tietty summa ää turvarahaa, minkä sä saat sitten vaikka hakemalla vankilan kautta tai jollain tavalla. Että sitten, jos joutuu liian tiukoille öö, niin niin ettei joudu sitten lainaileen jostain muualta. Ja se, että tarkoitan sitä että öö just tällöinen, et kun joutuu liian tiukalla euromäärällä lähteen siviiliin. Niin niin yleisesti ottaen tää jos on vapautunut

normaalisti ja on liian tiukka talous ja eikä sitä rahaa saa luottolaitokselta niin se ajaa sen henkilön hyvin nopeesti sinne takas siihen rikolliseen orientaatioon ja ottaa sen rikoksella sen rahan hyödyn ja se on ehkä se mikä pitää korjata jatkossa.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Haastattelun perusteella näytti siltä, ettei ennen valvottua koevapautta oltaisi haastateltavan asumisolosuhteita käyty tarkastamassa, joten tein asian varmistamiseksi tarkentavan välikysymyksen, käytiinkö asunto tarkastamassa ennen koevapautta?

”No itse asiassa tässä oli ongelma se, että asunnon sain pari viikkoa aikaisemmin, asunto oli täysin tyhjä, siellä ei ollut yhtään mitään muuta kun seinät ja lattia. Toki asunto oli uus ja ja mutta siellä ei ollu mitään ensimmäistäkään huonekalua ja niin edelleen. Ja tää on ehkä se pointti, et koevapauteen ei saa päästää, ennekuin siellä on infra kunnossa. Sit siellä pitää olla joku paikka missä sä nukut, joku paikka missä sä syöt, elikkä tämmöset perusvälineistö. Okei kyllä mä ne sain ja ää ja oli entuudestaan vanhasta asunnosta. Mutta tavallaan et ne myös saa sinne uuteen, elikkä tarkoitan sitä että koevapauslaiselle pitää tsekata myöskin, pitää olla tämmönen tarkastuslista, että tietyt edellytykset pitää täytyä myöskin sen asumisen laadun osalta. Ää myös taloudellisten resurssien osalta, koska ne ratkaisevat olennaisesti sen, että onnistutaanko siinä koevapaudessa vai ei, eli jos ei ole tämmösiä perusasioita kunnossa, niin ei silloin voida rakentaa sitä tulevaa. Kävi, yksi virkamies kävi katsomassa öö sen muutamaa viikkoa ennen kuin tää meni ratkaistavaksi arkeen.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.2.7 Valmistelemattomat asiat

Ainoastaan neljä vastaajaa osasi nimetä asioita, joita olisi pitänyt ottaa huomioon koevapauden valmisteluvaiheessa. Erään epäonnistujan mielestä sääntöjä olisi pitänyt käydä tarkemmin läpi, ennen koevapauteen pääsyä. Sääntöjen läpikäyminen on tärkeää siksi, ettei koevapauteen menevälle jää epäselväksi, mikä on sallittua ja mikä ei. Toisaalta toimeenpanosuunnitelman valmistelussa on kiinnitettävä myös erityistä huomiota siihen, että siinä mainitut sallitut asiat ja rajoitukset on esitetty riittävän selkeästi tulkintaerimielisyyksien välttämiseksi.

”No vähän tarkemmin, olis ehkä pitänyt niitä sääntöjä käydä läpi. Niinku mun mielestä se X (virkamiehen nimi) sanoikin, et käydään vielä kerran nää kaikki säännöt sit läpi, et hän huutaa sut sitten tänne hänen toimistoon, mutta sitä huutoa ei sitten ikinä tullu.” (Haastateltava 3, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Toisaalta tiedonsaantia ennen koevapautta olisi parannettava. Erityisesti koevapauteen vielä odottavat eivät kokeneet saaneensa riittävästi tietoa koevapauden ehdoista ja rajoituksista.

Ongelmalliseksi nähtiin, ettei minkäänlaista tietopakettia ole koevapauteen pyrkivälle tarjolla, eikä henkilökunta ehdi ottamaan riittävän ajoissa vastaanotolle, jotta olisi mahdollisuus kysyä koevapauden valmisteluun liittyvistä asioista.

”No niin, en mä tiedä onks siinä mun mielestä. Sitä saisi ehkä hieman enemmän informoida kaikkii, miten nää toimii. Siviilitöihin ja muihin, et täs mennään vähän niinku vankipuskaradion kautta nää tiedot. Et se, joka pääsee niinku vähän tonne eteenpäin ja läpi, niin sit se, jos sä satut tunteen sen, niin sit saa neuvoja siihen asiaan. Mut se, et tääl ei minkäänlaista tietopakettia ole mihinkään. Et mitä sun pitäis lähteä hakeen tai tekeen. Et sanotaan vaan, et koevapausasian hoitaja on tuolla ja tän niminen hoitaa siviilitöitä ja tee asiointilappu. Ja sä teet asiointilapun ja siihen saattaa mennä 2 kuukautta, ennen kuin sä saat mitään tietoa mihinkään ja sit sä oot vaan niinku tyhjän päällä. Oottelet et no, mä en edes tiedä, mitä se oikeesti tarkoittaa, koko siviilityö, et niinku periaattees.” (Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

Koevapaudessa epäonnistuneet pohtivat erityisesti liikkuma-alueiden rajausten tärkeyttä jo valmisteluvaiheessa. Heidän mukaansa on tärkeää määritellä jo suunnitteluvaiheessa, riittääkö annettu liikkuma-alue esimerkiksi vaatteiden ostoon. Ihan oikeutetusti tuodaan esille, että Helsinki vapaa-ajan liikkuma-alueena on täysin erilainen, kuin joku pieni kunta, josta saattaa löytyä ainoastaan ruokakauppoja. Rikkojat harmittelivat myös, että olivat rikkoneet koevapauden ehtoja ja töppäilyjensä vuoksi menettäneet heille annetun mahdollisuuden.

9.2.8 Valmistelun sujumisen vaikutus ehtojen noudattamiseen

Koevapauden valmistelujen sujumisella ei tutkimuksen perusteella voida osoittaa olevan suoranaisia vaikutuksia koevapauden ehtojen noudattamiseen. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ennen koevapauden valmistelun aloittamista, pitäisi vankien saada riittävästi tietoja koevapaudesta ja sen mukaan tuomista vapauksista ja rajoituksista. Erityisen tärkeäksi nähdään koevapauden liikkumisalueen rajausta itselle sopivaksi.

9.3 Odotukset koevapaudelta

Teeman tarkoituksena oli syventää ensimmäisen teeman tietoutta todellisesta motiivista koevapauteen hakeutumiseen, mutta toisaalta myös tutkia, onko tämän ja ensimmäisen teeman vastausten välillä ristiriitaa, mikä voisi vaikuttaa tuloksiin.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että odotukset koevapauden ajalta ovat hyvinkin vaatimattomia. Erityisesti koevapauteen vielä odottavien käsitys koevapauden itselleen tuomista hyödyistä on hyvinkin vähäistä. Suurin odotus tulevalta koevapaudelta oli se, että kyke-

nisi hoitamaan koevapauden moitteetta. Ainoastaan yksi haastateltava viidestä lisäsi koevapauden odotuksiin siviilielämänsä taloudellisten realiteettien saamisen kuntoon. Koevapauteen jo päässeiden odotukset olivat samansuuntaisia, toisaalta heidän vastauksissaan korostettiin myös perheen näkemistä sekä vapaampia olosuhteita.

9.3.1 Odotukset koevapaudelta

”No mä yritän parhaani, että mä pärjään siinä koevapaalla, että en tulisi takaisin tänne tai joutuisi missaamaan joo.” (Haastateltava 2, koevapauteen odottava).

”No koska mä tiesin, että se vaatii multa selkärankaa paljon. Että se pitää sisäistää minun, niin ei mulla mitään muuta sen, että onhan se nyt eri asia olla siviilissä, vaikka olen vanki edelleen. Niin tota ei mulla ollut mitään muuta siinä.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

Koevapauden odotuksina korostettiin avovankilaakin vapaampia olosuhteita ja arvostettiin laajempaa liikkumisaluetta. Koevapaus oli vastannut sitä, mitä oli ajateltukin.

”No saa olla kotona, kotona lusia. Heh heh. No ei se, kyllähän se antaa vähän enemmän vapautta kuin tää avotalokin. Mullakin alueena liikkua on X (kaupunki) ja Y (iso kunta), että aika paljon saa talsia, jos haluaa.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

”No, tavallaan kun mä oon vähän niinku vanha konna, jos sanotaan silleen, niin kyl se meni oikeestaan niinku mitä mä ootin...” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Eräs vastaaja toi esille odotuksenaan syrjäytymiskehityksensä katkaisemisen, verhoillen vastauksensa mukaan myös huumoria. Syrjäytymiskehityksen katkaiseminen ja vapautumisen tukeminen ovat tärkeitä tavoitteita koevapausajalle.

”Odotin paljon, sain paljon. Tota ää. Odotin koevapaudelta sitä että se luo mahdollisuuden päästä takas yhteiskunnan rattaille...” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.3.2 Koevapauden todellisuuden ja odotusten kohtaaminen

Osa haastateltavista toi esille huolensa siitä, ettei koevapauden ehtojen noudattaminen ole välttämättä niin helppoa kuin ajatellaan. Koevapauden aikana siinä olija kohtaa useita houkutteuksia päihteettömyyden, liikkumisalueiden ja kotiintuloaikojen osalta. Koevapauteen odottava pohti koevapauden todellisuutta seuraavasti:

”Mä en, öö mä oon puhunut monen kanssa tästä koevapaudesta. Että kyllä en mä usko, että se olisi niin helppo kun luulee, että kyl siellä ulkona kaikkia houkutuksia ja kaikkea sellaista. Ei ole niin helppoo, mutta kyl mä ainakin yritän...” (Haastateltava 2, koevapauteen odottava).

Yksi koevapauteen odottajista pohti erityisesti sitä, että pystyykö hän käymään säännöllisesti töissä pitkän tauon jälkeen, hänellä kun oli pitkä tauko työhistoriassaan.

”Tulee ainakin se koevapauden aika sit käytyä semmos työpaikassa, että tässä on monta, yli 10 vuotta aikaa, että mä olen viimeks ollu jossain työpaikassa töissä että.” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

Koevapaudessa jo olleiden mielestä koevapaus oli vastannut odotuksia suhteellisen hyvin. Koevapausaika oli ollut juuri sellaista, kuin oli arvioitukin.

”No aika pitkälle, et välillä käydään kattomas, et onko mies kondiksessa ja tälleen näin. Kotiintuloajat! Mut niin ne on täälläkin. Jotkut narisee ja mä en ehkä oo semmoinen narisijatyyppi sitten. Niillä mennään, mitä on saatu.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”Vastas erittäin, oikeestaan vielä mä en edes tajunnu, että mä tarvin ite niin paljon sitä kun mä huomasin, että mä tarvin. Mulla oli kuitenkin 7 vuoden palvelus, niin mä huomasin, et siinä meni eka kuukausi vähän. Mä luulin taas, et mä pystyn aika hyvin taas kun mä astun tosta ulos niin, kyllä se oli tärkeä juttu.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Yksi koevapauden rikkoja pohti jälkikäteen hänelle annettuja mahdollisuuksia ja ehtojen rikkomisen seurauksia itselleen. Vastauksesta huomaa, että haastateltava on pahoillaan töppäyksestään, mutta etsii toisaalta syitä rikkeisiinsä myös itsensä ulkopuolelta, syyttäen osaltaan olosuhteita.

”No se koevapaus vastas! Okei jos mä olisin hoitanut sen asian asian ja ottanut sen asian, mä en olis lähtenyt töröileen ja tota töppäileen. Ja tota aa mä tein ite virheet siellä, ne kääntyi ne asiat mua vastaan ja mä käänsin ne itse itseäni vastaan. Mulla oli hyvin asiat. Mulle annettiin iso mahdollisuus, perhe antoi ison mahdollisuuden, vankeinhoitolaitos antoi ison mahdollisuuden. Mä menin koevapauteen vähän takki auki, presseissä rahaa. Mukamas tämmösii, tein mukamas tämmösii, kun ei oo rahaa ja peta petailin niitä asioita siinä kun ei oo rahaa. Niin pitää sit hyviä syitä, mut se vast se olis vastannut se koevapaus kyllä täysin sitä, okei se liikkuma-alue tai sehän on helvetin tiukka. Et tota noin niin että kyllä se on tosi tiukka ja se just se siviilimaailma ja sen vankilamaailman, kun sä oot kuitenkin vanki ja sä oot siellä

siviilimaailmassa niin siinä on aina pikkusen niinku ja se pikkuisen tuli vielä kyllä kuitenkin niinku semmoisena. Mä en nyt tiedä, et oliko sekin sitä sitä niinkun, et kaikki kaikki on niin vaikeeta tietsä. Et et se on sit helppo mokailla, niinku syyn hakemista. Mulla se on vähän vaikee sanoa, että näin.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Yksi koevapauden onnistuneesti loppuun käyneistä nosti tässä teemassa esiin mielenkiintoisen ajatuksen, että koevapauteen liitettäisiin aina pakollinen valvontaosio. Nykylain mukaan valvontaan joutuu esimerkiksi silloin, mikäli jäännösrangaistuksen pituus on yli yksi vuosi. Hän olisi myös toivonut palautekeskustelun käymistä koevapauden päättymisen yhteydessä.

”Kokonaisuutena? ...Koevapausvalmistelua pitää myöskin suunnata. Jatkossa siihen pitää saada silleen, että vangen, tavallaan sitä asiaa seurataan sen vankilakauden jälkeen, vaikka se vastuu loppuu. Mutta hyvin useat siirtyvät myöskin valvottuun ehdonalaiseen valvontaan. Tässä tapauksessa nyt kun haastateltavana olen, niin mua ei määrätty valvontaan mutta yhdeksänkyt prosenttisesti henkilö siirtyy valvontaan ja sen takia mä nään tän aika suurena ongelmana, että tämä jälkihoitovelvoitteen toteutumatta jättäminen. Äää tai sanotaan näin, että suunta on oikea, koevapaus suuntana on oikea, mutta tavallaan se, valvontaa pitää myös säilyttää sinne krimin puolelle. Elikkä tänne ehdonalaisvalvojan kontolle ja tavallaan se tieto, mitä on vankilakauden aikana, elikkä kun henkilö on tullut vankilaan ja valvontasuunnitelma, rikos tai rangaistusajansuunnitelma. Valvontasuunnitelma pitää olla niinku integroituneena koko täytäntöönpanonajan siitä hetkestä, kun henkilö tulee sisään, siihen hetkeen kun valvonta päättyy...Ne palautekeskustelut käydään ennen sitä kun sä pääset pois. Että omalla osalta tietysti aiheutti se, että kun on ollu loma-aika työ niin myöskin tää laitoksen henkilöstö olis varmaan mielellään pitänyt ne päivää kahta ennen kun vapautuminen on, mutta he on ovat itse olleet lomalla tai on muuten poissa.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Tarkensin haastateltavan ajatuksia lisäkysymyksellä: jollei henkilölle tule valvontaa vapautumisen jälkeen, pitäisikö hänelle tulla valvontaa, seurantajakso?

”Kyllä, ehdottomasti pitää! Siis sanotaan näin, että silloin kun henkilö ei pääse tai joudu ehdonalaisvalvontaan, niin se riski rikokseen syyllistymiseen on erittäin suuri. Ja johtuen siitä, että se patoutuma, elikkä taloudellinen paine realisoituu rikokseksi hyvin nopeasti sen vapautumisen jälkeen. Se suuri riski on olemassa.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.3.3 Koevapauden odotusten vaikutukset ehtojen noudattamiseen

Teeman tarkoituksena oli tutkia, oliko koevapauteen hakeutumisen syiden ja koevapauden odotusten välillä ristiriitaisuuksia. Kolmellatoista vastaajalla motiivit olivat samansuuntaisia kuin aikaisemmissakin vastauksissa. Kahden haastateltavan kohdalla vastausten ristiriitaisuus oli selvästi havaittavissa.

Toinen vastaajista oli aikaisemmin todennut, että perhe ja taloudelliset syyt olivat motiivi koevapauteen. Tässä kohdin hän kuitenkin näki päällimmäisenä syynä vapauden, eli koevapauden paremmat olosuhteet vankilaan verrattuna. Kyseessä on ainoa haastateltava, jonka ei todettu missään vaiheessa rikkoneen koevapauden ehtoja. Tähän asiaan palaan myöhemmin tarkemmin vankitietojärjestelmästä saatavien tietojen esittämisen yhteydessä.

Toinen kahdesta vastaajasta oli ensimmäisessä teemassa korostanut myös perheen roolia koevapauden motiivina, mutta tässä kohtaa hän pohtikin ainoastaan siviiliin kiinnittymisen vaikutuksia koevapauden odotuksina. Haastateltava odotti tässä vaiheessa vasta koevapauteen pääsemistä. Hänen koevapautensa peruttiin myöhemmin, koska häntä ei tavattu asunnoltaan ja hänet jouduttiin etsintäkuuluttamaan.

Käsiteltävä teema osaltaan vahvisti ensimmäisen teeman tuloksia.

9.4 Toimintavelvoitteen valitseminen

Teeman tarkoituksena oli tutkia, onko toimintavelvoitteen valitsijalla vaikutusta hakijan motivaatioon ja sitä kautta onnistumisprosenttiin.

Toimintavelvoitepaikan valitsemisessa haasteltavista 11 oli valinnut itse toimintapaikkansa. Kaksi oli päätenyt ratkaisuunsa kavereiden suosittelemana, yhtä oli vaimo auttanut ja yksi oli saanut apua paikan valitsemiseen henkilökunnalta. Sillä miten toimintapaikka on valittu, ei näyttäisi olevan merkitystä haastattelujen perusteella koevapauden onnistumiseen tai epäonnistumiseen.

Kavereiden suosituksesta toimintapaikan valinneet olivat ensin pohtineet ja kokeilleetkin hakeutumista muihin paikkoihin, mutta koska eivät tulleet valituiksi tai jo alun perin arvioivat, ettei kyseistä toimintapaikkaa hyväksyttäisi, niin päättivät kokeilla kavereiden markkinoimia paikkoja. Nämä paikat olivat ns. tuetun asumisen paikkoja, joissa tuli mukana myös muuta toimintaa toimintavelvoitetta varten.

”Mun kaveri lähti tästä sinne ja se rupes puhuun, et oleksä ajatellu tälläistä vaihtoehtoa. No mä hain tosiaan kouluun ja oli kaikenlaista muutakin ideaa siinä. En päässyt sit opiskeleen, sinne haki niin paljon hakijoita. Mulla oli niin lähellä varmaan jo tuo koulutus ja se ei napannut sitten. Ja niin mä ajattelin, että miksei, käydään kattoon, mikä juttu se on ja ihan jees mä oon viihtynyt.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”Tota niin, mun yks kaveri pääs täältä sinne sinne niin ja nyt sillä loppu se koevapaus ja se vaan kehui mulle sitä paikkaa ja sitten mulla oli aluenperin yks toinen työpaikka mutta siinä oli sitten vähän jotain semmoista. Mä ajattelin, että vankila ei välttämättä hyväksy sitä työpaikkaa. Ja mä tiesin, että vankila oli niinku aikaisemmin hyväksynyt tän vva:n, niin mä ajattelin mä haen siihen niin.” (Haastateltava 8, koevapauteen odottava).

9.5 Valvonta koevapaudessa

Viidennessä teemassa pyritään saamaan selville, kokevatko vangit valvonnan liian tiukkana ja toisaalta, vaikuttaako koettu valvonnantaso koevapauden onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Hypoteesina minulla oli, etteivät vangit koe valvontaa liian tiukkana, koska rajoitteita on joka tapauksessa vähemmän kuin heidän ollessaan vankilassa.

9.5.1 Valvontakäynnit osana koevapauden valvontaa

Koevapauteen odottavien kohdalla näyttäisi siltä, ettei heillä ole paljoakaan odotuksia tai tietoa koevapauden valvonnasta. Toivomuksena todetaan usein, että koevapauden valvonnan pitäisi olla huomaamatonta, ettei turhaan korosteta muille, että ollaan valvontakäynnillä.

”No, jos ei siitäkään mitään numeroa tehdä, et periaatteessa, et jos tullaan tälleen et: Terve mitä kaveri. Niin tervetuloa vaan, ketä se haittaa. Jos ei sitä mainosteta, et tullaan hirveet kyltit päällä, et täs on nyt tää vanki, et haloo, et mä oon nyt täs tarkastamas. Niin mitä se nyt haittaa, kyl mun työmaalla muutenkin käy kavereita käy moikkaamas, joskus siviilissä et. Sit sanoo vaan..., täs on kavereita näin terve. Ei sit kun siellä on sit se joka nyt on se siviilityöpäällikkö esim. yhteyshenkilö niin se on siellä aino, joka sen tietää, eikä sitä haittaa asia. Mut muut työntekijät, ne ei tiedä asiasta, mitä se niille kuuluu. Et se on terve, ei tulla pillit päällä. Mun mielestä se on ok, et nää on just semmoiset millä pystytään se homma hoitaan niinku vaivattomasti molemmin puolin.” (Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

Eräässä vastauksessa valvonnasta annettiin kritiikkiä, koska se oli valvottavan mukaan leimannut häntä. Kyseinen asunto sijaitsi pienemmällä paikkakunnalla omakotitaloalueella, ja naapurit olivat kiinnittäneet huomiota valvontakäynteihin.

”Huonosti. Et oltiin siellä tien sivussa ja toisten pihalla, ei mun pihalle päästy suoraan sanottuna. Oon antanut luvan, että saatte pihalle tulla. Mä kerroin sen heti, joo että tulkaa vain tänne pihalle. Siellä oltiin vastapuolella ja toisten ihmisten pihoilla, väärillä pihoilla. Toisella puolella katuja, toisilla pihoilla kokonaan ja sen jälkeen mä sanoin, että miks teidän pitää täällä olla. Sen piti olla huomiota herättämätön kuitenkin, sanottiin silloin. Kyllä se aika paljon huomiota herätti kävellä tien yli toiselle puolelle. Se oli vähän huonoa omasta mielestäni. Sanoin heti eka kerran, että kirjoita ylös vain, että voi tulla pihaan vain, ettei ajeta mihinkään sivulle.” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Toinen vastaaja toivoi myös samasta syystä, että valvontapartio kävisi asunnossa sisällä, eikä pyytäisi käymään pihalla.

”Mä en oikein tiedä siihen, no ehkä mä olisin halunnu, et olis tullu sisällä käymään mieluummin kuin parkkipaikalla kaikkien naapureiden nähden, et se on semmoinen asia, et olis ollu helpompi jotenkin, kun olis soittanut, et ne olis tulos ja pyytänyt käymään sisällä. Koska mekin asutaan semmosessa paikkaa, et se saletisti kiinnittää huomiota, et pakettiauto käy siinä, mut toisaalta eeei, jos ajatellaan sit sitä valvontaa kuitenkin, et jos se tarkoitus on ehkäistä, että jätkät ei istu baarissa viikonloppuisin ja näin, niin kannattais varmaan joskus tehdä semmosia pistokokeita, et ne olis esimerkiksi yöllä tai aamulla aikaisin, et kävis. Sen tiesi, et ne tulee sunnuntaina seitsemän aikaan, keskiviikko päivällä tai iltpäivällä johonkin aikaan. Et ei siin kauheesti semmoista niinku yllätys yllätysmomenttia, mut toisaalta ei sillä kauheesti ollu väliä, kun en mä mikään kauhee viinanjuoja olekaan. Siinä seitsemän kaheksan aikaan sunnuntaina (iltais) se oli aika sal satavarma, et silloin käy. Ja ja mut en mä tiedä, et onks se valvonnan tarkoitus kuitenkin, ehkä se on enemmän niin et et pitää joku, et pitää itellä olla sellainen fiilis, et sua valvotaan et eihän sitä kuitenkin pysty aukotomasti kukaan tekeen, ettei riitä kenenkään rahat siihen et tuolla ajelee kokoajan yks auto jossain.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Yksityisyyden suojaa korostettiin myös lausunnoissa, joiden mukaan mahdollisen pantavalvonnan tulo nähdään positiivisena asiana. Toisaalta mietittiin samassa yhteydessä, miten kyseisen pannan piilottaminen kesäaikana tai uimahallissa onnistuu, paikannuspuhelin kun ei ole aiheuttanut minkäänlaisia kysymyksiä ulkopuolisten taholta. Kahden puhelimen kantaminen mukana ja puhelimen toimintakunnon varmistaminen nähtiin hankalana asiana.

”Koevapauden valvonta, no mun mielestä totta kai pitää, täähän ei olis asia siis jos ajattelee asiaa niinku vähän ulkopuolisena niin totta kai valvontaa pitää olla. Tää on rangaistus kumminkin, jota pitää valvoa ja siinä pitää olla tietyt säännöt ja niit pitää noudattaa. Niin, mun ymmärräkseni se seurantapuhelin on ihan hyvä. Se se on kumminkin puhelin, joka sulla on periaatteessa mukana töissä. Se ei kiinnitä kenenkään huomiota ja sit silleen. Se on ihan normaali asia olla mukana ja kumminkin pystytään valvoon ja ottaan yhteyttä, jos on tarvetta. Ja nähään, missä liikut ja näin ja sä soitat, jos tulee ongelmia sillä. Se on hyvä. Se panta-asia, sekin on periaatteessa hyvä, mut sitä taas on sitten jos ei halua koko suvulle ja kaikille siviilipuolen tyypeille selvitellä, niin sen piilottaminen kesäaikaan esimerkiksi voi olla vähän kenkkua, koska ei mun mielestä tarvi niinku. No niin, se on nyt melkein niin sitten tatuoidaanko otsaan niinku, että olen rikollinen, suoritan vankeusrangaistusta. Se leimaa välittömästi mones paikas, jos se on joku näkyvä selvitettävä. Täysin mahoton mennä (uimahalliin), ilman et siitä no niin ja noin ja sitten tietäähän sen ihan samalla lailla kun missä muualla, niin jututhan liikkuu. Et mitä huomaamattomampana sä periaatteessa pystyt oleen siviilissä tän koevapauden sen parempi, koska se taas edistää sun sopeutumista ja sitä, et sua ei leimata ihan suoralta kädeltä kysymättä mitään. ” (Haastateltava 6, koevapaudteen odottava).

”Mun henkilökohtainen mielipide on, et se panta olis parempi. No jotenkin sitten puhelien kans, kun sulla on sitten se siviilipuhelinkin sit siinä ja se ei oo ei oo niinku mun mielestä se panta kun sun ei tartte mieltä kun se on niinku aina. Sitten et mun käsittääkseni se pantahomma, tää on mun käsitys vaan siit panta asiasta mut se on silleen, et se vedetään sun jalkaan ja se on siinä sitä ei oteta suihkus pois, sitä ei oteta missään pois. Et se on semmoinen vähän, et onko se paikanninpuhelin päällä ja onks se tiedätsä ja missä se on ja tota et onks siinä akus virtaa ja onks se varmasti et mä kuulen soiton ja tälläistä näin. Se se panta homma kun on, niin se on sun nilkassa ja se on siinä ja sitä ei tartte niinku ja se on aina mukana. (Mites pannan kanssa yhteydenpito puolin ja toisin?) No mun mielestä siinä vaiheessa tänä päivänä, mun mielestä kännykät kännykät tota niin on jokaisella ja siin mun mielestä niinku koevapauden ehtoihin niiku pitää olla oma puhelin. Et mun mielestä se ei niinku oo tänä päivänä mikään ihme, jos vankila vaatis, koska se on varmasti jokaisella jo melkein niinku ilman kin sitä vaatimusta ja se yhteydenpito tapahtuu sillä omalla kännykällä ja sä hoidat sitä ja sen on se niinku sun puhelimes ja siihen soitetaan ja henkilökunta tietää numeron ja sä vastaat siihen puhelimeen. Et se on niinku myös velvotettu siihen sun omaan puhelimeen vastata varsinkin siihen numeroon. (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

9.5.2 Valvontakäyntien tehokkuus

Haastateltavat antoivat realistisen tuntuista palautetta valvonnan tasosta ja sen tehokkuudesta. He pystyivät antamaan myös alkuolettamukseni mukaan hyvinkin tarkkoja parannusehdotuksia valvonnan tehokkuuden nostamiseksi.

”No mun mielestä se on ehkä kaikkein tehokkain, on silleen, että että ei olis mitään säännöllistä aikaa, vaan just tullaan tekeen sellaisen pistokäynnin. Se on mun mielestä, se on varmaan kaikkein tehokkainta.” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

”No viikonloppuisin aamulla ja iltaisin sitten (viikolla). No en tiä sitä, ainakaan omalla kohdalla. Aika harvoin ne ainakin kävi. Ei ne käyny ku kerran viikos, en kyllä tiedä miks? Niin, mä kyl luulin, että ne olis käyny useamminkin. Nytkin vika viikolla ei käynyt kun kerran. ” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Päihdevalvonnan toivottiin olevan aktiivisempaa ja sillä nähtiin päihteettömyyttä tukevia vaikutuksia sekä koettiin ylpeyttä, kun oltiin pystytty olemaan selvin päin.

”Päihdevalvontaa on se A-klinikka ja kerran on risen Keravan porukka. Kertaakaan ei oltu puhallutettu, mutta toisella kerralla kun ne kävi kotiparkkipaikalla, niin mä sanoin, että eiköhän nyt puhalluteta. Puhalleta, että eikö se ole niinku teidän velvollisuus. Mutta eihän täällä haise viinakaan, sanoi kaveri. No mä sanoin, ettei voikaan haista. No hän kaivoi sitten laitteen ja nolla tietenkä. En ole huikkaa, en kaljaa, en mitään ole maistanut sinä aikana, kun olen ollut koevapaudessa.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

Valvontakäyntien osalta huomioitiin myös, että järjestelmä mahdollistaa myös sen, ettei paikannuspuhelimta välttämättä pidetä mukana tai sitten ei vastata siihen, mikäli ollaan päihtyneitä valvojien soittaessa.

”Ilta-aikaan. Tai ne voi käydä silloin kun mä oon töissä eli, no aamusta iltaan. Kyl mä luulen, että melkoinen luottamus on kasvanu. Että ei ne soittele mulle, niinku yheksän jälkeen, kun yleensä jos mulla on aamuvuoro, niin mä oon jo yheksältä nukkumas. En mä tiä, myöhäisin ajankohta, kun ne on käyny mun luona, on joskus kaheksan aikaan niinku illalla. Viikonloppuisin sunnuntaina on ollu kymmenen yheksän aikaan. Mut jos mä haluaisin vilunkipeliä pelata, niin en mä sitten vastais mihinkään seurantapuhelimiin. Se olis kyllä jääny jo johonkin. Tää on vain yks tällainen sääntö. Säännöt on tehty siks, että ne rikotaan. Mennään nyt ihan niinku on suunniteltu.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

”kyl se valvonta on silleen tehokasta, et tota noin niin kun sul on se puhelin matkassa ja se niin tota niin, et kyl se on tehokasta, ettei siin oo. Kyl se mul niinku aina on mielessä ja kyl mä uskon, et se oli ihan tehokasta tehokasta, että mahdollisuus siinä on myös huijatakin. Sä jätät puhelimen kotiin tai keksit jotain tota noin noita hyviä tekosyitä ja tota noin lähet liikkumaan ja näin pois päin. On se aina mahdollista kaikis asioissa pystyy huijaamaan. Mut kyl se niinku mun mielestä on niin tehokasta, sit siinä on seuraava vaihtoehto se, et siinä on kokoajan vartija vieressä, mikä ei sitten vastaa tarkoitusta että.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Huume-testauksen tehostaminen nähtiin tärkeänä, mikäli henkilöllä on ollut ongelmia huumeiden kanssa. Riittävällä testauksella nähtiin päiheettömyyttä tukevia vaikutuksia. Sylkitestereitä ei vastauksissa arvostettu.

”Päihdevalvonta, oo varmaan huume-testejä pitäis tehdä silloin. Onhan se tikkaritesti (sylkitesti), mut toisaalta kun niillä tikkareilla ei mitään testejä pysty tekemään. Niin otettiin multa vissiin yhet kusikokeet silloin kun kävin A:ssa (vankilassa), en mä oikein tiedä, kai niitä kusikokeita voi olla vaikka kerran viikkoonkin siellä, mut niitä tikkareita, ne on ihan höpö höpö juttuja. Mutta toisaalta, eipä ne niitä kertaakaan tehnyt-kään, että. Paitsi sitten B:ssä (paikkakunta, poikkeusluvalla). Jos siihen valvontaan halutaan jotain, niin oletetaan, mullakin nyt oli positiivinen näyte, mut jos on niinku oikeesti ongelmia pirin tai jonkun muun kanssa, niin siinä pitäis tuota huumevalvontaa olla enemmän tuossa.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

9.5.3 Valvontatiimin toiminta

Valvontatiimin toiminta sai pääsääntöisesti kiitosta haastatteluissa. Valvottavat olivat ymmärtäneet valvontatiimin merkityksen ja korostivat sitä, että omalla käytöksellään voi edesauttaa valvonnan sujuvuutta. Huumorin merkitystä valvontatilanteen keventäjänä korostettiin useissa vastauksissa.

”No ne on vuosien takaa tuttuja kavereita tuolta Seutulasta. Ei mitään. Ihan hyvin toimii, niinhän se metsä vastaa kun sinne huutaa. Mä oon pitkään ollu, melkein kaks vuotta ollu putkeen Seutulassa. Tutuksi on tullut. Päinvastoin (ei leimaudu). Ehkä ei oo huume-seulojakaan otettu niin paljon, koska mä oon siellä ollu niin pitkään että. Eikä oo ollu mitään. Mä oon treenannu kuitenkin ja mä olin silloin vielä ihan hyvässä kunnossa. En tiedä kun tästä ovesta lähden, niin saattavat ottaa tossa noin että. Kuppi eteen, ettei koskaan tiedä. Siihen ei voi laskea niinku varaan että. Se on turhaa lähteä sitten näihin juttuihin jos on niinku, niin jossain kama himoissa tai brenkku ongelmaa niin. Sitten kannattaa melkein pysyä kivitalos. Pääsee helpommalla.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”Se on ihan hyvä. Ne on ihan hyviä tyyppejä. Ei oo ikinä ollu mitään vääntämistä. Kyl mä oon aina sanonut, kun porukat kyselee, kun te tuutte tämmösellä autolla. Hähhä. Vähän niinku vitsillä heittänyt. Onhan se niinku poliisiauto, siviiliauto. Mäkin asun Itä-Helsingissä, niin siellä nyt kaikki huomaa tommosen auton joksikin.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

Erään vastaajan mielestä valvojien pitäisi ottaa huomioon se, että minkälaisessa työpaikassa vanki on. Hänen mukaansa työpaikalla ei aina tiedetä, että henkilö on koevapaudessa.

”Se on tota, valvonta oli muuten oikein hyvää, mutta se että työmaalla, kun mäkin saatan olla nosturin nokassa. Niin siihen pitäis vähän silleen, että mä ymmärrän, että pitää työmaallekin tulla. Mutta kato, kun mäkään en ilmottanu, että mä oon vanki. En voinu sanoa sellaista, voi olla broidin firmalle, siis mua se ei haittaa tietenkään mutta mä sanoin broidille, että älä ilmoita sen takia, että ettei tuu mitään negatiivista. Broidilla on kuitenkin leipä kiinni täs hommassa. Niin se, et ainakin varmistettais se, että tietääkö työnantaja tai se kenelle tehdään töitä.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Tarkentavana kysymyksenä: Oliko työmaalla yhdyshenkilöä?

”Ei kukaan. Siellä ei tiedä kukaan. Veljen tota vaimo (oli yhdyshenkilö). Ja hän ei oo työmaalla, kun tää oli kato vuokrafirma, joka vuokraa ja L:lle (yritys) pääasiassa tehdään hommia. Niin mä olin L:n (yritys) hommissa, mut niillä ei ollu mitään tietoa täst mun. Ainakaan mä en huomannu ja näin näin ja niin. Yhdyshenkilö (pitäis tietää), mut ymmärrätsä, et mä olen X X Oy:ssä (firman nimi). Se vuokraa mut eteenpäin, niin se ei ilmoita L:lle (yritys) sitä. kun mä sanoin, et mulle se ei haittaa, mut ettei tuu firmalle huonoo mainosta, niin yhdyshenkilö ei oo sama, missä sä oot töissä. Vaikka se maksaa sun palkan.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden toimintapaikalla pitäisi aina olla yhdyshenkilö, joka tietää valvonnasta ja toisaalta pystyy ilmoittamaan, mikäli koevapaudessa olija ei saavu työpaikalle tai työssä havaitaan muita ongelmia. Useissa vastauksissa näin olikin, mutta jostain syystä tässä tapauksessa asiaa ei oltu varmistettu kunnolla.

Myös kritiikkiä valvonnan suorittamisesta annettiin. Aina ei kaikki mennyt niin kuin oli sovittu. Koevapauden valvonta pitää suorittaa niin, ettei turhaa huomiota aiheuteta.

”Koevapauden valvonta meni pääosin tosi hyvin, mutta mun pitää sanoa muutaman kerran tästä. Mullahan valvoi tää Keravan, Keravan tota niin Keravan valvonta-auto ja henkilökunta myös oli sieltä suurimmaksi osaksi. Muutaman kerran sä. Sanotaan näin, että 95 prosenttisesti se tapahtui todella siististi aina ja mulla ei oo niinku mitään sanomista, siis kaikki tuollaiset soittohommat. Mä ymmärrän ihan täysin kun sinne

mennään, niin se on niinku ihan selvä. Ää tota noin niin tietysti se liikkumavara siinä ahdistaa mutta se siinä ei nyt sellaista ihmistä oo, joka heitetään tolleen kivitalosta tai vankilasta niinku siviiliin vähän pitempään olleena, ni sekin jo ahdistaa, oli siinä valvontaa tai ei. Tota valvonta, 95 prosenttisesti oikeesti tosi hienosti. Kaikki meni niinku, siististi hoidettiin. Mut sitten oli muutama kerta semmoinen, mist tuli silleen, et mä koin niinku silleen, että vähän turhan oudosti. Niinku sillä lailla, et ajo autolla pihaan pihaan ja oli sitten niinku, tuli sit siihen seisoskeleen pihalle ja ovet auki mist näkyy sisälle niihin. Et siellä on, et se ei oo ihan tavallinen pakettiauto ja näin ja et siitä mä sitten ilmotinkin kyllä kyllä. Mut niit kertoi oli tasan yks. Että muuten kaikki meni tosi siististi. Et puhallutettiin ja näin pois ei se ne oli kaikki ihan selviä juttuja totta kai.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

9.5.4 Yhden vastaajan huomiot tarkemmin eriteltyinä

Seuraavassa olen päättänyt sijoittaa yhden haastateltavan vastaukset käsiteltävään teemaan oman alaotsikkonsa alle. Uskon, että näin lukijat pystyvät arvioimaan parhaiten koevapauden valvonnan merkitystä valvottavalle vangille ja toisaalta miettimään omia johtopäätöksiään esille tuotavista asioista. Haastateltava on selvästikin pohtinut erityisen tarkasti valvonnan osuutta koevapaudessa ja haluaa tuoda omia ajatuksiaan julkiseen keskusteluun mukaan. Tekemäni välikysymykset ovat kappaleiden välissä selventämässä haastattelun kulkua. Haastateltavaa ei tässä yhteydessä identifioida.

”Nyt tässä täytyy ottaa huomioon minun osaltani ehkä se, että laitos, pitkän vankilauran omaavana laitoksen valvontahenkilöstö on oppinut viimeisen 15 vuoden aikana tietämään, minkälainen valvottava on vankilan sisäl sisätoiminnoissa. Kuinka luotettavaksi hän oli osoittautunut, mutta tällä seikalla ei saa olla merkitystä koevapauden toimeenpanon osalta. Ää tää on kaksiteräinen miekka. Toisaalta olisi tarvinnut osoittaa, että sä olet koevapaudessa ja sua valvotaan, mutta toisaalta se, että henkilöä ei aktiivisesti valvota tietyllä tavalla. No vastauksena kysymykseen on niin, että mua käytiin katsomassa erittäin vähän. Kotona ei käyty kertaakaan tän kuud, viiden kuukauden ja viikon aikana, joka on erittäin huono asia. Eliikä valvonta pitää ulottaa aina käynteihin sisällä asunnossa, jotta voidaan varmistua siitä asumisen laadusta. Tää on ehkä semmoinen kehittämisen paikka.”

”Toinen seikka mihin mä kiinnittäisin huomiota, on se, että jos sua valvotaan aktiivisesti tai passiivisesti. Selvennän tätä eli passiivivalvonta on se, että katotaan seurantapuhelimelta etäpääätteeltä, onko se pallukka jollain alueella, missä se pitää olla. Tai ajetaan autolla ohitse, missä se pallukka on ja todetaan, mutta ei tavata henkilöä. Ja aktiivinen valvonta on se, että mennään valvottavan luokse. Tavataan ja tehdään niitä toimenpiteitä. Tätä passiivisen muotoa pitää muuttaa niin, että sä et

voi arvioida, että ahaa nyt RUFFi 615 kääntyi pihaan, ahaa ne on taas täällä kattomassa miten mä töitäni teen. Ei se pitää olla silleen, et tavallaan ne ei saa olla niin kliinisesti samoja henkilöitä, mitkä tekee sitä vankilassa sitä täytöntöönpanotyötä. Mä otan nyt esimerkiksi sen, että Keravan vankilassa avovankilaosaston henkilöt, jotka ovat osastolla valvontahenkilöstönä, samat henkilöt valvovat sitä koevapautta. Parempi tilanne olisi se, että tämä olisi erillinen yksikkö, joka toimeenpanisi sitä koevapautta. Elikkä niillä ei olis tällainen niinku tunteellinen suhde valvottavaan tai. En osaa sitä ehkä pukee silleen, mutta toivon, että haastattelija itse sitten jälkeenpäin arvioi tätä, mutta varmaan viitekehuksesta ymmärtää, mitä ajoin takaa eli tavallaan sitä, että on tosi tärkeätä, että se valvonta on objektiivista eikä siellä tuu tällaiset tunteet tai tällaiset erilaiset tekijät mukaan. Jos on liian tunnettu vanki tai semmoinen, jollain tavalla ansioituneena negatiivisesti tai positiivisesti, ettei tuu tällainen niinku liian läheinen suhde valvottavaan, se on ehkä se ongelma. Silloin se tavallaan niinku se valvonnan tarkoitus poistuu kokonaan valvonnasta näin jos sä haluat kysyä tarkempia.”

Miten koevapauttasi valvottiin?

”Ää Kontrollisoittoja? Tarkoitatte varmaan sitä, että vankila olisi soittanut minulle päin? (Sekä että) Itse asiassa mä kyllä soitin varmaan enemmän ja ilmoittelin, että täällä se RUFFi on taas seissy, äijä meinas ajaa kylkeen. No joo, tätä juuri tarkoitin, että tätä aamusoittokäytäntöä pitää muuttaa sillä tavalla, että et se on joustavampi. Ei tiettyyn, tietty soittoaika on varmaan perusteltu, mut tavallaan se joustavuus se, jos henkilö on töissä tai koulussa tai niin edelleen, niin se pitää ottaa huomioon tarkemmin. Toinen seikka on se, että tää valvontahenkilöstön pitää soittaa valvonnassa olevalle henkilölle myös tarkistussoittoja muutenkin, et tule tänne alas näyttäytyyn. Vaan tavallaan soittaa esim. kerran viikossa että, ihan niinku yllättävässä tilanteessa vaikka lauantaiaamuna kello yhdeksältä. No mitäs valvottavalle tänä aamuna kuuluu? Tavallaan siinä tulee myöskin tätä arviointia, että onko kaikki kunnossa ja tavallaan jos se on tietty yhteyshenkilö. Keravan vankilassa tuntuu siltä, että nää valvontakäynnit teki aina sama ryhmä, niin tavallaan tätä logiikkaa käyttäen, niin vois hyvinkin ajatella, että valvonnan nää erikoissoitot tekis tietty nimetty valvonnan yhteyshenkilö ja sitten tää muu valvontahenkilöstö tekis sitä tiukempaa valvontaa. Elikkä sitä kliinistä valvontaa, elikkä tullaan paikalle, pelipaikalle. Katotaan ukon kunto ja niin edelleen. Että onko se sitä tai tätä ja sen jälkeen lähetään eteenpäin.”

Miten tiukalla aikarajalla se aamusoitto sinun kohdallasi oli?

”No itse asiassa se oli hyvin lavee. Soitin melkein milloin soitin ja yleensä niihin vastattiinkin kyllä silleen eli mun tapauksessa mä en voi kritosoida sitä soittoaajan lave

ää kapeutta vaan mulla se on ollu erittäin lavee johtuen siitä, että toiminta-aika on ollut aamu X:sta (aika) Y:hyn (aika). Ja tarkoittaa sitä, että työaika oli mitä oli ja aiheutti myös sen, että ne soitot oli milloin sattui. Se oli määritelty (soittoaika toimeenpanosuunnitelmassa) että saa soittaa aiemmin, kun soittoaika on. Siis hetkinen, se oli puoli tuntia yheksän ja puolikymmenen välillä ja sai soittaa aiemmin.”

Päihdevalvonnan toteutuminen kohdallasi?

”Öö, tota haastattelijalle täytyy todeta se, että 38 vuotta on ollut absolutisti ja tota varmaan se tietysti, se luo sen, että jotain kautta on vankila tullut tietoiseksi siitä, että en oo ainakaan mikään viinamäen mies. Sinällään jos sitä josku on öö skumppaa tarjottu, niin en oo varmaan lasillisesta kieltäytynyt, mutta sitä ei tehty riittävällä tavalla. Ehkä sitä olis pitänyt tehdä, mutta ehkä ajateltiin, että kun se ei ole aiemminkaan tehnyt niin. Ja tätä yritin sanoa aiemmin, että olis ollu tosi tärkeää että... Siis laitoksen laitospöytäkäytien yhteydessä tehtiin tietysti näitä päihdevalvontatestejä satunnaisesti. Eli huumevalvontaa tehtiin erittäin vähän, puhallustestejä tehtiin ehkä kaks kertaa. Elikkä erittäin vähän, siis liian vähän. Ehkä niitä muille tehtiin useammin ja tässä voin nyt pöytäkirjan ulkopuolella todeta haastattelijalle sen, että Helsingin Sanomissa oli jokunen päivä sitten tai jokunen viikko sitten puhuttiin koevapauden valvonnasta esimerkiksi helmikuun ajalta. Ja vertailin sitä, että valvontakäyntejä, päihdevalvontaa ja niin edelleen ja pallukoita oli niin hirveesti. Rupesin laittamaan omia pallukoita, niin mä en löytänyt oikein pallukalle paikkaa. Eli tää tätä tarkoitin, mitä aiemmin otin esiin, että valvonnan laatu pitää olla objektiivista. Siinä ei saa olla tällaisia inhimillisiä tekijöitä, vaan valvonta tehdään samankaltaisena tai sen kaltaisena et siellä ei oo tällainen niinku, tule vähän semmoinen olo, et A (haastateltavan nimi) ää valvottava A:lle tehdään eri lailla valvontaa kuin valvottavalle B. Ja sitten ei saa myöskään olla niinku taustatekijällisiä hyveitä. Elikkä hyvä vanki, huono vanki ää elinkautisvanki, vuosituomiollinen öö tai niin edelleen. Yritän sanoa sitä, että valvonnan muoto pitää olla samankaltainen Hangossa ja Utsjoella, Helsingissä, Hämeenlinnassa.”

Eli ymmärsinkö oikein, ettei sinun mielestäsi pitäisi profiloida?

”Ää profiloida pitää ja se korostuu varmaan sen takia, kun poliisi profiloit ää rikoksentekijöitä ja tätä profilointia hyödynnetään myöskin laitosturvallisuuteen vaikuttavana tekijänä täytäntöönpanoa suunniteltaessa. Ja tietysti jos henkilö pääsee koevapauteen, niin tavallaan siellä tämä kehä jatkuu, koska se tieto menee takaisin poliisille, että Matti Möttönen on päässyt tai Liisa Meikäläinen koevapauteen. Et tavallaan mä koen sen valvonnan järjestämisen silteen, et sen pitäisi olla, niin että se on suurempi osa valvontahenkilöstöä, mikä tekee sitä vaan sitä koevapausvalvontaa.

Tai se ryhmä kiertää sitä silleen, että ne ei oo niinku saman vankilan ää ihmiset, mitkä tuntevat valvottavan öö vuosikymmenten ajalta, niin tavallaan annetaan mennä läpi asioita enemmän kun toinen... Yritän sanoa sitä, että se ei saa olla näin, vaan se pitää olla niinku objektiivisempaa ja tavallaan niinku luoda semmoinen, että tavallaan aidosti arvioidaan sen henkilön soveltuvuutta ja myöskin niiden tavoitteiden saavuttamisen kautta. Elikkä tavallaan, jos sulla on siviilityöpaikka, toki siellä on tietynlainen valvonta siellä työpaikalla. ...Nythän on käynyt niin, et tavallaan valvontavastuu on heitetty muiden ihmisten kontolle, esim työnantajalle tai kriminaalihuoltoyhdistyksen valvonnan päihdetyöntekijöille ja niin edelleen. Näin mun tapauksessa ei ole.”

Mihin aikaan valvonta painottui ja oliko se tehokasta?

”Tehotonta, sanoisin näin. Ihan siis mua käytiin kattomassa lukumääräisesti kerran kuukaudessa, joka on ehdottomasti liian vähän. Mutta ei myöskään niin, että käydään joka päivä peräkkäin, niinku liian tiheästi, niin siltä öö koevapauden tavoitteelta putoaa tavallaan se kuntouttava funktio pois. Alussa tarvii olla tiivistä, välillä pitää olla vähän seesteisempää. Välillä otetaan vähän takapakkia, tavallaan niinku arvioidaan, että ollaanko nyt sillä ohjatulla tiellä vai ei... Ää heinäkuussa käytiin kerran, mutta sekin oli enemmänkin niinku sattuman kauppaa, että törmättiin tuolla työpaikan lähellä, kun ne nyt sattumalta käveli väärästä ovesta ulos, niin tota oltiin samassa rapussa, mutta että näinhän se ei saa mennä.”

Valvontatiimin toiminta?

”Valvontatiimit oli vähän erilaisia ja eritasoisia. Ne valvontatiimit, jotka on mun luona käynyt, öö mainitaanko nimiä? Elikkä sanotaan näin, että valvontatiimissä on joku tämmöinen, mikä koordinoi sitä, tavallaan niinku jakaa sitä valvontavastuuta. Tavallaan niinku joku yhteyshenkilö, mikä arvioi sen henkilön. Otetaan nyt vaikka x (virkamiehen nimi) on on ollu siinä koordinaattorina. Hän tuntee vangin täytöntöönpanoajalta, tietää myöskin ne heikot hetket tavallaan ää kertymätietojen perusteella ja käy siellä satunnaisesti valvontakäynnillä. Se on hyvä ajatus ja sitä mun mielestä pitää lisätä. Ja myöskin niin, että tavallaan tämmöinen yhden henkilön yhteyshenkilö tavallaan, mitä vanki ei tiedä, mutta tai valvottava ei tiedä. Mut tavallaan siellä on tämmöinen, mikä seuraa sitä valvottavaa tarkemmin satunnaisin soitoin tai viittaa tässä aiempiin kysymyksiin millä tavallaan tulee, et miten sulla menee? Öö, onko nyt jotain puutteita, mitä voidaan tehdä? Voidaanko tehdä nyt sun etees jotain? Tavallaan aidosti tuodaan sitä jälkihoidollista funktiota mukaan.”

”öö Sitten tähän valvontatiimiin voi sanoa näin, että se, että missään nimessä sinne ei saa laittaa kesävirtijoita. Niillä ei ole sitä pedagogista kokemusta vankeinhoidon

kriminaalipoliittisista linjauksista ja ne ei voi tietää, jos ne tulee jostain jostain oppilaitoksesta, mikä ei edes liity tähän alaan ää kahdeksantoista kesäinen, 20-kesäinen, millä ei oo minkään maailman elämäkokemusta. Ei ne myöskään tunnista niitä ongelmia, vaan sinne pitää laittaa, sinne pitää valita vain ja ainoastaan vakituksessa työsuhteessa olevia, kellä on riittävä alan tuntemus ja kokemus. Tää ehkä X:n (paikkakunta) vankilan valvonnan osalta on ehdottomasti ollut iso puute. Ne harvat kerrat kun mua on käyty kattomassa, niin on laitettu kaks kesävirtijaa kattomaan ja vaikka ne nyt on aiempina kesinä ollut kesävirtijana ja vanki on ollut osastolla, se on eri asia. No ei kesäaik, määräaikaikaisella määräyskirjalla olevia, että niillä ei ole ammatillista pätevyyttä. Semmosia henkilöitä ei saa olla valvonnassa. Tämmönen negatiivinen puoli.”

Miltä valvonta tuntui?

”Valvonta tuntui hyvin höpeliltä. Mun osalta valvontaa, no ehkä sitä oli, mutta mä en kokenu sitä valvontana. Elikkä käytännössä omalta osalta valvonta, miten sen nyt sanois, se tuntu niinku kivalta käydä vankilassa, vaikka koki että, no ehkä mä voin antaa virtsanäytteen nyt kerran kahteen kuukauteen tai kiva käydä moikkaamassa X:lla (vankila) tuttuja ää mutta että tavallaan se ei ollut semmoista valvontaa mitä mä odotin.”

Leimauduitko siviilissä?

”Ei ei ollu mitään valvontaa, eikä myöskään tämmöstä näkyvää atakkii. Sitä sanon, että missään nimessä se valvonta ei saa olla sellaista että tullaan virkavaatteet päällä, virkamerkit esissä, kävellään työpaikalle, niinhän sitä ei saa tehdä...”

”Mut tavallaan tavallaan se valvonnan muoto on ehkä helpompi sanoa nyt jälkeenpäin näin, että mun kohdalta painoi varmaan tätä tää valvonnanmuotoon ja väljyyteen se, että vanki tunnettiin liian hyvin, mutta mun mielestä näinhän se ei saa olla. Ehkä mä kadun näitä lauseita vielä, mutta öö tulevaisuudessa mun mielestä se valvonnan muoto pitää olla sellainen, et tavallaan se ei jätä tämmöstä niinku tunnetta, että että että sut tunnetaan ja sä saat tavallaan asioita läpi. Vaan se pitää perustua tiettyyn prosessiin, joka on niinku standaroitu, tavallaan speksattu, joka toimii kaikkien osalta samankaltaisena. Jos siellä on päihdevalvontaa, sitä tehdään, mutta ei niin, että mennään ojasta allikkoon, elikkä lyödään tikku suuhun keskellä työpaikkaa, näin ei saa tehdä. Jos on pakko tulla tekeen laitoksen ulkopuolella semmoista valvontaa, mikä herättää yleisen mielenkiinnon, niin sitä pitää välttää. Sitten otetaan ukko kyytiin ja tuodaan se johonkin laitoksen tiloihin ja tehdään sitä valvontaa auton sisällä, mut se et sama auto, poliisiauton näköinen auto pyörii valvottavan asunnon lähellä.”

”Ja sitten kun mietitään tätä rikoksettomaan elämäntapaan tukemista, niin kyllä mä sanon, että missään nimessä se ei saa olla sama auto. Ei saa olla samalla valvontapartiolla, että kyllä tää on resurssikysymys, mutta siihen pitää erityisesti kiinnittää huomiota, elikkä tavallaan pitää olla vaikka kaks autoa. Laittakaa vaikka se vanha volkkagolffi tuolta se valkoinen golffi, mikä on ollu talousmestarilla välillä käytössä. Laittakaa se välillä ja välillä transportteri ja välillä ää ja välillä joku kolmas auto. Et se sama auto ei pyöri. Se se herättää huomiota ja se voi aiheuttaa turhia kyselyitä tai ihmetystä, että mitä, mikäs auto täällä pyörii. Se oli mun osalta hyvä, et se ei pyörinyt, mut niillä keillä se on pyörinyt, niin mä ymmärrän hyvin, et valvonnan muotoon kaivataan kehittämistä.”

Näetkö sinä niin, että valvontatiimi pitäisi irrottaa vankilasta?

”Ehdottomasti, joo. Mun mielestä tää pitää olla nyt, tavallaan se pitää olla suoraan aluevankilan alaisuudessa, elikkä ei minkään yksittäisen vankilan johtajan toimivallassa, vaan se pitäisi olla erillinen yksikkö. Tällä nykyisellä resurssoinnilla se pystytään järjestämään, jos siirretään tiettyjä virkamiehiä oikeille paikoille. Mielestäni Keravan malli toimii hyvin, mutta se että se on liian tiiviisti kliinisessä yhteydessä ää laitoksen toimintaan...”

”Kun valvottava määrätään valvontaan, niin samassa yhteydessä kulkee salainen paperi, johon laitos päättää, että otan nyt esimerkiksi että Timo Visti toimii ää valvottava A:n (haastateltavan nimi) valvojana. Timo Vistillä on valvottavaan riittävä tietämys, miten se valvottava on käyttäytynyt laitoksessa ollessaan ja tavallaan tämä pitää semmoista niinku keskinäistä koordinaatiota. Tää että että rse toimii tavallaan tänä yhteyshenkilönä, kuormittaa sitä rse:tä liikaa, kun kuitenkin tätä henkilöä valvoo valvontatiimi. Tavallaan se soitto ja niin edelleen se operatiivinen puoli on kuitenkin olis parempi eriyttää...”

”Ehkä toistan liikaa ja sanon liian monimutkaisesti mutta ajan takaa sitä, että valvontatiimi pitää olla aluevankilajohtoinen. Se pitää koostua eri laitosten ää valvontahenkilöstöstä, erilaisista populaatioista. Mikä tavallaan, ei saa tulla semmoinen olo, että Matti Möttöstä kohdellaan erilailla kuin Pekka Virtasta.” (Haastateltavaa ei identifioida).

9.5.5 Koevapauden valvonnan vaikutus koevapauden epäonnistumisiin

Haastateltavat eivät pitäneet koevapauden valvontaa liian tiukkana, lisäksi useissa haastatte-
luissa korostettiin, että valvontaa olisi odotettu olevan enemmän kuin nyt oli. Valvonnalla
nähtiin olevan myös päihiteettömyyttä tukevia vaikutuksia. Kiinnijäämisen riskin todennäköi-
syys nähtiin yhtenä syynä pysytellä päihiteettömänä. Parkkipaikalla tapahtuvaa valvontaa kri-

tisoitiin useissa vastauksissa sen leimaavuuden vuoksi. Varsinkin pienellä paikkakunnalla tapahtuvat käynnit valvontatiimin autossa herättävät naapureissa kysymyksiä.

Koevapauden valvonnan koetulla tiukkuudella ei ole tutkimuksen mukaan vaikutusta koevapauden ehtojen rikkomiseen. Toisaalta on todettava, että tosiasiallista valvontaa lisäämällä tai tehostamalla, rikkeiden tekijät jäävät varmemmin kiinni rikkeistään ja heidät pystytään sen jälkeen ohjaamaan tarvitsemiensa tukipalveluiden piiriin.

9.6 Koevapauden ehtojen noudattaminen

Kuudennen teeman tarkoituksena oli tutkia, onko valvonnan tavoitteiden ja toteutuksen välillä ristiriitaisuuksia haastateltavien vastauksissa. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia piiloon jääneitä rikkeitä ja rikoksia sekä valvonnan uskottavuutta.

9.6.1 Koevapauden ehtojen noudattaminen

Koevapauden ehtojen noudattaminen nähtiin pääosin helppona. Haastatteluissa korostettiin omaa päättäväisyyttä päihteettömänä pysymiseen. Ongelmina nähtiin vanhojen vankikavereiden tapaamiset, liikkumisalueiden rajaukset sekä päihteiden helppo saatavuus siviilissä.

”Ei se vaadi kuin itsekuria, nimenomaan sitä ei mitään muuta. Selkäranka pitää olla jäykkä. (Mistä päättäjä voi tietää, onko koevapauteen menijällä selkärankaa?) No kyllä te varmaan osaatte katsoa ihmisen päältä, luulisin että teillä on silmää. Näin mä luulisin, ammatti ihmisellä on aina.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

”No osittain kyllä ja käytännössä ei. Siis ää ehtojen noudattaminen itselläni oli jokseenkin helppoa, koska ne olivat ää rajoja rikkovia eli siellä oli kaikki mahdollinen sallittua, mikä yleisesti ei oo sallittua elikkä toiminta-aika oli erittäin lavee, jota ei oo kuulemma Suomessa muilla ollu ää ainakaan tässä mittakaavassa. Tää toiminta-aika oli aamu x-y:n (kellonajat) välillä. Valvontahenkilöstö ei tiennyt missä valvottava on missäkin ja tää aiheuttikin vähän hauskoja tilanteita. Ehkä silleen.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”No oli se (helppoa) siihen saakka, kunnes sitten se törmäilin saatana V:hen (entisen vankikaverin nimi) ja kumppaneihin, niin tota oli ihan helppoa. Et jos oon yhen vedon vetäny 4 vuoteen ja sit siitä positiivinen näyte, niin se on. En mä muutenko, jos sulla ei oo päihdeongelmaa, niin niitä on helppo noudattaa.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Erään vastauksen mukaan haastateltava olisi saanut epäasiallisen vastauksen tiedustellessaan liikkumisalueensa rajoja vankilasta. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että liikkumisalueiden rajaamiseen on syytä jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota jo ennen koevapautteen pääsemistä.

Tarkennan liikkuma-alueasiaa V:n (kaupunki) läpi? Onko niin tai yrititkö saada täältä semmoista poikkeamislupaa? ”Itse asiassa joo, kyllä. Ja sanottiin, että mitä vittua sä tänne soittelet. Et sä mitään lupaa saa. Tää asia. Mitäs sä tänne soittelet, kyllä sä tiedät mitkä sun toiminta-alueet on ja mä en. Tää asia käsiteltiin niin pitkälle, että tää on mennyt laitoksen johtajan tietoisuuteen ja vartija oli x(numero) ryhmässä oleva nuorempi vartija ja häntä on kuulemma huomautettu asiattomasta käytöksestä. Mutta yleensä yli 15 vuoden vankilauran kokemuksella, niin nää asiat on silleen, että nää pitäis viedä aina käräjille, jotta epäasiallinen käyttäytyminen saadaan katkaistua. Jos vanki tekee pienenkin rikkomuksen, niin sank siitä sanktioidaan kyllä mielin määrin, mut henkilökunta voi käyttäytyä mielivaltaisesti.” (Tiedäksä, saiko hän ihan kirjallisen huomautuksen tästä asiasta?) ”Tuskin, tuskin. Ei siitä mitään kirjallisia huomautuksia anneta. Nää öö tän takia valvontahenkilöstö pitää eriyttää varsinkin, kun vangin joka on valvonnassa ja valvontahenkilöstön välillä ei saa syntyä sellaista tilannetta, että on liian... tulee tällaisia henkilöön käyviä ää kommentteja. Tämänkin vartijan tyyli on ollut koko tän puolentoista vuoden ajan... Mut se ei varmaan johdu siitä, että että vanki olis käyttäytynyt henkilökohtaisesti häntä vastaan jollain tavalla. Mutta taitaa olla joku muu yhdistävä tekijä, joka sittemmin selvitetään tässä, kun aikaa on riittävästi kulunut. Et en tämän haastattelun kestäessä arvioi sitä, että mikä tämä tilanne on, mutta tästä asiasta on huomautettu virkamiestä normaalissa menettelyssä.” (Haastateltavaa ei identifioida).

9.6.2 Koevapauden aikana tehdyt rikkeet ja rikokset

Koevapauden aikana oli tehty useita pienempiä rikkeitä, joista ei yleensä jääty kiinni ja kaikkia rikkeitä ei haastateltavat niin vakavina nähneetkään. Kävelemällä punaisia päin harvemmin vaarantaa ketään muita kuin itsensä, mutta autolla ajaessa on todennäköisempää, että joku voi loukkaantua vakavasti. Seuraavaksi on esimerkkejä muutamista haastatteluissa esiin tulleista liikenteeseen liittyvistä rikoksista ja rikkomuksista.

”Ei, no jos on autolla ajanu vahingossa vanhaan vihreeseen, niin se voi olla, mut en tarkoituksella tehnyt sitäkään. Mä en paljoa kävellyt siellä (Helsingin keskustassa), vaan ajelin autolla, niin varmaan joku vanha vihree meni. (Ja kolmenkymppin alueella ylinopeutta?) Kyllä semmosia varmaan useitakin.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”Ja tota tuliks mulle nyt mitään siinä, rikkeitä, okei, ajoin siinä varmaan vähän ylinopeutta, mutta ei sattunut tutkaa oleen, tämmösiä rikkeitä. Onhan nekin rikkeitä öö, mutta en mä mitään sakkoja niinku saanu tai mitään tämmöstä.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Punaisia päin melkein joka aamu, ne on niin idioottivalot tossa H:ssa (kaupunginosa). Niissä ei kukaan muukaan oottele vihreitä.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

”Yks ylinopeus tuli. Joo siis nyt täytyy sanoa et tätä pitää myöskin arvioida siitä näkökulmasta, että noudatetaanko tässä samaa nollatoleranssia kuin muussakin vankilan sisäisessä toimeenpanossa vai noudatetaanko tässä siviili-ihmiseen soveltu sovellettavaa toimeenpanoa vai ei. Ja tässä nyt on vähän koulukuntaeroja...(Tuliko tää rike, ylinopeus henkilökunnan tietoon?) ”Tuli, mä itse ilmotin, elikkä tässä tässäkin tilanteessa ylinopeus ajettiin X:llä (liikenneväline), minkä mittari voi näyttää ihan mitä vaan, niin tää ehkä on nyt se syy, miks öö siihen ei sitten reagoitu.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Päihteiden käytölle koevapauden aikana löydettiin syitä itsensä lisäksi myös kaveripiiristä. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vankila-aikaisten tuttavuuksien tapaaminen siviilissä muodostaa riskin koevapauden onnistumiselle. Seuraavien otteiden tarkoituksena on avata keskustelua sille, olisiko syytä jatkossa paneutua tarkemmin siihen, ketä koevapaudessa olija saa tavata koevapautensa aikana. Kysymys on myös kuitenkin erittäin isosta perustuslailisesta oikeudesta. Haastattelijan tarkentavat kysymykset on kirjattu väliin vastausten selkiyttämiseksi.

”Ainoo ero siinä oli, et niitä konnia alkoi pyöriä liikaa ympäristössä vittu. Toinen toistaan hullumpaa kaveria. Niin tai ei meillä, mut milloin nyt H:n (paikkakunta) Shellillä milloin missäkin, et se on ihan järjestään soitteli A:t (nimi) ja B:t (nimi) ja perkeleen C:t (nimi) ja D:t Nimi) ja ...”

Eli vois vetää johtopäätöksen, et kun vaihtaisi puhelinumeroa?

”No joo, mut se ei sit enää pelasta siinä vaiheessa, kun ne tietää, missä sä asut. Niin se on niinko öö, et et esimerkiksi B (nimi) on semmonen kaveri, et jos sillä on sulle joku ehdotus, niin se pitää käydä kuuntelemas ja todennäköisesti pitää käydä toteuttamaskin. Et sillä sä et siitä ainakaan pääse, että sä et vastaa puhelimeen, se onhan niinku selvä asia että. Niin, no nyt ei tarvi vaihtaa numeroa. Eikä tarvi muuttaakaan.”

Mä käyn tarkkaan läpi näitä, että miksi jotkut pystyy, ettei tule rikkeitä?

”Mut kyl mä esimerkiks tiedän että otetaan nyt ystäväni A (Nimi), niin onkohan yhtään päivää, että se olis noudattanut niitä koevapauden sääntöjä. Kyllä se kait loppuun saakka sen veti ihan kunnialla.”

Eli olisi rikkonut ehtoja joka päivä, millä lailla esimerkiksi?

”En nyt halua siihen sen enempää, mut kyllä kait se olis touhunnu siviilissäkin että.”

Virtsatestistä jäit kiinni, tuliko muuten käytettyä päihteitä? Mikä sai käyttämään just silloin?

”Ei, ei en, enkä piriä, et ensimmäinen ja viimeinen kerta. En mä tiedä haluanks, mä siitä sen enempää puhua, mutta väärät ihmiset väärässä paikassa, sanotaanko näin... Jossain vaiheessa A (henkilö) sanoi siinä X:s (vankila), et ootko yhtään huomannu, että sulla meinaa taas ajatusmaailma taas muuttua väärään suuntaan että. Naureskelin vain niille jutuille, kunnes huomasin taas kenen kanssa olin silloin tekemis, kun pääsin koevapaalle, et siitä on sitten lyhyt matka hankaluuksiin. Et et, siinä olis ehkä ollu sellainen, olis ehkä pitänyt vähän olla omissa oloissaan siin X:s (vankila), niin olis ollu helpompi olla koevapaudessa.”

Olivatko vankila-aikaiset tuttavuudet ongelmana?

”Kyllä, juuri näin. Ne nyt sattui olemaan ne tuttavuudet sellaisia, että kun ne soittaa et olis kiva nähdä, niin se on mentävä. Siitä sen enempää mutta.” (Haastateltavaa ei identifioida).

Seuraavassa on tarkemmin erään haastateltavan ajatuksia omasta päihteidenkäytöstään. Haastattelun kuluessa hän tarkentaa asia kerrallaan päihteiden käyttöönsä sekä siitä seuranneita muita rikkeitään ja rikoksia ja pohtii sitä, olisiko rikkeitä pitänyt pystyä huomaamaan aikaisemmin. Haastattelun perusteella vaikuttaa siltä, että haastateltava on tyytyväinen, että jäi kiinni ehtojen rikkomisesta, jotta hänen ongelmaansa pystyttiin puuttumaan.

”No siis rikkeitähän tuli, siis tota noi niin rikkeitähän tuli. Mä oon sanonu vankilassa mä sanoin, että mä otin yhen kerran, mutta todellisuudessa mä otin kolme kertaa, kolme kertaa tota noin huumeita käytin. Tapasin rikollisia jolla on niinku rikosrekisteri tai rikollisia joilla on myös rikosrekisteri, mikä on myös koevapausehtojen noudattamatta jättämistä.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”Niitä rikkeitä, niitä rikkeitä ei oo mahdollista huomata. Et jos mä oikeesti niihin taloihin, mihinkä menin, niin oli niin lyhyt matka, et se olis voinut olla ihan... Mä en nyt tiedä, kuinka tarkka se puhelin on, mut että tota tota. Ei se, sanotaan näin, että jos sä tapaat rikollisia niin, et ei sitä voi niinku vartijahenkilökunta mitenkään huomata. Et siin pitää olla sitten jonkinlainen muu seuranta sitten, et mitenkään, ei voi huomata mun mielestä.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”Joo kolmena eri kertana, kolmena eri kertana parina päivänä ja tota niin Y:tä (huu-
mausaine) tai sitä mitä se oli ja tota otin ja tota kyllä siinä yhen kerran olin silleen kun tuli puhalluttaan puhalluttaan, et en mä ollut selvin päin silloin. Et en mä sitten tiiä huomasko vai ei. Ilmeisesti ei huomannut, koska se jatku. Pystyin skarppaamaan siin sen verran ja huijaamaan taas ihmisiä että tai vartijoita että. Alkoholia en käyttänyt kertaakaan. Et tota alkoholi on semmoinen, mistä mitä mä en jotenkin. Se sen mä nään heti semmoisena, et se niinku. Et siit mä olisin niinku palanu heti ensimmäisestä kännistä, mä olisin palanut. Mä olisin sekoillut itteni johonkin, et se on niinku varmaa, et alkoholia mä en ottanut, eikä kyllä tehnyt mielikään.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”No silloin kun sä oot ainemaailmassa ainemaailmassa niin sehän ei rehellistä peliä oo. Mut en mä tota, niin mitään rikosta. Mä en niinku käyttänyt väkivaltaa ketään kohtaan ja mitään tämmöisiä näin ja tota noin niin, sanotaan nyt näin, että onhan se rikollista käyttää niitä aineita ja eihän ne ilmaisiakaan oo ja niin kyllä siin jotain tiettyjä asioita teki, et tota mut hyvin pientä ja hyvin vähän.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”Ei vaan semmoista, että mä ostin jonkun vähäsen sitä ja mä tiesin, et toi ostaa vähän sitä jolloin mä sain oman käyttöannoksen siitä ilmaiseksi.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”Välitin, joo mut kysymys on tosiaan niinku siitä, et mä sain sen oman käyttöannoksen siit välistä vaan.” (Haastateltavaa ei identifioida).

”Niin niin pieniä, pieniä rikkeitä... Mä oon kokoajan pyrkinyt siitä rikollisuudesta eroon. Mä on pyrkinyt päihdemaailmasta eroon oikeesti. Mut et tosiaan tota öö öö, niinku kyllä niitä rikkeitä ja niitä. Mut se kama, se saatanan koukku meni semmoseksi. Että sitä sitä sitten niinku vähän meni siihen, et siinä olis sitten käyny huonosti sitten, sitten jos ei olis käynyt, sitten niinku kävi, et pääs tonne takaisin.” (Haastateltavaa ei identifioida).

Päihteettömänä pysymiselle on haastattelujen perusteella useita eri syitä. Päätäväisyyden lisäksi oma motivaatio on tärkeässä roolissa. Motivaatiota päihteettömyyteen voi nostaa esimerkiksi seuraavalla tavalla.

”Oon ollu, se olis mukava kun keksittäis sellaine testi, että pystyttäis kattoon vaikka puolivuotta taaksepäin. Tuntuu, että vaikka mä sanon ettei, niin vähän tuntuu, et kukaan ei usko sitä. Mut en mä tiedä. Mä tiedän, et jos mä vetäisin jotain, niin mähän petän vain itteeni siinä. Mulle on ihan sama, mitä noi virkapuolen ihmiset ajattelee. Mä en niitten takia edes hoida tätä koevapautta, mä hoidan itteni takia. Ja sen mä lupasin, että en mä anna niille sitä mielihyvää, et ne saa viedä mut sörkkään. Tämä sama parivaljakko oli, kun mä lähin. Kyl mä jaksan oottaa...”(Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

Yhteydenpitovelvoitteeseen liittyvät rikkeet ovat yleisiä koevapauden aikana. Tulosten perusteella rikkeiden seuraamuksissa on eroavaisuuksia. Yhteydenpitorikkeisiin katsotaan tässä yhteydessä paikannuspuhelimien jättäminen kotiin tai niin sanottujen kontrollisoittojen soittamatta jättäminen. Kontrollisoitoilla pyritään tukemaan koevapaudessa olevan päihteettömyyttä ja siksi ne on pyritty sijoittamaan joko ilta- tai aamuaikaan. Soiton aikana yritetään varmistua siitä, ettei koevapaudessa olija ole alkoholin vaikutuksen alaisena, mutta samalla saadaan selville, miten muuten koevapaudessa olijalla menee.

”Alussa kerran, ei vaan kaks kertaa unohdin soittaa, et ne soitti sitten. Muuten toimi ja helppo homma. Et siinä oli kiva liukuma, et mä olisk se kahdeksaan puol kahdeksaan piti soittaa. Mä rupesin soittaan aina seittemän. Kun mulla on vähän semmoinen, että mä oon kova tekeen töitä. Että jos mä lähden, työn aloitan, niin mä unohdan sen ja sit mä päätin. Unohdin parikertaa sen. Mä rupeen touhuun, tekeen jotain, niin kello onkin yhdeksän, niin mä päätin sen, että mä soitan aina ennen seitsemää. Toimi hyvin.” (Niist soitoista, minkälaisia seuraamuksia?) ”Ei, ne soitti vaan, et unohtuiko joku. Ei, no puol kymmeneen, et semmoinen puoltoistatuntia, et mun mielestä erittäin asiallisesti hoitivat.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”Jotenki ehkä semmoinen niinku, sanotaan näin, et mä ymmärrän niinku sen iltasoiton varsin hyvin, et se on niinku ihan selvää, et sun pitää soittaa...Ei perkele, kyllä mä kerran rikoin. Yhden kerran mä lähin yhdeksän jälkeen vielä käymään vielä. Tota noin, jätin puhelimen kotiin, jos nyt ihan rehellisiä ollaan. Niin se oli jotain yksitoista kello, niin piti nähä, niin rikollinen ja silloin jäi puhelimet kotia. Niin olikin.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Kysyt rikkomuksia, niin yhden kerran olen seurantapuhelimen jättänyt kotio. Siitä ei seurannut päivän menetystä. Olisi voinut seurata, mutta ei seurannut. Ää syy oli se,

että aamulla olin liian nopeasti lähtenyt töihin ja ilmoitin kyllä aamulla, että seurantapuhelin on kotona, miten menetellään. Sanottiin, että hae kotoa puhelin ja riittää, että työnantaja voi varmentaa, että olet ollut työpaikalla. Mutta näin se ei saa olla, että jos tavallaan on rikkomustila, niin sitten sitä pitäis käsitellä jollain lailla. Eli yhdenvertaisesti. Toivottavasti tämä ei tule jälkikäteen nauhoitettuna eteen.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.6.3 Ehtojen noudattamisen vaikutus koevapauden onnistumiseen

Tutkimuksen perusteella ei pystytty osoittamaan haastateltavien vastauksissa ristiriitoja valvonnan tavoitteiden ja toteutuksen välillä. Huomionarvoista on kuitenkin koevapauden aikaisien rikkeiden suuri määrä ja erityisesti se, etteivät rikkeet ole tulleet ilmi tai niihin ei ole puututtu yhtenevällä tavalla. Yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen olisi tässä kohtaa erityisen tärkeää.

9.7 Koevapauden hyöty siviiliin

Teemassa oli tarkoitus tutkia, kokevatko haastateltavat integroituneensa paremmin yhteiskuntaan koevapauden avulla ja miten he kokevat koevapauden keston vaikuttavan onnistumiseensa.

Koevapaudella nähdään olevan useimpien kohdalla positiivisia vaikutuksia. Myös osa epäonnistujista pystyi näkemään positiivisia asioita koevapaudestaan, vaikkakin päällimmäisenä ajatuksena oli tehdyn rikkeen vaikutus omaan tilanteeseen.

”No, tuo on vaikee sanoa, no varmaan siit oli. No jos ajatellaan, et olis pitkään ollu kiinni, niin varmaan siit olis ollu. Ja ylipäätänsä, onhan sen nyt helpompi kelle vaan... Kyl mulla on täl hetkel semmoinen fiilis, että ei olis pitänyt hakea koko vitun koevapautteen. Et se on niinku, et helpomalla olis päässy, päässy monekin asian suhteen, mutta se on jälkikäteen turha tommoista mieltä että. Mut en mä tiedä, olis siitä mulle just mitään mitään hyötty, mut ei siitä mitään haittaakaan ollu että.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Kyllä ehdottomasti, varsinkin työelämään jos menee, niin kannattaa. Pitkäaikaistuumio, niin ilman muuta. Mut sitä mä en ymmärrä alkuunkaan, jos on lyhkänen tuomio. Mun mielestä se pilaa koko järjestelmän. (Mihin pistäisit rajan jos saisit päättää?) No nyt on hyvä kysymys, sanotaan mun mielestä niin: Jos sun tuomio on kaks viiva kolme vuotta vähintään, silloin sä rupeet vierantumaan. Tämä on vain minun käsitys. Eli 2-3 vuotta pitää olla kivitalossa, niin sit silloin sä rupeet vieraantumaan kaikesta mitä tuolla on.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden hyötynä voidaan myös nähdä seuraavan haastateltavan mielipiteet, joissa epäonnistuneen koevapauden ajaksi olisi jälkikäteen toivottu, että toimeenpanosuunnitelmaan olisi liitetty enemmän vertaistukea. Haastattelun perusteella näyttää siltä, että kyseinen henkilö on retkahduksensa jälkeen ottanut uuden askeleen kohti päihdeettömyyttä, ainakin hän lähtee realistisemmin liikkeelle tulevaisuudessa oman päihdeongelmansa kanssa.

”No totta kai siitä on hyötyä, sehän on ihan selvää, et siitä on hyötyä. Et semmoinen kaveri, joka tota noi niin öö ottaa niinku sanotaan näin, että munkin kohalla homma olis varmasti toiminut, jos mä olisin tiettyjä asioita tehnyt toisella tavalla tavalla. Et mä tarkoitan niinku vertaistukea, enemmän ryhmiä, niinku NA- ja AA-ryhmiä enemmän. Ottanut vakavasti sen mun päihdeongelman. Mä olin liian takki auki siihen asiaan, jos sitä ei olis ollut, niin totta kai se on parempi laskeutuminen koevapauteen, et se on valvottu. Mut sä oot kuitenkin siinä silleen tiädätsä eli sä pääset vähän tutustuun perheeseen paremmin ja tota noin ja saat vähän liikkua ja on tota noin niin. On on se hyvä juttu.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Koevapauden hyötynä nähdään myös mahdollisuus syrjäytymiskehityksen katkaisemiseksi, mutta samalla sitä toivotaan kehitettävän vuorovaikutteisempaan suuntaan.

”Erittäin paljon. Koevapaus edistää oikeal oikean suuntaisesti yhteiskuntaan palaamista, joka pitäisi, olisi pitänyt olla ennen tätä koevapaudesta annetun lain voimaantuloakin voimassa, jotta oma yli 15 vuoden vankilaura olisi jo aikaisemmin katkaistu. Mutta tietysti koevapauden onnistumisen edellytyksiin pitää kiinnittää erityistä huomiota ja koevapauteen pitäisi päästää kaikki vangit riippumatta siitä, onko tausta mitä on. Peräänkuulutan tässä sitä, omalta osalta sitä, että tässä painoivat koevapauteen pääsyyn varmaan enemmänkin nämä taustatekijät, kuin tämä nyt normaali harkinta. Ja nyt kun käytän sanaa harkinta, tarkoitan sitä, että harkinnassa pitäisi ottaa erityisesti huomioon ne, että miksi henkilö hakee koevapauteen. Mitkä on ne todelliset hyödyt yhteiskunnalle, jos se saa siviilityöpaikan, opiskelupaikan. Tukeeko se sitä orientaatiota rikoksettomaan elämäntapaan suuntautumisessa vai ei. Ää aina voidaan spekuloida, että mikään ei tue rikoksettomaan elämäntapaan suuntautumista, päästetään koevapauteen tai ei. Mutta oma näkemykseni on se, että tää on ehdottomasti ollut oikean suuntainen. Tässä voin sanoa näin, että aiemmin haastatteliija on kysynyt näistä kehittämisestä. Mun mielestä koevapautta pitää kehittää myöskin vuorovaikutteisuuden suuntaan. Siinä pitää ottaa aiemmin kantaa myöskin tähän sosiaaliseen verkostoitumiseen ja myöskin siihen verkostoitumispalavereita vois ajatella pidettäväksi niinku laajemminkin, mutta ymmärrän, että tää on resurssikysymys ja sen takiahan koevapauteen työnnetään väkeä että suljetuissa laitoksissa riittäis enemmän väkeä

niinku valvontatehtäviin, että ymmärrän sen puolen.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Ainoastaan yhden epäonnistujan mielestä koevapauteen hakeutuminen ei ollut ollut järkevää. Haastateltava ehti olla koevapaudessa hyvin lyhyen aikaa, ennen kuin se peruttiin.

No täs kohtaa täytyy sanoo, et siitä oli haittaa. (Haastateltava 3, koevapaudessa ollut, epäonnistuja). Haastateltava viittaa tässä kohtaa siihen, että koevapauden peruuttamisen yhteydessä hän menetti todennäköisesti juuri hankitun työpaikan.

Tukitoimien osuus nähtiin haastattelujen perusteella vain pakollisena pahana, jotta päästiin koevapauteen. Tukitoimille ei annettu arvoa hypoteesinikin mukaan, joten näiltä osin oletukseni osui oikeaan.

”Ei mulla oo (AA, NA), mulla oli se Redis. Mut sitten sekin lopetettiin, kun mä katoin, että mulla ei oo mitään hyötyä. Mulla ei oo ikinä ollu mistään AA:sta ja NA:sta yhtään mitään hyötyä. Miks mun pitäis kulkee niissä. Työ on mulle parasta terapiaa, et kyllä työpäivän jälkeen on ihan kuitti, ettei ihan ensimmäisenä oo mikään olutpullo mielessä. Mulla nyt kuitenkin on kokemusta ollu niinku kuivilla ihan niinku siviilissäkin, et kyllä sitä kaljaa on vielä A.B (vapautumispäivämäärä) kaupoissa. Ei se lopu.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

”No mun kohalla ei varmaan hirveesti oo. Et tota. NA:ssa joudun käymään. Miten sitä sanotaan sitten. Mä en käsitä, koe sitä hirveen järkeväks toiminnaks sanotaan... Mulla on siitä ehkä oma näkemys ja jollain muulla toinen että.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

Toimintavelvoite jatkui osalla haastateltavista. Eräs haastateltava näkikin hyvin tärkeänä, ettei toimintavelvoite saisi katketa heti koevapauden päättymisen jälkeen. Hän korosti myös valvonnan liittämistä pakollisena osiona koevapauden jälkeiseen aikaan.

”Joo, töitä, töitä, töitä. Itse asiassa oon menossa töihin hyvinkin pian, töitä jatkuu ja tähän mä kiinnittäisin erityistä huomiota, että koevapauden jälkeen se työsuhde ei katkeais tai se opiskelusuhde ei katkeais. Ja kun puhuin tässä valvonnan ehdonalaisvalvonnan merkityksestä, niin tää on ehkä keskeinen asia, mikä siinä pitäisi siirtyä. Mut omalla kohdalla nää henkilöt, ketkä ei määrätä valvontaan, pitäisi määrätä valvontaan, ketkä ovat koevapaudessa olleita, mutta niille jää jäännösrangaistusta. Jäännösrangaistuksen ajaksi pitäisi määrätä valvontaan. Ei sen takia, että sen ei tarvi olla tiivis. Se riittää, että jatketaan vaikka kerran kuukaudessa. Olennaista on, että jää joku napanuora, että tavallaan jää sille

jälkimainingille tilaa ja myöskin voidaan arvioida, että onnistuttiinko valvonnassa, onnistuttiinko koevapaudessa, onnistuttiinko siinä siviiliin juurruttamisessa riittävällä tavalla...Elikkä kyllä mä tän jälkihoitovelvoitteen, kirjaa se, jos ei mitään muuta, niin jälki, ilman jälkihoitoa vanki palaa takaisin erittäin suurella todennäköisyydellä.”

Miten voidaan velvoittaa jatkamaan työpaikassa tai koulussa vapautumisen jälkeen?

”Niin, tää on ehkä se suurin ongelma. Mun mielestä sitä se pitää tavallaan sitouttaa siihen ehdonalaisvalvojaan. Nyt ei määrätä, mutta voitais jatkossa määrätä valvontaan. Et tavallaan kun siellä on valvonta päällä, niin tavallaan voidaan vielä sanktoida jollain tasolla. Päihdevalvontaa tai tietyn tasoisia toimintavelvoitteita voitais säilyttää. En osaa sanoa mitkä ne erityiskriteerit on, mutta vois olettaa että omalta osalta ei oo päihdevalvontaa, mutta vois olettaa että tämmönen päihdevalvonta vois olla yks aspekti. Toinen on, että tulonhankinta on yks aspekti, että onks se palkkatulo tai muu tulo ja sitten tää toimintavelvoitteen säilyttäminen. Kyllä mä uskon, että näillä keinoilla meillä aidosti voidaan alentaa sitä vangin uusimisriskiä plus epäsäännöllisin välein sitä valvontaa.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Haastateltava toi myös esille valvontatiimin eriyttämisen vankilasta ja samalla sen, että valvonnassa olisi mukana yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilökuntaa. Tällä hetkellä tukipartiotoiminta on eriytetty Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen osalta Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimiston alaisuuteen, mutta haastatteluhetkellä niin ei ollut vielä tapahtunut.

”Tavallaan tää ehdonalaisvalvojan roolia vois niputtaa tähän valvontatiimiin sillä tavalla, että koska ne on saman hallintoalan virkamiehiä, niin nythän niitä on keskenään pyöritetty virkakiertoo, niin tähän olis yks oiva tilaisuus niin vähän niinku sotkee tätä populaatiota. Ja sillä tavalla sais dynamiikkaa ja tehoja enemmän. Ja mä väitän, mä väitän näin, että myöskin se, että kun siellä on tällaisia kovan menttaliteteetin omaavia virkamiehiä, jotka on kakolassa tai sörkässä ikänsä istuneet kerroksella ja ne lyödään sitten valvonta-autoon, niin ne ei tee muita kun sen suoritteen. Ajavat sen lenkin mikä on määrätty, tekevät ne rutiinit, mitä on pakko tehdä, mutta tavallaan sen tää tietynlainen niinku empaattisuus poistuu. Se tarvii olla sitä empaattisuutta, jotta voidaan aidosti välittää siitä. Ää katkaisee rikoksettomuuteen sen elämän tai siis ettei tule niitä rikoksia, et tavallaan se orientaatio, mikä vankilan tarkoituksena on. Katkaista se rikollinen elämä, niin sille luotais edellytyksiä. Mut ymmärrän tietysti sen, että vankilaviranomaiset on huolissaan siitä, että onko mulla huomenna töitä, että tämä jää työryhmän arvioitavaksi sitten.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden sopivaa pituutta arvioitaessa vastaukset hajosivat selvästi. Erityisesti koevapauden rikkojien mielestä koevapausaika olisi voinut olla lyhyempikin. Pähitteettömyyden noudattaminen kuuden kuukauden aikana nähtiin vaikeana asiana.

”Mä luulen, että rehellisesti sanottuna näin jälkikäteen mulle olis sellainen 3 kuukautta 4 kuukautta ollut oikein, ei 6 kuukautta, että se tuntui pitkältä ja sekin on hyvä. Ja nyt niinku mä sanon, niin mä olen ammatiltani ollut kusettaja itseäni kohtaan ja muita ihmisiä kohtaan. Niin niinku, enhän mä tiedä enää, että se puol vuotta voi jollekin kaverille olla hyvä joka, jolla nää asiat on tiätsä kunnossa, oikeesti kunnossa ja ei niinku noi syyllisyydet ja tämmöset. Mulla niinku rikoksesta syyllisyys painaa ja tämmöset asiat ja syitä on monia, että mitkä sitten tähän johti, niinku mihinkä meni, että mä luulen, että mun kohalla niinku semmoinen 3 kuukautta ollut hyvä 3 tai 4 kuukautta.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Eräs haastateltava pohti tarkasti, kenelle koevapaus olisi hyödyksi ja miten pitkä se pitäisi olla kestoaltaan.

”Mä sanoisin näin, että liian lyhyellä tuomiolla ei, ens kertalaisia ei pitäis päästää ollenkaan, koska tavallaan se vankila-aika itsessään on jo liian lyhyt plus sitten, jos sut vielä puolikkaalta päästetään. Kuusi kuukautta maksimissaan aiemmin, useita kuukausia kuitenkin, kuukaudesta useisiin kuukausiin aikaisemmin, niin tavallaan se vankilan teho katoa. Elikkä ei ole mitään järkeä laittaa vankilaan muutamaks kuukaudeks kivitaloon, sitten avotaloon. Hyvässä tapauksessa sä pääset suoraan, ens kertalaiset pääsee avotaloon, ne on muutaman hassun viikon sijoittajayksikössä tai arviointikeskuksessa nykyään ja Matti Möttönen, enskertalainen avotaloon mars. Kun avotaloon pääsee, niin ne juoksee ensimmäisen kuukauden jälkeen jo lomilla, puolen vuorokauden lomilla. Ei niillä oo, eihän ne opi ikinä vankilan täytäntöön öö toimintakulttuuria. Vankila pitää olla vankila, koevapaus koevapaus, ehdonalainen valvonta ehdonalaista valvontaa. Kyllä mä näen, että koevapauteen ei pitäisi päästää, et sitä pitäis rajoittaa niin. Pitää olla vähintään niinku istuttua aikaa vuosi, jotta sä saat sen koevapauden sinne. Tai että se istuttava aika on vuosi, et tavallaan plus miinus jotain. Mut et jos se on muutama kuukausi, niin kyllä sen ajan pitää kestää olla linnassa. (Eli se vaatii lakimuutosta sitten?) ”öö lakimuutokseen vaikuttaa myöskin oleellisesti myös tutkimustieto kliinisestä vankeinhoitotyöstä ja otin tämän asian esille sen takia että te teette tutkimustyötä ja teillä on nyt ... tutkijalla on asiaa. Tietysti vankilaviranomaisena kun olette työskennelleet, niin tiedät, että tää myöskin on tärkeätä, että näistä menee tutkimustietoo tonne herrojen korviin, niin tää on ehkä semmoinen kehittämisenpaikka, mitä vois miettiä.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.8 Koevapauden onnistumisen / epäonnistumisen syyt

Teemassa oli tarkoitus tutkia, mitä haastateltavat näkevät tärkeimpinä asioina koevapauden onnistumisprosentin nostamiseksi. Teemaa lähestyttiin keskusteluissa yksityisellä ja yleisellä tasolla.

Yksityisellä tasolla nähtiin oma päättäväisyys parhaana takeena koevapauden onnistumiselle. Haastateltavien mukaan äkkipikainen luonne yhdistettynä yhteiskuntavastaisuuteen aiheuttaa ongelmia koevapauden aikana. Vastaukset olivat yleisellä tasolla samankaltaisia, merkittävää ristiriitaa vastauksista ei ollut havaittavissa, joten esitän vastaukset tässä yhteydessä yhteisen teeman alle sijoitettuna.

”Jos on lyhyet hermot, kiivas luonne. Se voi vaikeuttaa... Et voi hermot mennä niin... Ihan normaalielämässä tulee ja jokuhan ei pidä tommosta valvonnasta. Valvontaa on täällä ja joka puolella. Se on vähän asennoitumiskysymys varmaan. Siitä miten asennoituu tuohon maailmaan. Tottakai, sit kun tonne menee, niin voi se vanha kuvio tulla helposti ja unohtuu ne rajat ja säännöt ja tälleen näin, et pitäis vain muistaa, et ollaan vieläkin vankilas.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”No siihen onnistumiseen tarvitaan vähän omaa päätä ja päätösvaltaa ja tervettä järjen käyttöä. Mä en tiiä, minkälaista on epäonnistua, kun mä en oo vielä epäonnistunut. Siihen mä en voi sanoa mitään. No kyllähän se tietenkin on tuo, no päihteet. Siihen se voi kaatua, en mä usko, että se rikkoontuu sen takia, et sä oot kymmenen yli yheksän kotona ja joku kattoo just tietokoneelta, et miten sä voit olla viien kilometrin päässä, kun pitäis olla kotona. Mä en usko, et siihen kaatuu, vaan niihin päihteisiin. Pitää olla omaa päätä. Kyl perkele jaksaa nyt puol vuotta olla kuivilla. Ei se, mä ainakin, näin mä ite ajattelen. Oma halu.... Kyl se kaatuu siihen päihteisiin varmaan useimmilla. En mä oikein muuta semmoista syytä löydy siihen tai sit joku vähän vakavampi rikos kun toi punaisia päin kävely.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

”Koevapauden epäonnistumiseen johti ensinnäkin isoimpana syynä minä itse. Mun toimet, mun ajattelutapa, mun mielestä sanonta takki auki kuvastaa hyvin hyvin, että heti, että piti saada kaikkea ja tota noin, niin kun sitä ei ollut ja mulla oli takaportteja auki. Et mä tutustuin ihmisiin X:n (vankila) leirillä jotka oli kuitenkin rikollisia, mutta on silleen ihan hyviä jätkeä ja tälleen mutta. Kilttejä tolleen, mutta kuitenkin ihan rikollisia. Ja sitä kautta se poiki sitten, että. Mikä siihen johti, oli se, että mä olin ylpee, ylpee. ... Mä en kestänyt sitä koevapautta, mä en kestänyt sitä, että mä oli persauki. Mä en kestänyt sitä, että mun tekee mieli huumeita ja mä voin kattoo

peiliin siinä asiassa. Sieltä löytyy vastaus.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Hyvä kysymys, helppo olis tietysti vastata perhe, mutta mä uskon, että se olis onnistunut muutenkin. Mä olen aika päättäväinen, jos mä lähden, koska mun mielestä on tyhmää lähteä töppään, kun saat mahdollisuuden. Tää on vain mun mielipide. Ei kannata hakea siten, jos epäilee.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden aikaisen kaveripiirin vaikutus koevapauden onnistumiseen nähtiin erittäin merkittävässä roolissa. Useissa haastatteluissa korostettiin aikaisemman kaveripiirin vaihtamisen tarvetta. Toisaalta voidaan todeta, ettei kaveripiirin vaihtaminen lopulta ole helppoa, vaan pahimmillaan se vaatisi muuttoa uudelle paikkakunnalle ja puhelinnumeron vaihtamista toiseksi.

”Yhteydenpito muihin rikollisiin ehkä pääasiassa. Ja oma, kyl mun oma ajatusmaailman. Sitä on itte vaikee huomata. ... Aika paljon alkoi tulla semmosia vanhoja juttuja puheesta tai sillai... Et siihen jonkun asteinen työ tuli tehtyä, ennen kuin mä lähin tota kakkuu lusimaan niinko oman ajatusmaailman kanssa ja muuten. Et kyl se sitten nopeesti vaan se löytyy sieltä selkärangasta sitten, kun tommoseen paikkaan joudut. Mut sitä on itte vaikee huomata et. Olla käyttämättä A:ta (huume), ehkä olis pitänyt vaan enemmän pitää oman päänsä ja olla niinku näkemättä ketään.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Jos sä olisit ollut käyttämättä A:ta (huume), niin ok, sä olisit voinut olla koevapaudessa, olisiko se voinut johtaa isompiin rikoksiin?

”No mä luulen, että olis. Et siinä mieles, mä en oo niin kauheen pahoillaan et et. Tai oliskin varmaan johtanut ja voitais puhua ehkä paljon paljon isommista tuomioista et. Et siinä mielessä ihan hyvä tilanne olla täällä.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Jos mulla olis ollut, jos mulla olis niinku ollut miestä ollut siihen hommaan, nin silloin kun mulla alkoi tekemään niinku päihteitä mieli. Ensinnäkin mun olis pitänyt jättää kaikki puhelinnumerot pois. Ei mitään niinku, ei yhtäkään kontaktia. Ei mitään puhelinnumeroa. Täysin uus, ottaa uus puhelinnumero, heittää roskeen se kortti kun lähtee siit silloin koevapauteen ja avata ihan uus puhelinliittymä. Eikä kertoa, mihin sä muutat. Mä tein pieniä virheitä siin, vaikka mä yritin pitää niit ja onnistuinkin pitää niit, mut mä silti lähin lipsumaan ja no voidaan me käydä kahvilla tietsä tämmösii näin. Tietsä ukot on törkeistä huumausainerikoksista kiinni, eikä nyt kuitenkaan oo

ihan aikomusta kuitenkaan lopettaa, niin voidaan me käydä kahvilla, niin ei se nyt vaan niin toimi. Se on selvä takaportti auki.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Yleisellä tasolla justiin tää, kun tää justiin stoori, siellähän on sitä kaiken näköistä porukkaa ja mä olen ilmoittanut silloin ensimmäisessä öö yhteisökokouksessa, että minua on turha tulla sitten pyytämään viinakauppaan asioimaan, että mulla on tällainen ja tällainen asia. Et he tietävät kaikki, et he eivät kiusaa mua sillä, vaan jättävät minut siitä viina ... ja mä en saa niinku teidän kanssa seurustella alueen ulkopuolella. Siinä Stoorin alueella te saatte olla mun kanssa tekemisissä, mutta tallinnan aukiolla, jos mä meen kotiin, niin mä en saa jäädä juoppoporukkaan juttelemaan. Et mä menen omia menoja, moikkaan kyllä, mutta et tälläisiä.” (Haastateltava 10, koevapaudessa olija).

Toisaalta oikeanlaisilla sosiaalisilla verkostoilla nähdään vaikutusta koevapauden onnistumiseen. Samalla tuotiin esille huolta siitä, että koevapauden aikaisia toimintapaikkoja järjestellään kyseenalaisilla keinoilla.

”No tässä voi nyt uudistaa sen, mitä tässä on kokoajan toivotettu. Koevapauden epäonnistumiseen vaikuttaa keskeisesti se, minkälainen tilanne sulla on siellä lähipiirissä. Elikkä sosiaalisten verkostojen verkoston puuttuminen, ää tulon hankinta elikkä taloudellinen asema ja sitten se, että millä tavalla sä olet sitoutunut tai oletko sä sitoutunut siihen toimintaan, mikä on koevapauden ajalle määritelty ja myöskin sen jälkeen. Elikkä se sitoutuneisuus pitäis osoittaa ennen kuin sä pääset koevapauteen. Nyt mä peräänkuulutan sitä, että ää jotta epäonnistumisia ei synny, niin koevapauteen ei pitäisi päästä, jos sinulla ei ole siviilityöpaikkaa. Tai sä et ole ollut siellä vaikka kuukautta, taikka muutamia viikkoja. Kuitenkin se pitäis aloittaa ennen kuin sä pääset koevapauteen...” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”Joo ja myöskin se..., että että että korviini on kuul kantautunut semmosia, että siviilitöitä järjestellään kummin kaiman ties minkä puliveivari yrityksen nimissä. Jos ei käy tämän nimisen, niin sitten vähän vaihdellaan hallitusta ja taas yritetään toisissa nimissä tai ammattikin muuttuu ja yritetään kolmannen kerran ja tai ihan huithapeli kursseja. Mä kiinnittäisin huomiota tähän. Ja myöskin se, että että pitää olla rangaistusajan suunnitelmassa tarkemmin määritelty että 6 kuukautta ennen edeltävää aikaa, sanotaan vaikka 7 kuukautta ennen, seitsemän kuukauden kohdalla, jos muuten on rangaistusajansuunnitelmaa noudatettu, siirryt siviilityöhön tai opiskelemaan tai aiemmin mutta kuitenkin, että siellä pitää löytyä näyttöjä siitä onnistumisesta... Että toimintavelvoite täyttyy jollain muulla tavalla niin esim.

päihdeohjelmaan osallistuminen tai Kiskohoito tai niin edelleen. Siellä täytyy olla riittäviä argumentteja painamaan. Elikkä liian hepposin perustein ei kumminkaan pitäis päästää. Aiemmin mä sanoin, että koevapaus pitää mahdollistaa kaikille. Se on edelleen totta, mutta ei keinolla mikä hyvänsä eli ei linnoja tyhjiksi liian hepposin perustein tai meillä on kohta uusi rangaistuksia saavien osasto, koevapaudessa rikkoneitten osasto. Ää muistelen vaan vuosien takaa, että avolaitoksissa rikkoneet sijoitettiin aina eräässä vankilassa eräälle osastolle ja se oli kuriosasto ja mä mä peräänkuulutan sitä, että tämmöisestä menettelytavasta voitaisiin luopua. Ajatuksellisestikin luopua ja sitten luoda semmoset edellytykset, että asiat menee oikeaan suuntaan.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Suurimpana riskinä koevapauden epäonnistumiselle nähtiin päihteiden käyttö. Jos henkilöllä on ollut jo ennen vankilaan tuloa mittava päihdeongelma, niin riski syllistyä päihteidenkäyttöön nähdään erittäin todennäköisenä. Päihteet tuotiin mukaan tavalla tai toisella koevapauden päättymisen uhkana jokaisen haastattelun aikana.

”Kyl mä luulen, et ihmiset, kellä on päihdetausta. Niin päihteet on suurin suurin, että jos ihminen alkaa käyttää päihteitä, niin sehän on automaattisesti selvää, että koevapaus mene pilalle. No mä luulen, mun kohalla varmaan se A-klinikka on varmaan aika hyvä, mä pääsen siinä keskustelemaan päihdetyöntekijän kanssa ja et yrittää hoitaa sitä omaa, niinko tota kuntoutustaan.” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

”Jaa, varmaan pitäis olla hyvä muisti, et muistaa kaikki noi systeemit ja sitten koitais olla vähän niinku realisti, ettei lähe kikkailemaan. Kyl täs nyt voi pari bissee vetää, kyl ne napsahtaa. Se karman laki tulee kumminkin. En tiedä, mua jeesas nuo muut ihmiset tuolla siviilissä aika paljon. Jos yksinään joutuu tuolla taivaltaa, niin on se aika vaikeeta. En mä tiedä suoraa vastausta näihin.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”No just se, että sai olla töissä ja muisti sen soittamisen. Sehän vissiin oli kaikkein tärkeintä siinä ja pysyi ilman viinaa, kun ei tarviikaan. Sehän se oli sitten, ei olis paljoa tarvinnu kaljapäissään olla, kun olis takaisin tultu.” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Koevapauden onnistumisprosentin nostamiseksi ja päihteiden käytön riskin vähentämiseksi ehdotti eräs vastaaja tukitoimien nostamista merkittävämpään rooliin koevapauden toimeenpanosuunnitelmassa.

”Eli eli eli siin kannattais niinku harkita tarkasti se, että onko se opiskelu nyt hyvä vaihtoehto siin koevapaudessa. Vai olisko mahdollista, et siin niinku olis niinku semmoinen työelämävelvoite. Tai sitten jonkinlainen, jonkunlainen niinku vankilan kautta, tavallaan tällainen, mitä Kritskin tarjoo, tietsä. Missä sä käyt parikin kertaa päivässä, et sulla on joku viel pikku lisä, semmonen mihin sä joudut fyysisesti meneen. Se ei pelkästään se puhelin homma, vaan et sä joudut sinne menee niinku niinku tavallaan. Eikä siellä tavallaan tartte olla niinku vankilahenkilökuntaa, vaan siellä voi olla semmosia ammattiihmiä jotka näkee, et nyt toi jätkä on sekaisin tai menossa tai alkaa jutut menee... jolloin siitä voidaan ottaa kiinni. Ja se vois vielä vaikka pelastua se homma.” (Pitäisikö olla kontrollia lisää?) ”Mä näkisin ainakin omalle kohdalleni. Jos sulla olis ollu joku semmoinen niinku, mun olis pitänyt esim. käydä, otetaan tällainen tähän näin, että sanotaan näin, että sovitaan sen koulun kanssa, et sulla on kouluu vain maanantai, tiistai, torstai ja perjantai. Ja sä meet joka keskiviikko, sun pitää mennä, on se sitten niinku tommonen tommonen, missä on niinku vähän vapaampaa, et sinne ei mennä niinku vankilaan vankilaan, vaan sä meet niinku. Sä tiedät sen kritsin, minkä tyylinen se on. Et johonkin ryhmään tai missä on niinku semmosia ihmisiä, jotka niinku näkee sen homman homman niinku taas vähän eri tavalla. Et mä luulen, et semmoinen vois olla sellaiselle, jolla on niinku päihdeustausta tai tämmöistä. Ehkä se ei kaikille, mut että mun kohalla se olis voinut lyödä jarruja.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

Koevapauden epäonnistumiseen näki eräs vastaaja syyksi epäonnistuneet valinnat koevapauksen pääsevien valinnassa. Samassa yhteydessä hän kritisoi avovankilaan valittavien tasoa, käyttäen muun muassa sanontaa ”nisti on aina nisti”. Päihdeongelmallisille pitäisi hänen mukaansa olla toisenlaisia paikkoja, jotka keskittyisivät heidän problematiikkaan.

”Yleisellä tasolla ihmettelen välillä ketä päästetään. Tiedetään, et kaveri on ongelmatapaus jo lähtiessään. Se ei mee mun päähän. Vähän samat kriteerit kun otetaan tänne leirille. Määrätyt tapaukset, pitäis olla ihan oma leiri. Sut otetaan päihdeosastolta tänne näin, ei työhistoriaa, ei mitään. Jos joku on hullu ajatus, niin mun mielestä se. Siellä on oikeasti semmoisia ihmisiä, mitkä on työelämästä joutuneet vankilaan, ikänsä tehneet töitä. Ne saattaa saada paljon tyssejä, ne ei pääse tänne. Ristiriita on mun mielestä valtava, mutta tää on vain rehellisen mielipide. Siellä on väärät ihmiset. Täällä on suurin osa, ne ei kuulu tänne. Niin (jos on kova päihdeongelma, niin ei pitäis päästä?) Pitäis olla erilainen, totta kai heillekin pitää mahdollisuus antaa. Mä en tarkoita sitä taas, että ei kuulu mihinkään. Pitäis olla yksittäinen leiri, mikä keskittyy niihin. Ei niistä työläisiä tule. Se pitäis olla täysin kontrolloitu (koevapauspaikka), koska jokainen tajuaa sen. Nisti on nisti aina, vaikka se olis vuoden vetämättä. Tää on vaan ikävä totuus, se on sama kuin alkoholisti. Se

vaatii hirveen luonteen, mä tunnen näitä ihmisiä ja mulla on vähän näkökantaa. Mä oon nähny niin monen sanovan, nyt hän lopettaa. Mä oon nähny näitä puolenvuoden... ne on linnassa selvin päin. Ne pääsee siviiliin, se alkaa taas saman tien tai lomalla tai se on ihan tai mun mielestä se on niin. Fiksut ihmiset päättää asian, että niin miks ne tekee. Välillä tuntuu että se tehdään tarkoituksellisesti, et tilastollisesti tää kuulostaa hullulta mutta. Ihan oikeesti, koska katotte vaan kuka töppää leirillä, niin kattokaa sen taustaa, niin aivan varmasti siellä on päihdeongelma ollut taustalla jo aiemmin, ei ole ensimmäinen kerta.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

9.9 Odottamattomat tapahtumat

Suurin osa haastateltavista toteaa, että koevapauden toimeenpanosuunnitelmassa on pystytty riittävän hyvin varautumaan kaikkiin mahdollisiin tapahtumiin. Toisaalta korostettiin sitä, että puheissa on helppo sanoa poistuvana paikalta, jos ongelmia tulee. Käytännössä arveltiin kuitenkin, antaako ylpeys myöten poistua paikalta. Osa haastatelluista kuitenkin arveli, ettei kaikkea voi, eikä ehkä pidäkään voida ennakoida.

”Maailma on ihmeellinen. Tsunamikin voi tulla Suomeen. En mä tiedä. Siis kaikkeehan voi sattuu. Ei voi varautua. Totta kai voidaan tehdä laskelmii ja värkätä ja kattoo ja kyl niitä varmaan tilastot on tehty, et mitä on. Kai se suurin syy, jos se epäonnistuu, niin se on sen vangin töttöily, mikä sitten on aiheuttanut sen, et.” (Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

”No sitä mä en tiedä. Tai siis niinkö että vaikka väkivaltaa tai... Kyllä mä oon miettinyt kaikenlaisia asioita, mutta en tiedä miten tota, se on helppo sanoa näin että, no lähtisin pois siitä. Mä oon tehnyt monta tommosta, niitä väkivaltajuttuja öö. Keskustele, semmosia pystyy keskustelemaan niinku U:n (virkamiehen nimi) kanssa Keravalla. Se oli, olis se vaihtoehtoista ajattelua vai mitä se oli, jotain semmoista. Se on niinku, on se helppoa sanoa, että mä lähtisin pois siitä. Mutta sit kun se tilanne on, niin siinä joutuu oikeesti miettimään, mitä nyt seuraavaksi.” (Haastateltava 8, koevapauteen odottava).

Muutaman vastaajan mielestä koevapauden aikana tapahtui sellaisia asioita, jotka vaikeuttivat heidän selviytymistään koevapauden aikana.

”Kyllä, henkilökohtaisesti taloudellinen asema huononi äärettömän huonoksi johtuen siitä, että sairastuin. Olin pitkällä sairauslomalla, enkä saanut mistään rahaa riittävällä tasolla. Peruspalkka tuli, mutta mitään lisiä ei ja sit kun velvoitteet on siviilissä korkeemmat kun normaalisti, niin kyllä se aiheuttaa haasteita ja niitä maksetaan nyt

kohta. (Miten selvisit siitä?) En mitenkään. Voin sanoa, että maksun aika tulee, mutta toivottavasti se ei johda vankilaan, ai niin joo hups.” (Haastateltavaa ei identifioida).

Yhden haastateltavan vastauksesta näkyy selvästi, miten hän on kokenut olonsa koevapauden aikana vaikeaksi ja olisi kaivannut selkeästi tukea ja puuttumista tilanteeseensa jo aikaisemminkin. Kohdan lopussa haastateltava kertoo tarkasti, miten ongelmallista hänen huumeiden käyttönsä koevapauden aikana oli.

”No tietenkin nää päihd, nää et mä menin näihin päih, en mä sitä odottanut itsekään, että sorruin päihteisiin ja tota noin. Niin tapailin rikollisia, mitä lähin niinku tapaileen siin, et kyllä sekin oli niinku odotamantonta. Ja sit se et tietysti se, et ihan kolmantena asiana täytyy sanoa, että meillä on pieni lapsi, että kyllä se pikkuisen odottamantonta oli, et se oli aika, ei se ollutkaan niin tiedätsä auvoista ja onnellista se kotielämä. Et taas tullaan siihen, että mikä sitten. Teinks mä kuinka paljon ite sitä asiaa, et et se oli niin vaikeaa, kun oli vähän niinku jarruna välillä. Sit mun asioille tavallaan, tiedätsä. Et kun sit kuitenkin vapaudenkaipuu on. Et mä en nyt tarkoita niinku sitä päiht niinku sitä päihde, vaan sitä et nyt kun sä pääset monen vuoden jälkeen, niin kiiva tietsä mennä ja autolla ja näin. Niin pikkuisen silleen. Se oli vähän odottamatonta oli se, et sun olis pitänyt olla himas. Niinku tunsin monesti, et mä lusin kotona sitten niinku ja niinhän mä teinkin tietsä lusimistahan se on. Mut tämmösiä asioita. No se jakaantui (päihteiden käyttö) siihen niinku 4 kuukauden taikka et se oli silleen, et siinä oli pari päivää sit poikki. Mä sain, mä ajattelin, et ei helvetti, et ei tuu mitään. Ja yritin yritin kovasti oikeesti. Yritin ja mä en halunnut ja mut sit kun se oli kato sitä soitellaan, et nyt olis taas hyvää, et tuu käymään ja tälleen. No voin mä siihen kahville tulla ja eipä siinä sitten osannut... ite siihen lähti mukaan täysin ja tietysti siihen vähän vedettiin ja ei vaan pari päivää siis. Et kertojahan tuli kaiken kaikkiaan sanotaan noin kymmenen käyttökertaa, mut et parin päivän aikana 2-3 kertaa poikki parin päivän aikana 2-3 kertaa, poikki 10-15 kertaa. En mä nyt osaa sanoa tarkasti, mut sanotaan noin 10 kertaa 3 kertaa 2 päivää tai yhdenkerran 3 päivää ja 2 päivää ja 2 päivää.” (Haastateltavaa ei identifioida).

Kavereiden tuen osuus ja sen saaminen nähtiin tärkeänä osana koevapauden onnistumisessa. Tässä kohtaa tarkoitettiin kavereita, jotka pystyivät pitämään haastateltavan ”oikealla tiellä” koevapauden aikana.

”No mun kaverit, ne jotka tietää, niin ne tukee. Eli se ei niinku muuta. Mun siviilielämää, koska mulla ei oo semmosia kavereita oikeesti muutenkaan jotka niinku, kun ei oo päihdeongelmia ja muita systeemeitä. Niin se menee, me käydään vaan niinku urheilemas sulkkista, lenkillä, muut tämmöstä. Kuten sanottu, niin mulla on se

perhe siinä, joka sitoo aika tiukkaan. En mä muutenkaan lähe muuten kun kavereille kahville, pullalla, käydään perhetapaamisis. Lapset leikkii keskenään. Ei se niinku, ne jotka tietää, totta kai tai kun ei se normaalielämäkään siit niinku muutu mihinkään niinku. Ei se näille niinku tee yhtään kavereille, niinku se on ihan normaalia.” (Haastateltava 6, koevapauteen odottava).

”Niinku kavereit on kaikenlaisia, et mullakin on veturikavereita ja sit on ihan normikansalaisia ja lapsuuden kavereita. Enemmän viettää niiden kanssa. Tossa missä me asutaan, niin siinä on aika tiukkaa toimintaa: piritoria ja olutterasseja puhumamattaakaan. Siinä on vissiin jo jokunen ehtinyt istuskeleen. Mun mielestä se on hyvä, et testataan vähän kaverin selkärankaa, kun tulee rapusta ulos, niin tietynlainen maailma on heti siinä edessä. On se erilaista touhua.” (Haastateltava 13, koevapaudessa olija).

”Mä oon aika vähän enää kehenkään yhteyksissä ollut. Että mä oon oikeastaan yhteyksissä, ne on mun vaimo ja lapset ja veli ja muutama serkku ja muutama semmoinen kaveri, ketä on ite tota niin ihan täys raittiita. Ja kyllä niiltä ihmisiltä tulee tukee. Ja sit taas semmosia ihmisiä, ketä tohon entiseen elämään kuului, semmosia kavereita, niin se on mulle automaattisesti selvää, että mä en oo tekemisissä niitten kanssa. Ei mitään tommosta (ei ole vaihtanut numeroa). Vaan mä en oo pitänyt mitään yhteyttä heihin.” (Haastateltava 5, koevapauteen odottava).

”Joo, kyllähän ne tukee (naurua). Ne ehkä juo mun puolesta. Kyl mä käyn aina siinä Kontulan ostarilla niinku viikonloppuisin välillä pyörähtää, niin kyl mä käyn jatkii jututtaan siinä vähän aikaa. Mä oon vaan sanonu, et juokaa munkin puolesta, joo, on ne tukenut. (naurua). Kyl ne ymmärtää, ei ne tyrkytä. Kyl mä siviilissä kuitenkin oon aika viinaan menevä, niin ei ne tyrkytä. Mut kyllä se nyt silti pitää osata kieltäytyä, jos joku... On mulla kavereita, jotka ei tiedä et mä oon koevapaudessa, sanonu et lähetään bisselle, mut ei se nyt...” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

9.10 Mitä hyvää ja huonoa koevapaudessa on

Koevapauden ajalta löydettiin kaikissa vastauksissa paljon hyviä asioita. Usea haastateltava toi haastattelussa esille vielä tässäkin vaiheessa koevapauteen liittyviä ongelmakohtia, joita ei oltu heidän mielestään riittävästi aikaisemmin käsitelty. Tässä yhteydessä esitän erityisen paljon aineistositaitteja, jotta haastateltavien loppukiteytykset saadaan riittävästi esille. Aineistosta nousevan analyysin jätän suosiolla vähemmälle, koska suurin osa asioista on nousut jo aikaisemmissa teemoissa esille toisten haastateltavien myötä.

Haastateltavat toivat esiin hyvin realistisesti koevapauteen liittyviä asioita ja ajatuksiaan. Hyvinä puolina mainittiin mahdollisuus olla perheen kanssa, ongelmakohdista päälimmäisenä nousee jälleen esiin päihdeidenkäytön mahdollisuus sekä mahdollisuus uusien rikosten tekemiseen.

”Ei, vaikka kuinka mä mietin tossa matkallakin negatiivisia asioita, mut ei. Päihdeongelma, ei kannata lähtee, muuten loistava, perheelliselle ihan täydellinen, en mä osaa muuta sanoa.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

”No, ei kyl tää, kyl tää ihan hyvä vaihtoehto on. Ei ollenkaan niinkö sellainen paha. Kun tällainen mahdollisuus annetaan. Mä en sitten tiiä, kuin monta prosenttia sadasta prosentista koheltaa sillai niinku, et se keskeytetään. Varmaan aika iso prosentti. Et se on niin helppoo kuitenkin tuolla kun sä, se äkkiä unohtuu, et sulla on niinku sääntöjä, aika paljonkin. Mut en mä tiiä. Jokainen suorittaa omaa koevapautta... Mut mä meen tätä omaa, miten mä oon suunnitellukkin sen omassa päässä. Käyny läpi, miten tää koevapaus hoitetaan. Mä meen sen mukaan. Ja ei oo mitään rikoksia, muuta kun se joka aamu päin punasia, on pakko tehdä jotain. Kostetaan yhteiskunnalle.” (Haastateltava 12, koevapaudessa olija).

”Koevapaudessa on hyvää se, että se mahdollistaa tutustumisen perheeseen ja tutustumisen lapsiin ja tutustumisen lähisukulaisiin. Pääsee pois siitä vankilamiljööstä eli tavallaan, jos sä oot oikein toimit ne asiat, niin sult putoo rikolliset ympäriltä pois. Jos sä niin haluat toimia ja se on täysin mahdollista siinä. Se on matalampi lasku siviiliin. Huonoa on se että se mahdollistaa mahdollistaa uusien rikosten tekemisen.” (Haastateltava 1, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Ei mulla oo siihen oikeastaan mitään sanomista, mun mielestä koevapaus on hyvä juttu, jos sen pystyy niinku hoitaa. Mut mä luulen, että sellaista porukkaa, ketä sen puol vuotta hoitaa, niin ei ihan pilvin pimein oo. Et se vaatii sit, et oikeesti, et sulla pitää olla asiat kotona kunnossa. Pitää olla olla perhe siellä tai joku ja se toimintavelvoite pitää olla mielekästä. Et aika harva, kellä on päihdeongelma, niin jaksaa yksin esimerkiksi istua kotona puolta vuotta, ettei se oo ongelmis missään vaiheessa. (Tarkoitatko, että tulee rikkeitä, mutta ei välttämättä jää kiinni niistä?) Niin, nimenomaan näin... Ei haittaisi yhtään, vaikka siinä olis joku sellainen velvoite siinä koevapaudessa. Et et tietenkään sitä ei voi mitenkään niin kieltää, et sä et saa olla muitten konnien kanssa tekemisissä, mutta jotenkin sitä olis hyvä rajoittaa, koska sitten sä pystyisit itte käyttämään sitä vähän hyödyks. Et ettei pysty niinku näkeen tai et siit sais tavallaan ittelleen, ittelleen vähän työkaluja kieltäytymiseen niinku, että silloin se on yllättäen hyväksytympää että.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja).

”Ei mulla siihen, ei mulla siihen oo oikeestaan mitään sanottavaa. Mä pidän tuota koevapautta hyvänä asiana niinko, mut ei se vaan kaikille sovi sekin on. Mun mielestä sopii kaikille muille, paitsi niille, joilla on oikeesti paha päihdeongelma eli suurimmalle osalle et. Mut se pitkälle riippuu semmoisista asioista, kauanko oot ollu vetämättä ja onks sulla mimmone tuki siellä siviilissä. (Eli sopii petosmiehille?) Petku-ukoilte nyt sopi aina kaikki tämmöiset rangaistukset, mutta tota kyllä kai se muillekin sopii. ja väkivaltaukset on toiset, koska jos mietitään ihan niinko vankiainesta, niin tommone perusväkivaltaukko, niin sehän käy kännissä tappamassa jonku ja se ei oo kovin vaarallinen kaveri oikeesti tuolla pyöriin, et aika hiljaisiahan ne on. Sitten on taas piri-päät, kaikkein pahin mun mielestä, kun niillä on tylsää, niin ne hakee säkin jostain ja sit alkaa tapahtua. Niin se vaan menee. Ja ei mulla oo mitään hajua, että paljonko noita koevapauksia on ryssitty, mutta uskoisin, että aika paljon. No on meitä täälläkin kolme vissiin, ketä on koevapaudesta tullut takaisin niinko.” (Haastateltava 4, koevapaudessa ollut, epäonnistuja.)

Eräs haastateltava toi esille ongelmansa poikkeuslupien anomisessa ja antoi samalla kehittämisehdotuksensa koevapauden poikkeuslupien anomiseen.

”Poikkeuslupa-anomuksien käsittely öö niihin suhtaudutaan hyvin kirjavasti riippuen siitä, kuka se käsittelee. Jos veit tietylle rse:lle, kaikki meni läpi. Veit toiselle, niin harkinta oli paljon suurempi. Kolmannella niin se oli ihan sama, että olisi vienyt sen pyykkinarulle kuivaan. Elikkä tätä tarkoitan, että näissä ei saa olla liikaa harkintavaltaa. Ja viimeinen asia ennen kuin unohdan. Sähköinen asiointi pitää luoda. Eli poikkeamisluvat pitää pystyä ilmoittamaan sähköisesti. Öö jos et osaa käyttää nettiä, niin menet atk-kurssille ja opettele. Mutta tavallaan, että siellä on tämmönen valikko, että poikekamislupa se ja se tapahtuma ja näin ja näin ja näin, et ilmoita näin. Tavallaan siitä jää sulle joku merkintä. Sä et saa ensimmäistäkään kirjallista lappua, missä ei ole nimeä. Sähköposteja ei kuitata paitsi M (virkamiehen nimi) teki ihmeellisen poikkeuksen, kun vastas ripiittinä ok. Mut et tavallaan mä peräänkuulutan sitä, että virallisesti faxia ei tarvitse käyttää, korkein hallinto-oikeus on hyväksynyt, että sähköpostia saa hallintoviranomaiselle käyttää pois lukien vankilaviranomainen, sille ei saa käyttää, varsinkaan koevapaudessa. Ja tää on nyt ehkä semmonen piikki lihassa, mihin mä nyt kiinnittäisin viimeisenä kommenttina huomiota. Sähköistä asiointia pitää lisätä, sitä pitää kehittää. Se on mahdollisuus, mikä mahdollistaa myöskin sen valvonnan ulottamisen uusille aspekteille. Sä oot facebook-kaveri mun kanssa, ää tää on huono idea, ei facebookkia ei sotketa, mut tavallaan se, että sä pystyt ilmoittamaan, ilmaisemaan, hakemaan, ilmoittamaan poikkeamisesta tarkemmin ja vain kirjallisesti. Nythän sä soitat, sä voit puhua ummet ja lammet ja lopputulemana on se, että ollaan kumminkin kirjallisten selvitysten paikkeilla.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Yhden vastaajan mielestä koevapauden aikaiselle toiminnalle pitäisi asettaa minimipalkka, jolla olisi pystyttävä tulemaan toimeen siviilissä. Samalla hän ehdottaa, että vankilalla olisi suoraan tarjota työpaikkoja koevapauteen pyrkiville.

”Ainoo mitä mä haluan painottaa, niin täältäpäin pitäis saada Helsinkiin...Mä ihmettelen, et vaikka Helsingin kaupungista työpaikkoja tai jotain. Niin et käytännössä pitäis osoittaa, et ensin tarjottais kaverille sitä, et jos katottais että se on potentiaalinen, mee koevapauteen. Et jos se ilmoittaa, et hänellä ei oo mitään firmaa, niin olis täältäpäinkin osoittaa muuta kuin kierrätyskeskus ja 600 euroa. Mun mielestä se on vähän loukkaus. Laitetaan köyhä ihminen hei 600 euroa tienaan kuussa. Jokainen tajuu, ei tuu toimeen. Et kyllä se pitäis olla se minimipalkka esim. rakennuksilla mikä on niinku apumiehellä. Onko se nyt yheksän euroa vaikka tunti, niin mun mielestä se pitäis olla se lähtökohta siinä. Koska helposti varmasti käytetään vähän hyväksi sitä, et kaveri tulee. Tavallaan jos se kaveri menee koevapauteen, se tappelee tuolla pari kuukautta, et nippanappa siel pysyy hengissä. Riski nousee hirveesti, että töppää.” (Haastateltava 15, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Paikannuspuhelimien kuljettaminen oman puhelimen kanssa nähtiin ongelmaksi ja samalla toivottiin, että jatkossa panostettaisiin enemmän pantavalvontaan ja vaadittaisiin oman puhelimen mukana pitoa.

”No, huonoa oli se puhelimen kans väsääminen. Ilman sitä puhelinta olis paljon helpompaa. Eli ei tarvis aina muistaa ottaa sitä messiin ja miettiä sitä puhelinta, niin olis paljon helpompaa. Niin, sen muistaa ainakin ottaa mukaan joka kerta (oma puhelin). Se on vaikeeta, voi jäädä kotiin sisälle. No olis se helpompi (panta), ei tarttis aina miettiä, onks se mukana vai ei. (Eli pitäisikö tavallaan olla oma puhelin, mistä me saadaan kiinni tarvittaessa?) Niin. (Olisi helpompi yhtä puhelinta viedä) Niin ja sitten olis se panta, josta vois kokoajan kattoo, missä liikkuu niin, ei tarvi sitten miettii, onks kaikki mukana ja. Se olis parempaa.” (Haastateltava 14, koevapaudessa ollut, onnistuja).

Yhden haastateltavan mielestä koevapauteen ei pitäisi päästää ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, koska se hänen mukaansa palkitsee liikaa rikoksenteikijää. Haastateltava viittaa tässä yhteydessä Suomen parempaan palkkatasoon verrattuna koevapauteen päässeen vangin kotimaahan. Hän kertoo ryhtyneensä toimiin, ettei henkilö, jolla on karkotus kotimaahansa, pääsisi jatkossa koevapauteen.

”Sen koevapauden hyvä puoli on ehdottomasti se, että se on uusi valvontamuoto, öö jokaisessa muodossa on kehittämistä, erityisesti kehittämistä. Huonoo, koevapauteen

ei pidä päästää ulkomaalaistaustaisia, joilla ei ole pysyvää oleskelulupaa Suomessa ja tää linjaus oli hyvä. Mun mielestä ei myöskään tämmösiä välimuotoja, niinku tässä menneenä talvena oli täällä. Että Virolainen pääsee, jolla on karkotus päällä, niin pääsee koevapauteen, ei missään nimessä. Ja sen verran mä oon tätä asiaa kyllä valmistellut eteenpäin, että jatkossa ei kyllä varmaan tuu kovin helposti pääseen. Öö syy on se, että se palkitsee liikaa rikoksenteikijää ja mun mielestä näin se ei saa olla. Valvontatiimeistä lausuttiin, öö eli kiertoo enemmän, eriyttäminen. Ja sitten tota, siinä ehkä ne tärkeimmät. Muilta osin yhteen vedettynä, niin koevapaus on mahdollisuus niin vankilaviranomaiselle kuin valvottavalle ja summasummaarumina hyvä koevapauden valmistelu jo vankilakauden kestäessä luo edellytykset rikoksettomaan elämäntapaan suuntautumiseen. Ja ennen kaikkea et se henkilö pysyy vankeudesta pois. Sillä ei voida estää sitä, mutta mahdollisuus luodaan.” (Haastateltava 11, koevapaudessa ollut, onnistuja).

10 Valvotun koevapauden ehtojen rikkomiset vankitietojärjestelmästä ja arviointi

Tutkimusluvassani sain mahdollisuuden tutkia tarkemmin valvotussa koevapaudessa olleista tehtyjä ilmoituksia, joita analysoin seuraavassa tarkemmin.

Leena Mäkipään tutkimuksessa oli tilastollisen tarkastelun kohteena ajanjaksolla 1.10.2006-31.12.2008 välisenä aikana päättyneet koevapaudet. Sen vuoksi omassa työssäni keskityin koevapauksien tutkimiseen vankitietojärjestelmästä ajalta 1.1.2009-31.12.2011. Ilmoitukset koevapauden rikkomista näyttäisivät olevan selvässä kasvussa (katso taulukko 5), kasvu ei kuitenkaan suoraan näy peruutettujen koevapauksien määrässä, joten näyttäisi siltä, että suurin osa rikkeistä on niin pieniä, etteivät ne johda koevapauksien peruuttamiseen. Selkeää tilastoa ilmoitusten aiheuttamista toimenpiteistä ei ole olemassa, mutta on oletettavaa, että osasta rikkeistä on annettu johtajan toimesta varoitus. Näyttäisi kuitenkin siltä, ettei suurimmasta osasta ilmoituksia, ole seurannut koevapaudessa olevalle vangille selkeitä seuraamuksia ja ehtojen rikkomisen seuraamukset eivät ole yhtä vakavia kuin aikaisemmin, ainakaan ne eivät ole johtaneet koevapauksien peruuttamisiin samassa mittakaavassa kuin aikaisemmin.

Vuosi	Aloitettut koevapaudet	Ilmoitukset val- votun koevapau- den ehtojen rik- komisista	Rikkeet Etelä- Suomen alueella	Rikkeet kai- killa alueilla yhteensä	Peruutettut koevapaudet
2009	356	1.1.-31.12.2009	11	146	55
2010	395	1.1.-31.12.2010	34	213	67
2011	426	1.1.-31.12.2011	81	293	69

Taulukko 5: Koevapauksien rikkomiset vankitietojärjestelmän mukaan.

Minkälaisia rikkeitä koevapaudessa olivat sitten tekevät? Tarkkoja tilastotietoja koevapaudessa olevien tekemistä rikkeistä ja rikoksista ei ole toistaiseksi saatavilla. Seuraavassa taulukossa (taulukko 6) analysoin tarkemmin eriteltyinä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella koevapaudessa olleiden vankien tekemiä rikkeitä ja rikoksia. Taulukosta on huomioitava erityisesti se, että huumausaineisiin liittyvät käyttörikoksetkin ovat osaltaan varsinaisia rikoslakirikoksia, mutta ne oli syytä esittää erikseen, koska niitä koskevien ilmoitusten määrät ovat huomattavia suhteellisen osuuden osalta.

Ilmoituksen pääriike	2009	2010	2011	Yhteensä
Alkoholi	3	6	11	20
Huumausaine	2	8	11	21
Yhteydenpito	1	3	28	32
Ei tavattu, kateissa	2	8	15	25
Rikos	1	0	3	4
Väärä paikka/kunta	2	2	2	6
Toimintavelvoite	0	1	2	3
Kotiintuloaika	0	1	2	3
Sekalainen	0	5	7	12
Yhteensä	11	34	81	126

Taulukko 6: Koevapauden rikkeet Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella.

Seurasin haastateltavieni selviämistä koko koevapausprosessin läpi. Haastatteluhetkellä koevapauden rikkojia oli yhteensä 4 kappaletta, kuten taulukko neljä osoitti. Huhtikuussa 2012 voidaan todeta, että 15 haastateltavan joukosta yhteensä 8 henkilön koevapaus oli peruttu. Näin ollen haastateltavieni koevapauden onnistumisprosentti jää 46 prosenttiin, mikä poikkeaa selkeästi Rikosseuraamuslaitoksen tavoittelemasta 85 prosentista. On kuitenkin huomioitava, että onnistumisprosenttia alentaa erityisesti se, että jo alkutilanteessa oli 4 henkilön koevapaus rikottuna. Mikäli kaikki 4 olisivat olleet vasta hakeutumassa koevapauteen ja olisivat lopulta onnistuneet siinä, olisi onnistumisprosentiksi tuolloinkin jäänyt 73 prosenttia. Tulos antoi aihetta lisätarkastelulle, joita esitän taulukossa 7. Taulukossa esitän tulokset siten, että niistä nähdään uusimisriskitekijät ja yksi rangaistusajan suunnitelman päätavoitteista. Henkilöiden taustatietoja ei esitetä taulukossa haastattelujärjestyksessä, eivätkä rikkeet tapahtuneet välttämättä samalla kertaa.

Uusimisriskitekijä	Rangaistusajan suunnitelman päätavoite	Koevapauden onnistuminen	Muut huomiot
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin	Käytti alkoholia
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin 1 kk	Käytti alkoholia
-	Kouluttautuminen	Onnistui	2 yhteydenpitorikettä
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin	Käytti huumeita, yhteydenpitorike
Rikosmyönteiset asenteet	Rikoksettoman elämäntavan omaksuminen	Peruttiin 1 kk	Liikkumisrajoituksen rikominen
Harkintakyvynpuute	Työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	Peruttiin	Liikkumisrajoituksen rikominen, yhteydenpitorike
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin	Käytti huumeita
Aikaisempi rikollisuus	Työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	Onnistui	Yhteydenpitorike
Päihteet	Rikoksettoman elämäntavan omaksuminen	Onnistui	Liikkumisrajoituksen rikominen, yhteydenpitorike
Impulsiivisuus	Työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	Onnistui	Useita yhteydenpitorikkeitä
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Onnistui	Ei mitään rikkeitä

Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin	Yhteydenpitorike, ei tavattu
Harkintakyvynpuute	Ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen	Onnistui	Yhteydenpitorike
Päihteet	Päihteidenkäytön vähentäminen	Peruttiin	Käytti alkoholia, mahdollinen rikos
Rikollinen elämäntapa	Työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	Onnistui	Rikos

Taulukko 7: Haastateltavien uusimisriskitekijät ja onnistuminen.

Taulukon tiedot antavat aihetta lisätarkastelulle. 15 haastateltavasta ainoastaan yksi henkilö pystyi suoriutumaan koko koevapauden ajan ilman minkäänlaisia rikkeitä. Yhteydenpitorikkeiden suuri määrä on huomioitava erikseen. Eräs koevapauteen kuuluvista rajoitteista päihteettömyyden lisäksi on säännöllinen yhteydenpito vankilaan. Rikoslaki antaa tässä kohdin selkeän seuraamuksen: Yhteydenpitovelvoitteen rikkomispäivää ei lueta rangaistusajaksi. Näin ei aina käynyt, joten siltä osin haastateltavien yhdenvertaisuus ei toteutunut.

Toisena huomiona korostaisin sitä, että arvioni mukaan kahden haastateltavan rikkeet voidaan osin nähdä henkilökunnan ja vangin välisen yhteisen kielen puuttumisen syyksi. Sääntöjen ja määräysten tarkka läpikäyminen vaatii puolin ja toisin erittäin hyvää kielitaitoa, jotta kaikki ehtoihin liittyvät yksityiskohdat tulisivat riittävän tarkasti läpikäytyä ja ymmärrettyä. Näin ei haastattelujen perusteella välttämättä ollut. Tämä epäkohta osaltaan tukisi sitä, ettei ulkomaalaisia ja mahdollisesti karkotettavia vankeja sijoitettaisi koevapauteen.

Kolmanneksi on huomioitava, että kuusi henkilöä niistä kahdeksasta haastateltavasta, joille rangaistusajan suunnitelmassa päätavoitteeksi oli merkitty päihteiden käytön vähentäminen, epäonnistuivat koevapauden aikana. Näiltä osin voidaan todeta, että koevapaus ei osaltaan tukenut rangaistusajan suunnitelmaa, koska haastateltavien on täytynyt pysytellä päihteettöminä avovankilassa, muuten koevapaus avovankilasta ei olisi ollut mahdollista.

Analysoin tarkemmin myös haastateltavien rikostyyppivaikutusta koevapauden epäonnistumiseen. Kolmesta seksuaalirikollisesta kahden koevapaus peruttiin, kun taas henkirikoksen tai sen yrityksen tehneistä sekä omaisuusrikoksen tehneistä ainoastaan yksi kolmesta epäonnistui koevapauden aikana. Haastateltavien iällä tai vankilakertalaisuudella ei tässä tutkimuksessa näyttäisi olevan vaikutusta koevapauden onnistumisprosenttiin. Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei kuitenkaan näin pienestä otoksesta voi tehdä.

11 Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimustulosten tarkastelua osaltaan vaikeuttaa tutkimusasetelma, jossa ei pystytty seuraamaan samojen haastateltavien etenemistä haastattelemalla koko koevapausprosessin läpi. Selvitän asiaa tarkemmin tutkimuksen luotettavuusosiossa. Tutkimus pystyy kuitenkin osoittamaan tuloksia, joiden tutkimiseen jatkossa kannattaa kiinnittää erityistä huomiota koevapauden onnistumisprosentin kasvattamiseksi. Arvioin tässä kappaleessa tuloksia pääosin haastatteluiden perusteella, en vankitietojärjestelmästä myöhemmin saatujen tietojen perusteella.

Kolme neljäsosaa niistä haastateltavat, jotka mainitsivat perheen motiivinaan koevapauteen hakeutumisessa, rikkoivat koevapauden ehtoja. Tulos vaikuttaa yllättävältä, koska olisi voinut ajatella, että nimenomaan perhe motivoisi noudattamaan tarkemmin koevapauden ehtoja. Tutkimustulos herättää ajatuksen, että vankeusrangaistuksen aikana perheen olemassaolo on noussut keinoksi päästä helpommin itselleen myönteisiin päämääriin. Näyttää siltä, että arki perheen kanssa onkin raskasta koevapauden aikana, eikä siihen osattu riittävästi varautua. Vankilassa ollessa perhettä on nähty lyhyissä tapaamisissa tai maksimissaan muutaman vuorokauden poistumisluvilla. Tänä aikana tuskin keskitytään normaaleihin arkirutiineihin, mikä taas 6 kuukauden koevapauden aikana tulee väistämättä vastaan ja saattaa aiheuttaa ongelmia parisuhteessa.

Salonen ja Silvennoinen olivat saaneet tutkimuksessaan osin toisenlaisen tuloksen, heidän mukaansa koevapauden onnistumista parhaiten tukeva yksittäinen seikka olisi perhesuhteet sekä muut lähiomaiset. Oma päättäväisyys nähtiin myös tärkeänä onnistumisen välineenä. Säännöllinen päivärytmi toi kaivattua vakautta arkeen, mutta myös vanhan kaveripiirin jättäminen nähtiin tärkeänä keinona rikoksettomaan elämään. (Salonen & Silvennoinen, 2009:60-61.) Toisaalta haastattelujen perusteella voidaan todeta, että myös koevapauden onnistujilla oli perheitä, mutta he eivät tuoneet sen olemassaoloa esille motiivinaan koevapauteen hakeutumisessa. Tämä osaltaan tukee tulosta, jonka mukaan epäonnistujat käyttivät perhettään keinona koevapauteen pääsemiselle.

Henkilöt, jotka mainitsivat motiivikseen paremmat olosuhteet siviilissä kuin vankilassa, eivät rikkoneet koevapauden ehtoja ainakaan niin vakavasti, että koevapaus olisi pitänyt peruuttaa. Arvioni mukaan henkilöt, jotka nimesivät suoraan paremmat olosuhteet siviilissä motiivikseen, olivat olleet jo alun perinkin henkisesti valmiimpia kohtaamaan koevapauden mukanaan tuomat haasteet ja rajoitukset sekä he olivat pystyneet realistisesti sisäistämään itselleen, mitä ehtojen noudattaminen heiltä itseltään tulee vaatimaan.

Olettamukseni mukaan vankeusajan lyhentäminen olisi ollut yhtenä syynä koevapauteen ha-
keutumiseen. Näiltä osin haastattelujen tulokset eivät täysin vastanneet odotuksiani. Ainoas-
taan 3 haastateltavaa korosti ensisijaisena motiivinaan vankilasta pois pääsyä ja toissijaisena
motiivina sen toi esille 6 vastaajaa lisää. Tulos oli siinä mielessä yllättävä, että olisin kuvitel-
lut määrän olevan vieläkin suurempi.

Koevapauteen odottavien kohdalla näyttäisi siltä, ettei heillä ole paljoakaan odotuksia tai
tietoa koevapauden valvonnasta. Tilanne on siinä mielessä erikoinen, että heidän pitäisi eri-
tyisesti pystyä pohtimaan, pystyvätkö he noudattamaan annettuja ehtoja ja sopeutumaan tu-
lemaan valvontaan. Valvonnan toteuttamisen suuntaviivoista voisi olla hyötyä orientaatiope-
rustan saamiseksi koevapausajalle.

Valvotun koevapauden koetussa kestossa esiintyi yllättävää hajontaa aikaisemman tutkimuk-
sen mukaan. Osa vangeista oli kokenut koevapaudessa vietetyn ajan liian pitkäksi, osa liian
lyhyeksi. Pääsääntöisesti lyhyttä rangaistusta suorittavat kokivat koevapaudessa vietetyn ajan
liian pitkäksi. Noin puolet vastaajista Salosen ja Silvennoisen opinnäytetyössä pitivät koeva-
pauden kestoa liian pitkänä. (Salonen & Silvennoinen 2009: 51 ja 60.) Tämän tutkimuksen pe-
rusteella erityisesti koevapauden ehtojen rikkojien mielestä koevapausajan olisi pitänyt olla
selvästi lyhempi.

Tutkimuksen perusteella koevapauden valmistelu sujuu nykyään erinomaisesti, eikä isompia
ongelmia ole. Tässä kohdin voidaan nähdä tapahtuneen kehitystä koevapauden valmistelussa,
koska Vähäkoski sai omassa tutkimuksessaan sellaista tietoa, että vangit kokevat koevapaus-
prosessin sekavana ja pitkäkestoisena. Vähäkosken tutkimuksen mukaan vangit toivoivat
strukturoitua lomaketta toimeenpanosuunnitelman valmisteluun. (Vähäkoski 2008: 49.) Salo-
sen ja Silvennoisen opinnäytetyössä vastaajat kokivat valvotun koevapauden suunnitteluvai-
heen joustavaksi ja he kokivat myös, että olivat saaneet riittävästi tietoa koevapaudesta en-
nen koevapauteen pääsyä. Toimeenpanosuunnitelman laatiminen koettiin sujuvaksi ja jousta-
vaksi. Vanajan vankilassa oli käytössä valmistelulomake, jonka täyttäessään hakijat antoivat
tarpeeksi tietoa toimeenpanosuunnitelman valmistelemiseksi. (Salonen & Silvennoinen
2009:57.) Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että valmistelulomake on otettu laajasti
käyttöön Rikosseuraamuslaitoksessa, joten valmistelu koetaan nykyään helppona. Kritiikkinä
mainitaan koevapauspäätöksen saamisen liian myöhään, jotta työnantajalle voitaisiin antaa
tarkka tieto siitä, koska henkilö on pääsemässä töihin.

Samanlaisen tuloksen sai Leena Mäkipää omassa tutkimuksessaan, jossa osa haastatelluista
koevapaudessa olleista koki koevapauden valmistelun sisältävän ongelmakohtia erityisesti
valmisteluprosessin sujuvuuden osalta. Valmisteluprosessin ennakoimattomuus voi vaikeuttaa
asunnon tai työpaikan hankintaa. (Mäkipää 2010: 196.)

Tutkimuksen perusteella voidaan selvästi osoittaa, että henkilöt, joilla on päihdeongelma, tarvitsevat huomattavasti enemmän tukea koevapauden ajalle, kuin he nyt saavat. Kolmasosa haastatelluista vangeista sortui päihdeidenkäyttöön koevapautensa aikana. Näyttäisi siltä, että koevapauksien määrän lisääminen johtaa enenevässä määrin päihderikkomuksiin, koska Salosen ja Silvennoisen opinnäytetyön mukaan ainoastaan kaksi henkilöä heidän 17 vastaajastaan olivat käyttäneet päihteitä koevapautensa aikana (Salonen & Silvennoinen 2009:45). Vähäkoski opinnäytetyössään tuli siihen tulokseen, että päihhteettömyys oli vankien mielestä hyvä asia. Valvotun koevapauden aikana on ollut pakko tottua siviilielämään ilman päihteitä ja he kokevatkin olevansa valmiimpia olemaan päihhteettä vankeustuomion jälkeen. (Vähäkoski 2005:44.) Päihhteettömänä pysymiseen voi osaltaan vaikuttaa valvonnan intensiivisyys ja kiinnijäämisriski.

Pekka Huhtamaa toteaa rangaistusajan suunnitelmien tavoitteita pohtivassa opinnäytetyössään, että päihdeongelmaista vankia on helpompi motivoida erilaisiin päihdeohjelmiin ja päihdekeskusteluihin, kun suunnitelmassa otetaan selkeästi kantaa päihdeongelman olemassaoloon ja kuntoutustarpeen olemassaoloon. Toisaalta Huhtamaa myös toteaa, että usein vangit kuitenkin toteavat, ettei heillä mitään päihdeongelmaa ole, se vaan lisättiin sinne arviointikeskuksessa. (Huhtamaa 2011:44.) Tutkimuksen perusteella on selvää, ettei päihdeongelman olemassaoloa ole turhaan laitettu rangaistusajan suunnitelmaan, koska 75 prosenttia päihdeongelmaisista vangeista rikkoi koevapauden ehtoja.

Koevapauden aikainen päihhteettömyys voi toimia keskeisenä keinona arkirytmien syntymisessä. Päihhteettömyyden merkitys korostuu erityisesti sellaisten rikosten kohdalla, joiden tekemiseen päihteet ovat liittyneet oleellisesti. Koevapauden mukana vankilahenkilökunnalle on tullut väline päihdeongelmiin puuttumiseen vangin kotiympäristössä. (Mäkipää 2010: 208.)

Haastateltavista kolme henkilöä oli tehnyt rikoksen koevapauden aikana, josta he olivat jääneet kiinni. Liikenne rikkomuksia haastateltavilla oli useita, esimerkiksi ylinopeuksia, joista haastateltavat eivät kuitenkaan olleet jääneet kiinni. Haastateltavat eivät kertoneet tehneensä vakavampia rikoksia koevapauden aikana. Kaksi haastateltavaa oli kuitenkin myynyt tai säilyttänyt huumeita koevapautensa aikana. Salosen ja Silvennoisen opinnäytetyössä todettiin, että yllättäen 3 vastaajaa kertoi syyllistyneensä uusiin rikoksiin koevapauden aikana. Rikosten vakavuutta ei opinnäytetyössä tuotu esille. (Salonen & Silvennoinen 2009:51.)

Salosen ja Silvennoisen mukaan Vanajan vankilan valvontatoimet olivat riittäviä koevapauden aikana, vaikkakin valvonnan nähtiin häiritsevän arkielämää. Valvontasuoritot olivat luonnollinen osa valvontaa, mutta niitä olisi voitu jopa lisätä. Vankilan yhteydenpito vankiin oli sujuvaa ja siitä oltiin tyytyväisiä. Vangit kokivat liikkumisalueet tiukoiksi ja joustamattomiksi. Vankien

mukaan valvontaa pitäisi keventää koevapauden edetessä. (Salonen & Silvennoinen 2009:5.) Samaan tulokseen tuli Vähäkoski omassa tutkimuksessaan (Vähäkoski 2008:49). Myös tämän tutkimuksen osalta voidaan todeta, ettei valvontatoimia nähty liian tiukkoina ja osa haastateltavista toivoi jopa tiukempaa kontrollia koevapauden ajaksi. Kolmetoista haastateltavaa oli sitä mieltä, että ehtojen noudattaminen oli helppoa, ainakin aluksi. Mäkipään tutkimuksessa haastateltavat suhtautuivat myönteisesti koevapaudessa olevaan valvontaan, joka oli heidän mukaansa sopivasti mitoitettu. Valvontaa ei koettu tiukkana, eikä se rajoittanut kohtuuttomasti haastateltavien elämää. Eniten päänvaivaa aiheutti seurantapuhelimen toimintakunnon varmistaminen, mukana pitäminen ja päivittäiset valvontasoitot vankilaan. (Mäkipää 2010: 205.) Haastateltavat korostivat useassa kohtaa ongelmaksi kahden puhelimen mukana kuljettamista ja arvioivat raajaan laitettavan pinnan olevan helpompi käytettävyyden kannalta.

Liikkumisalueiden joustamattomuus nähtiin ongelmana ja erityisesti korostettiin sitä, että koevapauteen hakeutumisen yhteydessä olisi tutustuttava tarkemmin, kulkeeko paikkakunnan päätie osittain toisen kunnan alueella. Haastateltavat ymmärsivät kuitenkin, miksi liikkumisalueita rajattiin. Liikkumisalueet koettiin myös Salosen ja Silvennoisen opinnäytetyössä tiukoiksi. Lisäksi heidän mukaansa tulisi huomioida liikkumisalueiden määrittelyssä tarkemmin erilaisten kuntien palvelujen taso. Liikkumisrajoituksia pitäisi miettiä yksilöllisesti. (Salonen & Silvennoinen: 2009: 47 ja 65.)

Tutkimuksen perusteella kaveripiirin vaihtaminen olisi tärkeä keino koevapauden onnistumiselle. Joissakin vastauksissa toivottiinkin, että koevapauden ehdoissa olisi rajoitettu rikollisten tapaamista. Toisaalta Vähäkosken tutkimuksen mukaan kavereiden tapaaminen koevapaudessa on hyvä asia, koska vangit voivat irrottautua ryyppyporukoista vetoamalla koevapauteen kuuluvaan päihteettömyyteen (Vähäkoski 2008:43).

Eräs vastaaja korosti toimintavelvoitteen jatkumisen tärkeyttä koevapauden jälkeen. Työssä olleiden osalta näyttäisi siltä, että työpaikka pyrittäisiin säilyttämään koevapauden jälkeenkin. Salosen ja Silvennoisen mukaan kaikki työelämässä toimintavelvoitteensa täyttäneet arvioivat myös työsuhteensa jatkuvan vapautumisensa jälkeen. Kuitenkin osalla vangeista toimintavelvoitteena oli kuntoutus, opiskelu tai työkokeilu. Vastausten perusteella ei voitu arvioida näiden toimintojen jatkumista vapautumisen jälkeen ja he peräänkuuluttivatkin sellaisia toimintamuotoja, jotka jatkuisivat vapautumisen jälkeen. (Salonen & Silvennoinen: 2009:58.)

Salosen ja Silvennoisen mukaan olisi syytä koevapauden aikana panostaa portaittaisen valvonnan parantamiseen, koska vapautumisen jälkeiset ensimmäiset viikot ovat kriittisimpiä aikoja. Tämä toteutuisi heidän mukaansa siten, että alkuvaiheessa päihdekontrollia ja valvontakäyntejä olisi tiheämmin ja niitä onnistumisten myötä asteittain löysennettäisiin. Lisäksi heidän mukaansa olisi hyvä saada mukaan moniammatillista osaamista uusien työmuotojen luomiseksi.

si. (Salonen & Silvennoinen 2009:65.) Myös tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että koevapauden valvonnalle toivottiin enemmän vaihtelua. Aluksi olisi tarve keskittyä hyvinkin tarkasti ehtojen noudattamisen valvontaan, sitten hieman löysätä valvontaa unohtamatta kuitenkin käyntejä kokonaan. Valvontakäytien ajankohtiin ja tiheyteen kaivattiin satunnaisuutta.

Mäkipää nostaa tutkimuksessaan esiin sen seikan, että monessa kohtaa haastatteluissa nostettiin esiin koevapauden epäonnistumisprosenttiin vaikuttavan osaltaan suoritettujen valvonnan määrää ja intensiivisyys, mutta myös toisaalta se, kuinka hyvin vankilat kykenevät valikoimaan vangeista parhaiten koevapauteen sopeutuvat (Mäkipää 2010: 210). Samanlainen tulos on nähtävissä tässäkin tutkimuksessa.

Salonen ja Silvennoinen pohtivat omassa opinnäytetyössään valvotun koevapauden roolia suhteessa rikoksettoman elämäntavan oppimiseen. Heidän haastattelujen perusteella kolme vanha seitsemästatoista oli syyllistynyt uuteen rikokseen koevapauden aikana. Heidän arvionsa mukaan näin pienestä joukosta ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, vaikuttaako valvottu koevapaus uusintarikollisuuteen. Valvottu koevapaus ei sinällään poissulje rikosten tekomahdollisuutta ja he pohtivatkin työssään, paljonko pienempiä rikoksia koevapausajalta jää tulematta ilmi. (Salonen & Silvennoinen 2009: 60.)

Menettelyt koevapauksien rikkomistilanteissa ja rikkomusten seuraamuksissa vaihtelivat Mäkipään tutkimuksen mukaan eri vankiloiden välillä. Päihderikkomuksista saattoi jossakin vankilassa olla seurauksena koevapauden peruuttaminen kokonaan ja toisessa ainoastaan varoitus. Mäkipää näkee havainnon huolestuttavana vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Hänen mukaansa ehdottoman päihteettömyyden voi katsoa olevan tarkoituksenmukainen lähtökohta, koska myös vankiloissa päihteiden käyttö on kiellettyä. Päihteiden käytön nollatoleranssi helpottaa käytännössä valvontahenkilökunnan työtä, kun tapauskohtaista arviointia ei jouduta - tai ainakaan ei pitäisi joutua tekemään. Yhdenvertaisuuden kannalta on ongelmallista erilaiset menettelyt koevapauden ehtojen rikkomistilanteissa. Koevapautta koskeva lainsäädäntö on hyvin niukkaa, erityisesti koskien koevapauden ehtojen rikkomistapauksia. Mäkipään mukaan koevapauden rikkomistilanteiden seuraamuksista olisi syytä säätää täsmällisemmin. (Mäkipää 2010: 205 ja 211-212.) Samanlainen havainto on saatavissa tästäkin tutkimuksesta, tarkasteltaessa tarkemmin haastateltavien tekemiä rikkeitä erityisesti yhteydenpitovelvoitteen rikkomisen osalta.

Salosen ja Silvennoisen mukaan valvottu koevapaus oli hyvin ennakoitua. Haastatteluihin vastanneiden mukaan valvotussa koevapaudessa tapahtui yllättävän vähän sellaista, mihin ei oltu etukäteen varauduttu. (Salonen & Silvennoinen 2009:60.) Samanlainen tulos on nähtävissä tämänkin tutkimuksen perusteella. Suurin osa haastatelluista koki, että toimeenpanosuunnitelmassa oli varauduttu riittävästi kaikkiin mahdollisiin uhkiin. Kuitenkin taloudellisen tilan-

teen heikkenemiseen ei oltu muutaman vastaajan kohdalla riittävästi varauduttu ja tilanteeseen esitettiin erilaisia helpottavia vaihtoehtoja vararahastoista aina tarkempaan talouden suunnitteluun ennen koevapauden alkua.

12 Pohdinta, kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Seuraavaksi esitän omat näkemykseni tutkimustuloksista, kehittämisehdotuksista ja jatkotutkimusmahdollisuuksista. Toivon, että ainakin osa näistä ehdotuksista otetaan jatkossa huomioon valvotun koevapauden kehittämisessä.

12.1 Pohdinta

Vangin tuntemus on tärkeää valmisteltaessa koevapauden toimeenpanosuunnitelmaa, vain siten pystytään ottamaan uusimisriskitekijät riittävästi huomioon. Koevapaupaikkaan on tutustuttava huolella. Asunnon tarkastamiseen ja erityisesti samassa taloudessa asuvien omaisten jututtamiseen on varattava riittävästi aikaa. Toimintavelvoitepaikkaan ja vapaa-ajan liikumisalueeseen tutustuminen auttaa myöhemmin esimerkiksi mahdollisten poikkeuslupien esittelyn tekemistä. Mikäli koevapaudessa olijaan kohdistuu uhkaa tai arvion mukaan muiden on pelättävä häntä, on liikkumisalueiden määrittelyyn tarpeen paneutua erityisen huolella. Toimeenpanosuunnitelmasta on mahdollisuuksien mukaan tehtävä riittävän tarkka ja yksityiskohtainen, valvontaa on jatkossa helpompi vähentää kuin lisätä. Tarkalla suunnitelmalla myös vähennetään väärintulkitemahdollisuuksia puolin ja toisin. Valvontatapoja mietittäessä on muistettava jokaisen vangin kohdalla yksilölliset riskitekijät ja suhteutettava valvonta näiden tekijöiden mukaisesti. Osa vangeista vaatii enemmän tukea arkielämän taidoissa, kun taas joidenkin kohdalla on syytä keskittyä erityisesti päihteettömyyden valvontaan.

Jos vangin tarpeita arvioidaan puhtaasti päihdehuollon näkökulmasta, voidaan vankila nähdä paikkana, jossa on hyvin vähän päihdyttäviä aineita tarjolla. Huomioitavaa on myös se, että vankila on paikka, missä on mahdollista saada helposti tukea päihteettömyyden ylläpitämiseksi, jos sitä vain haluaa. Siitä syystä koevapauden aikaisia tukitoimia on arvioitava erittäin huolellisesti, vaikkakin vangilla voi olla takanaan pitkä päihteen jakso vankilassaoloajalta. Kokemukseni mukaan päihdehuollontukitoimet eivät kuitenkaan ole haluttuja koevapauden toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa, mutta syytä ne olisi sinne sijoittaa, ainakin niillä henkilöillä, joilla päihteet ovat merkittävästi uusintarikollisuutta indikoivia riskejä.

Itse näen, että on hyvin tärkeää puuttua koevapaudessa tapahtuneeseen päihteenkäyttöön voimakkaasti. Tällöin saadaan aikaan myös erityis- ja yleisestiviä vaikutuksia koevapauden ehtojen noudattamiseksi. Lisäksi näen, että päihteen käytön lisääntyessä koevapauden rikkomusten vakavuusaste kasvaa. Jos koevapaudessa olijoille annetaan sellainen signaali, että

kerran koevapauden aikana voi jäädä kiinni päihteiden käytöstä ja koevapautta jatketaan siitä huolimatta, niin arvioni mukaan jotkut vangit tietoisesti voivat käyttää päihteitä ennen ensimmäistä kiinnijäämistään. Tämä taas saattaa johtaa mahdollisten rikkeiden, esimerkiksi pahoinpitelyiden raaistumiseen. Arvioni mukaan kiinnijäämisriski päihteiden käytöstä on jo sinällään koevapauden aikana suhteellisen pieni. Päihdetestauksia koevapauksien lisääntymisen myötä ehditään riskiaikoina tehdä entistä vähemmän ja toisaalta huumausaineiden käyttöä osoittavien sylkitestereiden lyhyt näkyvyysaika on kaikkien yleisessä tiedossa. Itse olen kritisoinut sylkitestereitä juuri kyseisestä syystä. Ne osoittavat, onko vanki päihtynyt juuri sillä hetkellä, ei sitä, onko hän käyttänyt huumeita edellisenä päivänä. Näenkin sylkitesterit poliisin suorittamaan huumaantuneena ajamisen valvontaan sopivina testivälineinä. Rikosseuraamuslaitoksen pitäisi mahdollisuuksien mukaan käyttää virtsasta otettavia testausmenetelmiä.

Koevapauksien peruutustapauksista puuttuu selkeät ”pelisäännöt”. Esimerkiksi kurinpitoon liittyvä prosessi on vankeuslaissa tarkalleen määritelty, mutta lainsäädännöllisen velvoitteen puuttuessa seuraukset ehtojen rikkomisista saattavat olla hyvinkin erilaiset riippuen asiaa käsittelevistä virkamiehistä. Kurinpitoprosessista on syytä tehdä selkeät määräykset. Jos vanki tekee vankilan sisällä rikkeen, niin vankeuslaissa on kokonainen luku omistettu sille, miten seuraamuksista on päätettävä. Koevapauksien osalta mainitaan ainoastaan, että vankia on kuultava ehtojen rikkomisesta, mutta tosiasiallisesti hän ei välttämättä pääse esittämään omia näkemyksiään asiasta vankilan johtajalle, vaan kuuleminen nähdään hieman samankaltaisena prosessina kuin poliisien suorittama kuulustelu. Näkemykseni mukaan koevapaudessa tehtyä rikettä olisi järkevää käsitellä samanlaisella menettelyllä kuin kurinpidossa.

Koevapauden vaikutuksia uusintarikollisuuteen on hankala tutkia. Ongelmia luotettavalle uusintarikollisuuden tarkastelulle aiheuttaa esimerkiksi kelvollisen verrokkiryhmän löytäminen. On oletettavaa, että koevapauteen eivät hakeudu tai pääse sellaiset henkilöt, joiden uusimisriski olisi muutenkin korkea. Rikosseuraamuslaitos on tutkinut koevapauden loppuun suorittaneiden syyllistymistä tuomioon johtavaan rikokseen vapautumista seuraavan kolmen vuoden aikana. Tässä kohtaa voisi miettiä, miten tilastoidaan koevapauden aikana tehdyt rikokset ja tuodaanko niitä erikseen ilmi. Yksi keino olisi suorittaa tutkimusta jo vapautuneiden osalta sekä tehdä tarkempaa tutkimusta koevapauden aikana tapahtuneesta piilorikollisuudesta. Arvioni mukaan suurinta osaa näistä rikoksista ei olisi tapahtunut, mikäli vanki suorittaisi tuomionsa loppuun asti vankilassa. Koevapaudessa olleista tehtyjen ilmoitusten suuri kasvu osaltaan herättää kysymyksen, että ovatko rikkeet tosiasiallisesti kasvaneet, mutta puuttumiskynnys esimerkiksi koevapauden keskeyttämiseen kasvanut. Tilastojen mukaan koevapauden keskeyttämiset ovat pysyneet samalla tasolla vuodesta toiseen, rikkeistä tehtyjen ilmoitusten lisääntymisestä huolimatta. Toivottavasti kyseessä ei ole tarkoituksenhakuista tilastojen kaunistamista? Joka tapauksessa arvioni mukaan jatkossa on syytä panostaa enemmänkin niihin kritee-

reihin, millä tilastoja tuotetaan. Oman ammatillisen kokemuksen myötä voin todeta, että jos ei pienempiin rikkeisiin puututa selkeillä toimilla, niin tilanne johtaa väistämättä vakavampaan rikollisuuteen. Esimerkiksi Keravan nuorisovankilassa aikoinaan puututtiin hyvinkin pieniin rikkeisiin ponnekkaasti ja ilmoitusten perusteella kyseessä olisi ollut Suomen väkivaltaisimman vankila. Tosiasiallisesti pieni puuttumiskynnys johti siihen, ettei mitään vakavaa päässyt koskaan tapahtumaan. Miten monta koevapausvangin tekemää henkirikosta yhteiskuntamme on valmis kestämään? Siinä kysymys, jota on mietittävä jo tässä vaiheessa.

Vapautuneiden vankien uusimisrikollisuutta voidaan mitata usealla erilaisella tavalla. Uusijoiden määrään vaikuttavat seuranta-ajan pituus sekä kriteerit, joilla uusintarikollisuutta mitataan. Uusintarikollisuudella tarkoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen tekemässä selvityksessä sitä, että henkilö tekee vapautumisen jälkeen uuden rikoksen, josta seuraa ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu kahden seurantavuoden aikana. Selvityksen aineistona olivat kaikki valvotun koevapauden suorittaneet henkilöt 1.9.2008 tai henkilöt, joiden koevapaus oli peruttu ennen kyseistä päivää ja henkilö oli vapautunut ennen määräpäivää. Vertailuaineistona oli kaikki vuonna 2008 vapautuneet vankeusvangit, jotka eivät olleet aloittaneet valvottua koevapautta. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että valvotun koevapauden aloittaneiden laitos-aika oli yli kolme kertaa pidempi kuin vertailuaineiston. Myös heidän vankilakertaisuutensa oli verrokkiryhmää pienempi ja toisaalta he olivat verrokkiryhmää vanhempia ja heidän rikoksensa olivat päärikoksen osalta vakavampia. Valvotun koevapauden aloittaneiden vankien uusimisen todennäköisyys oli selvästi pienempi verrattuna vertailuaineistoon. Selvityksessä korostetaan useita varauksia esimerkiksi henkirikosten, seksuaalirikosten ja talousrikosten pitkien oikeusprosessien osalta. Tämän vuoksi seuranta-aika pitäisi olla vähintään kolme vuotta, mutta mieluiten viisi vuotta. Seuranta-aikaa voisi lyhentää käyttämällä muita viranomaisrekistereitä kuin vankitietojärjestelmää. Selvityksen mukaan valvottu koevapaus on ollut käytössä vasta niin vähän aikaa, jotta aineisto jää hyvin pieneksi. Selvityksen mukaan koevapaudesta pitäisi tehdä myöhemmin suuremmalla aineistolla ja pidemmällä seuranta-ajalla vaikuttavuustutkimus, jossa huomioitaisiin myös, että varsinkin ensimmäisinä vuosina koevapauteen pääsi hyvin valikoitunut ryhmä lähinnä henkirikoksen tehneitä, joiden uusimisriski on muutenkin suhteellisen pieni. (Sasu Tynin sähköpostiviesti 20.6.2011.)

Koevapauden valmistelu kaikissa Etelä-Suomen vankiloissa on hyvinkin samankaltaista, eikä suuria eroja näyttäisi haastattelujen perusteella olevan. Sen sijaan ehtojen noudattamisen valvonnassa ja rikkeisiin puuttumisissa on selkeitä eroja. Yhdenvertaisuuden vuoksi olisi hyvä, että samanlaisista rikkeistä tulisi suurin piirtein samantasoinen seuraamus ja toisaalta, että kaikki rikkeet kirjattaisiin ylös ja niihin puututtaisiin jollain tasolla. Tutkimuksen mukaan eroja eri vankiloiden välillä oli erityisesti puuttumisessa yhteydenpitovelvoitteen rikkomiseen. Sinällään asiassa ei pitäisi olla mitään epäselvää, koska rikoslain mukaan koevapaudessa olevan vangin jättäessä yhteydenpitovelvoitteen suorittamatta, on kyseinen päivä jätettävä

lukematta rangaistujaksi. Näin ei kuitenkaan haastateltavien mukaan kaikissa tapauksissa ollut käynyt. Samanlaisen havainnon teki Leena Mäkipää omassa tutkimuksessaan ja hän peräänkuuluttikin asiasta laintasoisia määräyksiä.

Koevapautta pitäisi kohdentaa ensikertalaisten ja lyhyttuomioisten sijasta rikoksen uusijoihin ja pitkätuomioisiin vankeihin, joiden syrjäytyminen yhteiskunnasta on selkeintä. Tämä lähtökohta on käsittääkseni ollut koevapauden päätarkoituksena lainsäätäjien säätäessä uutta vankeuslakia. Rikosseuraamuslaitoksen määrärahojen väheneminen ja sen mukanaan tuomat säästöpainet näyttäisivät kuitenkin tuovan koevapauden uudeksi tärkeäksi osa-alueeksi vankilassaolopäivien vähentämisen. Tällöin taloudellisuusajattelu ohjaa mielestäni resursseja väärään kohderyhmään. Olisiko niin, että Rikosseuraamuslaitoksen pitäisi pystyä panostamaan enemmän juuri moninkertaisten ja pitkätuomioisten vapauttamiseen valvotun koevapauden kautta kuin ensikertalaisten? Minun mielestäni pitäisi. Tällöin pystyttäisiin keskittymään entistä paremmin yksilöllisten ja riittävien tukitoimien saamiseen niitä tarvitseville. Tällä hetkellä näyttää siltä, että koevapauksien valmistelu on siirtynyt ”automaattitasolle”, jossa toimeenpanosuunnitelmia tehdään ”leikkaa ja liimaa” -periaatteella, koska yksilölliseen harkintaan ja valmisteluun ei tulospaineissa jää riittävästi aikaa. Harmi, sillä lopulta tällainen kehitys saattaa johtaa tämän alun perin hyvän järjestelmän umpikujaan liiallisten epäonnistumisten myötä. Myös osa haastatelluista vangeista toi esiin huolensa siitä, että koevapauteen pääsee liian helpolla, vaikkei syrjäytymistä ole vielä tapahtunutkaan.

12.2 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tässä opinnäytetyössä esitän selkeitä kehittämissuhteita ja jatkotutkimusmahdollisuuksia, jotka voidaan ottaa käyttöön ilman suuria taloudellisia panostuksia.

Koevapauden ajaksi on tarpeen kehittää tukimuotoja koevapaudessa olevien perhetilanteen tukemiseksi. Tuen tarve kasvaa erityisesti pienten lasten vanhemmilla. Myös pitkäaikaistuumioita suorittavien vankien kohdalla vieraantuminen perheen arjesta on arvioni mukaan niin mittavaa, että tukeminen pitäisi sisällyttää jollain tavalla jo varsinaiseen toimeenpanosuunnitelmaan. Tuen tarpeen olemassaolon myöntäminen voi olla hyvinkin hankalaa, joten kaikkiin koevapauksiin liitettävä säännönmukainen ja pakollinen tapaaminen perheterapeutilla, esimerkiksi kerran kuukaudessa, voisi olla yksi mahdollisuus leimaantumisen estämiseksi.

Lasten tilanteeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lastensuojelulain muutoksen myötä 1.3.2010 myös Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen aina, kun he saavat tietää jotain sellaista, joka edellyttää lastensuojelutarpeen arvioimista. Huoli lapsen tilanteesta voi nousta esiin esimerkiksi valvotun koevapauden aikana. Lastensuojelu ilmoituksen tekemistä ei voi viivästyttää tai jättää tekemättä sillä perus-

teella, että arvioi jonkun muun tahon jo tehneen samasta asiasta ilmoituksen. (Lastensuojelulain asettamat velvollisuudet rikosseuraamuslaitokselle 2010: 1-7.) Ennen koevapauteen ha-
keutumista olisi tarkoin selvitettävä hakijalle vankilaviranomaisen velvollisuus lastensuoje-
luilmoituksen tekemiseen esimerkiksi huumausaineiden käytön tai alkoholin käytön jälkeen.
Arvioni mukaan näitä ilmoituksia ei ole toistaiseksi tehty koevapaudessa olleiden osalta, vaika
tarve olisikin ollut olemassa.

Tukipartion toimintaa voitaisiin kehittää edelleen. Ohjaajat voisivat entistä useammin käydä koevapaudessa olevien asunnossa tarkastuskäynnillä. Asunto-osakeyhtiöiden parkkipaikoilla tapahtuva kontrollointi on selkeästi leimaavaa ja varsinkin pienemmillä paikkakunnilla valvottavan käynnit autolla herättävät turhaa huomiota. Asunnolla tapahtuvan käynnin etuina näkisin erityisesti varhaisen puuttumisen mahdollisuuden, mikäli olosuhteet asunnolla antavat viitteitä ongelmien olemassaolosta. Kotona käydessä on myös luontevampaa kuulostella valvottavan ajatuksia tilanteestaan ja mahdollisista ongelmista. Toisaalta myös päihdetestauksen tekeminen asunnolla on helpompaa ja luotettavampaa kuin autossa. Syljestä tehtävän huume-
testauksen lyhyet näkyvyysajat ovat kaikkien tiedossa. Oikein mitoitettulla ja riittävällä virtsa-
testien tekemisellä voidaan nähdä selkeitä päihteettömyyttä tukevia vaikutuksia.

Mielestäni koevapauksien tilastointia olisi syytä kehittää entisestään. Tilastointi pelkkien varoitusten, koevapauksien määräaikaisten keskeyttämisten ja peruuttamisten osalta ei anna riittävän luotettavaa tietoa koevapauksien onnistumisista. Tilastointiin pitää ottaa mukaan koevapauden aikana tehtyjen rikkeiden ja rikosten tarkempi analyysi vankitietojärjestelmästä, vain siten voidaan olla varmoja, että järjestelmää kehitetään oikeaan ja yhteiskunnalle turvallisempaan suuntaan. Rikkeiden seurannan lisäksi on tärkeää samalla arvioida koevapauden vaikuttavuutta riittävän luotettavilla mittareilla. Uusintarikollisuuden tutkiminen koevapauden aloittaneiden osalta on jatkossakin oltava erityisen huomion kohteena. Ehdottaisin tässä yhteydessä, että uusintarikollisuuden tarkasteluväliksi otetaan Sasu Tyninkin mainitsema viisi vuotta ja että rikollisuutta tutkittaisiin poliisin tietoon tulleiden rikosten osalta, jolloin esitutkinnan tai tuomiojärjestelmän mahdollinen hitaus ei vaikuttaisi tuloksiin. Tähän voitaisiin käyttää esimerkiksi poliisien Rikitrip -tietojärjestelmää. Erityisen tärkeää olisi saada tietoa koevapauden aikana tehdyistä rikoksista sekä siitä, miten rikokset olisi pystytty estämään. Tilastojen ”kaunistelu” ei arvioni mukaan johda pitkällä tähtäimellä hyvään lopputulokseen, vaan yhteiskunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen etu on puuttua havaittuihin ongelmakohtiin jämäkästi, jottei yleinen mielipide käänny kriittiseksi koevapausjärjestelmää kohtaan.

Koevapauden vaikuttavuutta pitää jatkossa tutkia myös siitä näkökulmasta, että kuinka monen henkilön rikoskierre saadaan tosiasiallisesti katkaistua ja erityisesti siitä, kuinka moni jää koevapauden jälkeen tarjottujen tukimuotojen käyttäjiksi. Riittävä ja oikein tehty tilastointi osaltaan auttaa tulevaa tutkijaa työssään.

Poikkeuslupien myöntämiseen on pikaisesti kehitettävä sähköinen menettely. Sähköisen menettelyn etuna voidaan nähdä väärinymmärtämisen mahdollisuuksien väheneminen. Kun anomus esittelyineen menee kirjallisesti päättäjälle ja päätös edelleen kirjallisesti vangille, niin ei väärinymmärtämisen vaaraa puolin ja toisin ole olemassa. Järjestelmää voitaisiin kehittää myös siihen suuntaan, että tehty päätös menee suoraan vankitietojärjestelmään, josta annetut luvat ovat suoraan esimerkiksi koevapauksien valvontaa suorittavien tahojen käytössä. Yksinkertaisimmillaan sähköinen menettely tapahtuu sähköpostilla, jolloin viestiketju on kaikkien asianosaisten luettavissa.

Erään haastateltavan ajatus koevapauteen menevän vangin taloudellisen tilanteen kartoittamisesta on pohtimisen arvoinen asia. Lähtökohtanahan pitäisi olla, että koevapauden aikana tehtävällä työnteolla pystyisi elättämään itsensä. Toimeentulotuen pitäisi olla vasta viimeinen mahdollisuus itsensä elättämiseen. Toisaalta voidaan miettiä, että pitäisikö niiden henkilöiden, jotka eivät vielä ole työkykyisiä, asua mahdollisuuksien mukaan eriasteisissa tuetuissa asuntoloissa? Tällöin olisi läheltä saatavissa riittävä tuki päihdeettömänä pysymiseen ja arjen hallitsemiseen. Voi olla, ettei sellainen sijoitus olisi kaikkien koevapauteen pyrkivien mieleen, mutta kuntoutumisen kannalta ajatellen se voisi olla kuitenkin viisasta. Erityisesti niiden henkilöiden kohdalla, joiden rangaistusajan suunnitelmassa uusimisriskitekijäksi on mainittu päihdeiden käyttö, olisi arvioni mukaan sijoitettava koevapauden ajaksi aina päihdehoitoa tarjoaviin yhteisöihin ja vasta vapautumisen hetkellä voitaisiin siirtyä asumaan muualle hoitolaitoksesta. Tätä ajatusta osaltaan tukevat tämän opinnäytetyöni tuloksetkin.

Koevapauden alkamisajankohdan saaminen hyvissä ajoin riittävällä varmuudella vangin tietoon on perusteltua. Nähdäkseni esteenä voi olla jo myönnetyn koevapauden peruuttamisen vaikeus, jos jälkikäteen saadaan tietää jotain, mikä olisi estänyt jo alun perin koevapauden myöntämisen. Lainsäädännön tai käytännön muuttaminen siten, että peruuttaminen edellä mainituissa tapauksissa olisi helpompaa, on mielestäni järkevää. Ei ole kenenkään etu, että päätökset koevapaudesta tulevat liian myöhään. Haastateltavien ilmi tuoma huoli siitä, ettei työnantajalle voi kertoa tarkkaa päivämäärää, on mielestäni aiheellista. Eräs vaihtoehto voisi olla päätöksen ehdollisuus, jolloin vangille voitaisiin antaa etukäteen päivämäärä, jolloin hän pääsee koevapauteen, ellei mitään yllättävää ilmene. Toinen vaihtoehto voisi olla erään haastateltavan esittämä keino, jossa koevapauteen pyrkivän pitäisi aloittaa vähintään kuukautta ennen koevapautta työskentely siviilityöluvalla kyseisessä paikassa. Työnantajan kannalta voisi olettaa olevan ihan sama, käykö työntekijä työpaikalla koevapaudesta vai vankilasta käsin.

Toisaalta haluaisin kiinnittää huomiota siihen näkökohtaan, että toimintavelvoitteen kohdalla on syytä miettiä tarkkaan, minkälaisia työpaikkoja hyväksytään toimintavelvoitteen toteuttamispaikoiksi. Työskentely omassa yrityksessä saattaa jo sinällään luoda uskottavuusongelmaa

valvonnan osalta. Erityisesti talousrikoksista tuomituiden osalta pitäisi olla hyvinkin tarkkana siinä, hyväksytäänkö vastaavanlaista työpaikkaa koevapauden toiminnan sisällöksi. Myös erään haastateltavan esille tuomaan työpaikkojen järjestelemiseen hallitusta vaihtamalla tai uusia yrityksiä luomalla, olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota. Kyseiset järjestelyt eivät voi olla uusintarikollisuutta vähentäviä keinoja.

Paikannuspuhelimien tilalle ehdottaisin ranteeseen laitettavaa sykemittarin näköistä kelloa, joka samalla antaisi reaaliaikaista tietoa satelliittipaikannuksen avulla vankilaan valvottavan sijainnista ja tarvittaessa antaa hälytyksen, mikäli valvottava on poistumassa sallitulta alueelta. Nilkkaan asetettava panta on varsinkin kesäaikaan hankalasti piilotettava ja osaltaan estää esimerkiksi uimassa käymisen. Yhteydenotot vankilaan tapahtuisivat vangin omalla matkapuhelimella tai mikäli hänellä ei jostain syystä sellaista olisi, mikä on nykyaikana todella harvinaista, niin vankilan tarjoamalla matkapuhelimella, jolla voisi soittaa ainoastaan ennalta määrättyihin numeroihin. Tällöin voitaisiin luopua nykyisin käytössä olevasta paikannuspuhelimesta, joka jo kokonsa ja tekniikkansa puolesta leimaa käyttäjänsä. Arvioni mukaan sellaista tekniikkaa pitäisi jo olla saatavilla, koska lähes jokaisessa älypuhelimessakin on GPS-paikannusominaisuus ja mahdollisuus oman liikkumisen seuraamiseen myöhemmin tietokoneen ruudulta.

Koevapausjärjestelmä on ollut käytössä Suomessa jo noin kuusi vuotta ja nyt on tullut aika järjestelmän kehittämiseen. Tärkeä keino tälle kehittämiselle on valmistelussa olevan uuden lainsäädännön riittävän monipuolinen, avoin sekä ennen kaikkea realistinen tarkastelu ennen lakiehdotuksen siirtoa valiokuntien käsittelyyn.

13 Lopuksi

Tämän opinnäytetyön tekeminen on kohdallani ollut pitkä ja monivaiheinen prosessi. Teoriaan tutustuminen vei alkuvaiheessa paljon aikaa, mutta toisaalta se auttoi hahmottamaan paremmin tutkimuskysymysten muotoilemista. Alustavien suunnitelmien ja lopullisen työn jättämisen välillä on kulunut melkein puolitoista vuotta. Tutkimusluvan saamisenkin ja ensimmäisen haastattelun jälkeen aikaa vierähti melkein vuosi, ennen kuin työni sai lopullisen muotonsa. Haastattelujen tekeminen ei haluamallani tavalla ollut toteutettavissa lyhyessä ajassa, koska esimerkiksi vapautuvien haastatteluja jouduin odottamaan lokakuulle asti. Olen jo aikaisemminkin maininnut litteroinnin suuresta työmäärästä, mutta mielestäni sen vaikeutta en voi liikaa korostaa. 15 haastattelun purkamiseen kului yllättävän paljon aikaa. Vaikka pidän itseäni suhteellisen nopeana kirjoittajana, niin kolmen - neljän tunnin kirjoittamisen jälkeen hartiani kaipaivat jo lepoa. Kun huomasin, ettei opinnäytetyön tekemiseen varattu opintovapaa tule riittämään lopullisen version valmistumiseksi, niin tarkoituksella siirsin työn tekemisen taka-alalle pystyäkseni tarkemmin seuraamaan haastateltujen vankien etenemistä koko

koevapausprosessin ajalta. Tätä kirjoittaessani huhtikuussa 2012, ovat kaikki nekin vapautuneet, jotka vielä haastatteluhetkellä odottivat koevapauteen ja sain paljon tarkennuksia työni tuloksiin. Mitä syvemmälle työskentelyssäni upposin, sitä enemmän koin saavani lisää tietoutta teoriaosuuteeni. Uskon myös työni avulla kehittyneeni niin, että koevapausprosessin työstäminen omassa työssäni Jokelan avovankilaosaston rikosseuraamusesimiehenä on jatkossa helpompaa, eikä vankilan panostus opintojeni tukemiseen ole mennyt hukkaan. Sama asia voidaan nähdä myös Jokelan avovankilassa olevien koevapausvankien lisääntymisenä. Työtäni aloittaessani koevapaudessa oli kolme vankia ja tällä hetkellä niitä on jo 16. Prosenttiosuuk-silla laskettuna kehitys on ollut siis huimaa.

Nyt voin jättää työni luottavaisin mielin arvioitavaksi ja keskittyä jälleen uusiin haasteisiin.

Lähteet

- Andrews, D., Bonta, J. & Wormith, J.S. The Risk-Need -Responsivity (RNR) model. 2011 Criminal Justice and Behavior. Volume 38. Number 7.
- Beresford, P. & Salo, M. 2008. Kokemuksen muodonmuutos: Kohti palveluiden käyttäjien omaa tutkimustoimintaa. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.
- Black, M. & Smith, R. 2003. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, No. 254. Australian Institute of Criminology.
<http://aic.gov.au/search.html?cx=003994814163306808870%3Agpltxcnyezw&cof=FORID%3A10%3BNB%3A1&ie=UTF-8&q=electronic+monitoring> (Viitattu 12.4.2012)
- Blomster, P., Linderborg, H., Muiluvuori, M-L., Salo, I. & Tyni, S., Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010. http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/2x3lvv87_1.pdf (Viitattu 22.3.2012)
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S. & Rooney, J. 2000. A quasiexperimental evaluation of an intensive rehabilitation supervision program. Criminal Justice and Behavior 27, 312-329.
- Brottförebyggande rådet. 2007. Utökad användning av elektronisk fotboja inom kriminalvården. Delrapport 2. Rapport 2007:1.
http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180008192/2007_1_utokad_anvandning_av_elektronisk_fotboja.pdf (Viitattu 12.4.2012)
- Cotter, R. & de Lint, W. 2009. GPS-Electronic Monitoring and Contemporary Penology: A Case Study of US GPS-Electronic Monitoring Programmes. The Howard Journal of Criminal Justice (48)1, 76-87.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1998.
- Euroopan neuvoston vankilasäännöt. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 2/2007. Juvenes Print 2007
- Hallintolaki 6.6.2004/434
- HE 262/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 263/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P., 1997. Tutki ja kirjoita. 10.s painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.
- <http://www.elmotech.com/default.asp?pageID=247> (Viitattu 11.4.2012)
- <http://www.indagon.com/fi/component/content/article/16-uusi-verkkopaikannusratkaisu-soneran-asiakkaille> (Viitattu 11.4.2012)
- Hucklesby, A. 2009. "New Developments; media, myths and managing expectations". Report of the 6th Electronic Monitoring Conference 2009. Report prepared by dr. Anthea Hucklesby. The European Organisation for probation.
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Rep%20EM%2009.pdf (Viitattu 10.4.2012)
- Huhtamaa, P. 2011. Rikosseuraamuskeskeisten kokemus työskenntelystä rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden parissa. Tavoitteiden kehittämistarpeet. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan AMK-koulutusohjelma. Laurea-Ammattikorkeakoulu.

Hypén, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2004. Vammala. Vammalan kirjapaino.

Ihalainen, J. 2011. Yksilö ja integraatio. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Toimitanut Lavikkala, R. & Linderborg, H. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica. 2/2011.

Juuti, A. 2010. Haaste 4/2010.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2010/Haaste42010/1290610381636> (Viitattu 12.4.2012)

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. 8/1976.

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2 (Viitattu 10.4.2012)

Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005. Vammalan Kirjapaino Oy: Vammala

Kaukonen, O., Karsikas, V., Mohell, U. & Räisänen, A. 2007. Elektronista valvontaa on jo monessa maassa. Haaste 3/2007, 32-33.

Kauppila, T. 1999. Vankeudesta vapauteen. Kuopion yliopisto. Vantaa. Tummavuoren Kirjapaino.

Laine, M. 2002. Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 123-136.

Lappi-Seppälä, T. 2007. Penal Policy in Scandinavia. Crime and Justice (36)1, 217-295.

Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Forum iuris. Helsinki.

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Werner Söderström lakitieto Oy, Helsinki.

Lappi-Seppälä, T. 1998. Kriminaalipolitiikka-rikosoikeuspolitiikka. Lakimies 8/1998, 1285-1308. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/lakimies/2239> (Viitattu 12.4.2012)

Motiuk, L. 2001. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki. Hakapaino Oy:Helsinki

Nellis, M. 2005. Electronic monitoring, satellite tracking, and the new punitiveness in England and Wales. Teoksessa Pratt, J., Brown, D., Brown M., Hallsworth, S. & Morrison, W. (toim.). The New Punitiveness: Trends, theories, perspectives. Willan Publishing, Devon.

OM 2007:17. Sähköinen valvonta. Työryhmämietintö, oikeusministeriö.

<http://www.om.fi/1196159360595> (Viitattu 12.4.2012)

OM 2001:6. Komiteaesitys vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi kokonaisuudistukseksi sekä uusiksi säännöksi vankien ehdonalaista vapautumisesta. Vankeusrangaistuskomitean mietintö 2001.

Päihdetyö vankeinhoidossa

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/57ao068sox3cia0.pdf> (Viitattu 12.4.2011)

Peltoniemi, Mai: 2011. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B. Raportteja 49. Normaali narkomaani? Kokemustutkimus huumeriippuvuudesta, hoidosta ja toipumisesta. Juvenis Print Oy, Tampere 2011.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki> (Viitattu 23.11.2011)

Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2004. Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja. Versio 1.0. Vankeinhoitolaitos 1.5.2004.

Rikosseuraamuslaitos, 2011a. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, <http://www.rikosseuraamus.fi/54002.htm> (Viitattu 17.3.2012)

Rikosseuraamuslaitos, 2010. Lastensuojelulain asettamat velvollisuudet Rikosseuraamuslaitokselle. 1/400/2010. Ohje 8.4.2011.

Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusalan toiminta- ja taloussuunnitelma 2007-2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/dubfqnk56.pdf> (Viitattu 10.4.2012)

Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2008. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/6ebuqjg.pdf> (Viitattu 10.4.2012)

Rikosseuraamusvirasto. Valvotun koevapauden toimeenpano. 6/011/2008. Menettelyohje. Uusi versio 6.2.2009.

Rikosseuraamusvirasto. Vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat 1.1.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/02cz3x8m.pdf> (Viitattu 28.4.2012)

Salonen, E. & Silvennoinen, T. 2009. Vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilassa. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan AMK-koulutusohjelma. Laurea-Ammattikorkeakoulu.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Universitatis Ouluensis E 37. Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf> (Viitattu 12.4.2012)

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma. Kirjapaino West-Point Oy.

Takanen, T. 2005. Voimaantuva työyhteisö: miten luomme tulevaisuutta? Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Tanskanen, A. 1999. Empiiriset aineistot ja niiden analysointi. Perusopas seminaari- ja opinnäytetyöntekijälle. Tampereen yliopisto, hoitotieteenlaitos. <http://www.uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/luku5e.html>. (Viitattu 17.11.2012)

Tyni Sasu. 20.6.2011. Sähköpostiviesti rikosseuraamusviraston ja keskushallintoviraston johtoryhmille, josta edelleen lähetettynä vankiloiden johtajille.

Valvotun koevapauden toimeenpano. 2006. Rikosseuraamusviraston menettelyohje 12.10.2006.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vankeuslaki> (Viitattu 23.11.2011)

VNA vankeudesta 21.6.2006/509

Vähäkoski, R. 2008. Valvottu koevapaus miesvankien kokemana. Opinnäytetyö. Terveysten edistämisen Yamk-koulutusohjelma. Laurea-Ammattikorkeakoulu.

Whitfield, D. 2001. The Magic Bracelet. Technology and Offender Supervision. Winchester: Waterside Press.

Kuvat

Kuva 1: Rikosseuraamusalueet kartalla

Taulukot

Taulukko 1: Vuonna 2007 vapautuneiden vankeusvankien ja yhdyskuntapalvelun suorittaneiden henkilöiden uusintarikollisuus kolmen seurantavuoden aikana.

Taulukko 2: Valvottu koevapaus vuosina 2007-2011.

Taulukko 3: Valvotun koevapauden jakautuminen alueittain 1.1.2012.

Taulukko 4: Haastateltavien taustat.

Taulukko 5: Koevapauksien rikkomiset vankitietojärjestelmän mukaan.

Taulukko 6: Koevapauden rikkeet Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella.

Taulukko 7: Haastateltavien uusimisriskitekijät ja onnistuminen.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO:

Miksi hakeuduit koevapauteen?

- Ensimmäinen asia, joka tulee mieleen?
- Mitä muita syitä oli?

Miten koevapauden valmistelu sujui?

- Oma roolisi valmistelussa?
- Miten henkilökunta oli mukana valmisteluissa?
- Millaista apua sait koevapauden valmisteluun vankilan ulkopuolisilta tahoilta?
- Missä vankilassa koevapauttasi valmisteltiin?
- Kauanko valmistelu kesti ja miten se mielestäsi eteni?
- Asunnon saanti?
- Mikä sujui hienosti?
- Oliko ongelmakohtia?
- Jäikö jokin asia valmistelematta?

Mitä odotit koevapaudelta?

- Ensimmäinen asia, joka tulee mieleen?
- Miten koevapaus vastasi odotuksiasi?
- Jäikö jokin asia vaivaamaan mieltäsi?

Miten valitsit toimintavelvoitteen?

- Itse?
- Kaverit suositteli?
- Henkilökunta?
- Joku muu, kuka?
- Mikä se oli?

Miten koevapauden valvontaa tehtiin tai pitäisi tehdä?

- Miten koevapauttasi valvottiin?
- Kontrollisoitot?
- Päihdevalvonta?
- Valvontakäynnit?
- Mihin aikaan valvonta painottui ja oliko se tehokasta?
- Valvontatiimin toiminta?
- Miltä valvonta tuntui?
- Muut huomiot?
- Moitteita valvonnasta?

Miten noudatit koevapauden ehtoja?

- Oliko ehtojen noudattaminen helppoa? Miksi?
- Olisitko kaivannut tarkempia ehtoja tai rajoja?
- Tuliko rikkeitä?
- Huomasiko henkilökunta niitä?
- Päihhteettömyys?
- Liikkuma-alueet?
- Vapaa-ajan liikkuminen?
- Rikokset?
- Muut rikkeet?

Oliko koevapaudesta hyötyä siviiliä varten?

- Jatkuuko toimintavelvoitteesi?
- Auttoiko koevapaus siviiliin siirtymisessä?
- Millaisia tukitoimia koevapaudessa kohdallasi oli?
- Oliko koevapausaika liian pitkä? Jos oli, niin miksi?

Mitkä tekijät johtivat koevapautesi onnistumiseen / epäonnistumiseen?

- Ensimmäinen asia, joka tulee mieleen?
- Mitä muuta?
- Mitä olisi voinut tehdä toisin?
- Mitkä tekijät mielestäsi vaikuttavat koevapauden onnistumiseen / epäonnistumiseen?

Tapahtuiko koevapaudessa jotain odottamatonta?

- Miten selvisit siitä?
- Tukivatko kaverisi sinua?

Mitä hyvää ja huonoa koevapaudessa on?

- Mitä muuta haluaisit vielä sanoa?

Taulukko Vangit ja vankilat 1974-2010

	Vankien päivittäinen keskimäärä					Vapaudesta rangaistuslaitokseen saapuneet							Rangaistuslaitoksista vapautuneet	Vankiloita 31.12.	Vankipaikoja käytössä	
	Yhteensä	Naisia	Sakkovangeja	Tutkintavangeja	Ulkomaalaisia vangeja	Yhteensä	Vankeusvanguiksi		Sakkovangiksi	Tutkintavanguiksi		Kaikissa rangaistuslaitoksissa			Suljetuissa laitoksissa %	
Vuosi							Yht.	Alle 21-v.		Yht.	Alle 21-v.					
1974	5 104	118	62	760		11 465	6 859		537	3 891		11 163	18	4 643	81	
1975	5 452	115	120	808	24	13 453	7 750		1 004	4 529		12 969	18	4 451	77	
1976	5 596	130	119	770	11	12 999	8 203	525	919	3 689		12 937	18	4 312	77	
1977	5 555	132	118	734	14	11 939	6 966	501	1 068	3 709	526	12 179	18	4 414	75	
1978	5 399	147	169	673	12	11 183	6 045	443	1 564	3 393	534	11 335	18	4 501	75	
1979	5 216	146	152	638	10	10 577	5 621	365	1 614	3 193	484	10 860	18	4 483	75	
1980	5 088	135	135	546	8	10 114	5 548	313	1 288	3 120	493	10 206	18	4 543	73	
1981	4 883	142	135	553	8	9 840	5 080	291	1 470	3 117	447	10 197	18	4 618	73	
1982	4 766	135	128	582	12	10 194	5 209	320	1 347	3 459	540	10 200	18	4 665	73	
1983	4 709	161	150	571	8	10 132	4 966	360	1 595	3 327	588	10 183	19	4 629	73	
1984	4 524	153	138	536	10	9 671	5 204	390	1 299	3 114	730	9 884	18	4 695	74	
1985	4 411	137	113	500	15	9 307	5 277	408	1 161	2 846	672	9 516	18	4 693	74	
1986	4 219	126	132	510	11	9 216	5 010	297	1 337	2 867	402	9 240	18	4 738	72	
1987	4 175	127	66	468	12	9 467	5 392	285	1 429	2 646	438	9 744	19	4 716	75	
1988	3 972	125	91	421	11	9 379	5 096	260	1 821	2 462	382	9 707	21	4 700	75	
1989	3 389	112	98	350	11	8 648	5 237	292	1 720	1 691	205	9 272	21	4 739	75	
1990	3 441	109	95	372	20	8 831	5 349	201	1 556	1 926	325	8 561	21	4 214	73	
1991	3 467	110	137	293	28	8 874	5 411	232	2 016	1 447	247	9 183	22	4 210	71	
1992	3 511	110	189	263	43	9 851	5 769	268	2 557	1 525	248	9 755	23	4 220	72	
1993	3 421	119	245	248	48	9 435	5 055	234	2 944	1 436	274	9 593	24	4 286	73	
1994	3 275	122	221	259	57	8 711	4 424	205	2 661	1 626	306	8 984	25	4 102	72	
1995	3 248	133	173	289	73	7 755	3 910	169	2 273	1 572	298	7 661	24	4 095	69	
1996	3 197	149	132	300	94	6 594	3 254	172	1 703	1 637	279	7 028	24	3 907	71	
1997	2 974	144	119	295	116	6 201	2 937	134	1 671	1 593	205	6 314	24	3 827	71	
1998	2 809	140	96	292	130	5 803	2 982	120	1 318	1 503	198	5 883	23	3 508	71	
1999	2 743	126	102	354	138	5 838	2 858	113	1 391	1 589	145	5 972	23	3 494	71	
2000	2 855	144	121	376	173	6 561	3 312	122	1 581	1 668	220	6 272	22	3 357	71	
2001	3 135	159	149	457	248	6 832	3 248	184	1 698	1 886	278	6 516	22	3 399	71	
2002	3 433	204	190	478	293	7 451	3 452	106	2 156	1 843	219	7 245	22	3 437	72	
2003	3 578	205	198	492	291	7 654	3 520	123	2 223	1 911	211	7 511	21	3 286	76	
2004	3 577	206	81	473	284	6 575	3 863	129	867	1 845	189	6 322	21	3 479	72	
2005	3 888	242	179	519	282	7 552	3 779	95	1 843	1 930	178	7 063	21	3 460	73	
2006	3 778	246	189	463	306	7 292	3 496	72	2 098	1 698	155	7 672	26	3 607	71	
2007	3 551	244	134	506	307	7 303	3 568	57	1 856	1 879	177	7 352	26	3 540	71	
2008	3 526	232	121	559	325	7 321	3 539	88	1 852	1 930	224	7 196	26	3 517	72	
2009	3 492	246	83	569	370	7 059	3 469	104	1 627	1 963	180	7 246	26	3 298	70	
2010	3 291	246	57	599	394	6 545	3 244	83	1 303	1 998	186	6 506	29	3 113	67	

(Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010:38).

**VALVOTUN
KOEVAPAUDEN
TOIMEENPANOSUUNNITELMA**

Sukunimi, etunimet

Henkilötunnus

Kotikunta

Vankinumero

Rangaistuksen pituus

Rangaistuksen alkamisaika

Vapautumisaika

Koevapaus alkaa (päivä ja kellonaika)

Koevapaus päättyy (päivä ja kellonaika)

Asuinosoite koevapauden aikana
Esimerkkikuja 2552 E 5252, 01111 Suomela

Toimintapaikan osoite koevapauden aikana
Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaa

Toimintavelvoitteen sisältö
Rikosseuraamusalan jatko-opintoihin osallistuminen Laurea Tikkurilassa.

Toiminta-aika ja matka-ajat
Ma-pe klo 08.00-16.00 Matka-aika noin tunti suuntaansa. Lukujärjestys toimitettava etukäteen avovankilaosastolle.

Ohjeet liikkumiselle toiminta-aikana
Vistillä on lupa liikkua toiminta-aikanaan opiskelupaikallaan tai sen välittömässä läheisyydessä ruoka ja kahvitauoilla. Hän saa käydä tarvittaessa Helsingin yliopiston kirjastossa, ilmoittamalla asiasta etukäteen avo-osaston vartijoille.

Ohjeet liikkumiselle vapaa-aikana
Vistillä on lupa liikkua vapaa-aikanaan Suomen kaupungin alueella kello 21.00 asti. Hänen on oltava asuinsoitteessaan klo 21-06.30 välisenä aikana. Hän ei saa viettää aikaansa päihtyneiden henkilöiden parissa.

Visti saa käydä harrastustensa vuoksi seuraavissa paikoissa Helsingissä: Töölön Kisahalli ja musiikkitalo. Vistin on ilmoitettava käynneistään etukäteen avo-osaston vartijoille.

Jokelan vankilan avovankilaosasto
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postiosoite: PL 20, 05401 JOKELA
Puh. 029 56 83200 Telekopio: 029 56 83302
Sähköpostiosoite: jokela.vankila@om.fi

Jokela fängelse, öppna fängelseavdelningen
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postadress: PB 20, 05401 JOKELA
Tel. 029 56 83200 Fax: 029 56 83302
Email: jokela.vankila@om.fi

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS
BROTTSFÄFÖLJDSMYNDIGHETEN

**VALVOTUN
KOEVAPAUDEN
TOIMEENPANOSUUNNITELMA**

Visti saa käydä joka kuukauden ensimmäisen viikonlopun lauantaina vierailulla vanhempiensa luona Helsingissä osoitteessa Esimerkkikatu 5225 Z 2525 klo 8.00-21.00 välisenä aikana.

Mahdolliset poikkeamiset toimeenpanosuunnitelmassa mainituista liikkumisalueista on esitettävä vähintään viikko etukäteen vankilan yhteyshenkilölle sähköpostilla. Päätöksen asiasta tekee vankilan johtaja tai apulaisjohtaja.

Visti ei saa käydä tapaamassa vankiloissa ketään ilman yhdyshenkilön hyväksyntää.

Yhteyshenkilö työ- tai toimintapaikalla

Yliopettaja Antero Vipunen, 050-1111111111. antero.vipunen@laurea.fi

Vankilan yhteydenpito yhteyshenkilöön ja vankiin

Vankilan yhteyshenkilö on säännöllisesti yhteydessä Vistiin sekä tarvittaessa toimintapaikan yhteyshenkilöön.

Valvontatapa

Vistiä valvotaan koevapaudessa paikannuspuhelimella, joka hänelle annetaan haltuun Jokelan vankilasta. Hänen tulee huolehtia puhelimen lataamisesta sekä käyttökunnosta. Hänen tulee vastata puhelimeen sen soidessa.

Hänen tulee soittaa vankilan päivystykseen joka päivä klo 20.00 -22.00 välisenä aikana saavuttuaan kotiosoitteeseensa. Visti määrätään ilmoittautumaan tarvittaessa vankilalle päihdetestaukseen. Vankila maksaa julkisten liikennevälineiden mukaan käynnit vankilalla, mikäli ne eivät johdu ehtojen rikkomisista. Valvontakäyntejä tehdään asuinosoitteeseen ja toimintapaikkaan sekä liikkumisalueelle. Valvontakäyntien yhteydessä tehdään päihdetestauksia.

Vastuuhenkilö vankilassa

Rse Olli Esimerkki p. 012 34 567891212

olli.esimerkki@om.fi

Taloudellinen toimeentulo

Visti saa opintotukea.

Vastuu asumis-, ruoka- ja muista kustannuksista

Hän vastaa elinkustannuksistaan itse.

Menettely äkillisissä sairaustapauksissa ja lupaehtojen poikkeustilanteissa

Kaikista yllättävistä tapahtumista, jotka voivat vaikuttaa valvotun koevapauden ehdoista poikkeamiseen, on vangiin ilmoitettava vankilalle joko Jokelan vankilan päivystykseen p. 012 34 567891212 tai yhteyshenkilö Olli Esimerkille. Kiireettömistä sairaudenhoitokäynneistä vangiin tulee ilmoittaa Jokelan vankilaan etukäteen yhteyshenkilölle tai sairaanhoitajalle puh.012 34 567891212. Vistin on ilmoitettava käyttämänsä lääkkeet vankilan sairaanhoitajalle ennen lääkityksen aloittamista. Visti ei saa käyttää mitään sellaisia lääkkeitä tai muita valmisteita, jotka voivat aiheuttaa positiivisen virtsanäytteen.

Jokelan vankilan avovankilaosasto
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postiosoite: PL 20, 05401 JOKELA
Puh. 029 56 83200 Telekopio: 029 56 83302
Sähköpostiosoite: jokela.vankila@om.fi

Jokela fängelse, öppna fängelseavdelningen
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postadress: PB 20, 05401 JOKELA
Tel. 029 56 83200 Fax: 029 56 83302
Email: jokela.vankila@om.fi

VALVOTUN
KOEVAPAUDEN
TOIMEENPANOSUUNNITELMA

Vangin on koevapauden päättyessä saavuttava vankilalle viimeistään klo 16.15 mennessä ja palautettava vankilan paikannuspuhelin sekä puhelimen laturi, jonka jälkeen hän saa vapauspassin ja hänet päästetään ehdonalaaiseen vapauteen.

Arviointikeskus
Jokelan vankilan avovankilaosasto

Allekirjoitukset

Paikka ja aika

Arviointikeskuksen johtaja

Paikka ja aika

Erikoissuunnittelija

Sitoudun olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslaissa tarkoitettuja dopingaineita sekä päihhteettömyyden valvontaan.

Sitoudun noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta ja muita laitoksen ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä ehtoja.

Paikka ja aika

Visti

Koevapaus voidaan peruuttaa, mikäli vanki ei noudata hänelle annettuja ohjeita.

Jokelan vankilan avovankilaosasto
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postiosoite: PL 20, 05401 JOKELA
Puh. 029 56 83200 Telekopio: 029 56 83302
Sähköpostiosoite: jokela.vankila@om.fi

Jokela fängelse, öppna fängelseavdelningen
Tikuntekijäntie 1, 05400 JOKELA
Postadress: PB 20, 05401 JOKELA
Tel. 029 56 83200 Fax: 029 56 83302
Email: jokela.vankila@om.fi